

ORSZÁGGYŰLÉSI KÖNYVTÁR

SZERKESZTIK

DE FAYER GYULA – VIKÁR BÉLA

I-II.

D^r. KENEDI GÉZA

A MAGYAR SAJTÓJOG

ÚGY AMINT ÉLETBEN VAN

BUDAPEST
FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR ÍROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA

1903

BEVEZETÉS.

Ez a munka az életben levő magyar sajtójog egész anyagának rendszeres és gyakorlatilag is használható előadását tartalmazza. Az eléje helyezett rövidebb bevezető rész pedig a legszükségesebb elméleti és történeti ismereteket adja elő. Csak éppen annyit, a mennyi a positiv joganyag helyes fölfogásához és a sajtószabadság lényegének megismeréséhez szükséges.

A történeti részt azért nem mellőzhettem, mert a sajtójog kifejlődésének ismerete a reformtörekvésekhez értékes anyagot szolgáltat. Máskülönből pedig irodalmunkban a sajtójog történetével még úgy sem foglalkoztak.

Magának a munka derékrészének, a magyar sajtójog egész anyagának föltárása, rendszerbe állítása és megmagyarázása nem csekély föladat volt. Sajtójogunk, úgy a mint életben van, igen sok forrásból szedelőzködik össze. Az 1848. évi sajtótörvény, noha újabb törvényeink számos szakaszát újakkal pótolták, a maga szabadságaival még mindig uralkodik az egész fölött. Igaz, hogy anyagi intézkedéseit már rág a két büntetőtörvénykönyv megfelelő szakaszai helyettesítik, eljárási részeit pedig a büntetőperrendtartás törölte el; azonban maga a külön felelősségi rendszer és a sajtórendtartás még mindig élő műve ama nagy kornak, a melyről sohasem bírnak elég tisztelettel emlékezni.

Jöttek azután hozzá új, kiegészítő törvények is; nemkülönben számos törvényt-pótló s olykor a szükség által indokolt, alkalomszerű miniszteri rendeletek is. Azután a bírói gyakorlat fontos megállapításai. Mindezek rátámaszkodtak az alapul szolgáló sajtótörvényre, olykor pedig mellette új intézményeket is létesítettek: azonban magát a régi sajtótörvényt össze nem rombolták, sőt lényeges részeiben inkább tartogatták. Az egész joganyagon meglátszik, hogy a haladó kor igényeit a törvényhozás, a kormány és a bíróság nem akarta a sajtószabadság elpusztításával kielégíteni. Ezt a szabadságot a törvényhozás csupán 1897-ben a magánosok becsületének védelme végett korlátozta, de ekkor is kíméletesen.

A magyar sajtójog mai anyaga hasonlatos egy régi, tisztos épülethez, a melyhez idők folytán és a szükséghez képest egészen új részeket építettek s evégből annak lényegtelen részeiből egyet-mást le is bontottak; de az erős falakat, a szerkezetet tartó oszlopokat, sőt magát a stílt is kímélték.

Ámde talán éppen ezért nehezebb az egésznek rendszeres és tisztán áttekinthető megismertetése. Az erre szolgáló munkában arra törekedtem, hogy az összetartozó részeket együtt ismertessem és magyarázzam meg. Szerencsére ehhez már előképem is volt, Zsitvay Leó munkájában. De még így is gondot okozott sokszor az egymástól távoleső, bár összetartozó jogszabályok szigorú csoportosítása. Még többet az apró toldalékok föltárása és beillesztése. Ha itt-ott talán nem sikerült valami egészen, ebben van mentségem is.

A reform-kérdéseket egyelőre mellőztem. Ezek azt

hiszem külön munkát követelnek, a mi egyébiránt nem sietős. Kitetszett, hogy a sajtótörvény teljes átalakítása, a legutóbbi évek reformja után, nem égető föladat. És kívánatos, hogy minél később legyen ilyené.

Mindazáltal a reformkérdéseket is megérintettem ott, ahol az élő jog az étellel szembeötllő ellenkezésben van. De az ilyen ellenkezések száma nem sok.

A sajtójoggal éveken át foglalkozva, kívánatosnak ismerjük föl, hogy az általános reformmal várokozzunk addig, ameddig csak lehet. De akkor se reformáljuk sajtójogunkat tökéletesnek tetsző idegen minta nyomán, a jognak kevés ága van, mely annyira megkívánná a nemzeti elemek tekintetbe vételét. Idegen államok egymástól nagyban elütő sajtótörvényei is erre tanítanak bennünket. Azt hiszem, hogy a magyar sajtótörvény reformjánál a szabad intézmények megtartásán kívül arra is szükség lesz, hogy az írók vélemény szabadságát a vállalatok ellen is megvédjük.

A munka rendszerét a könyv végéhez csatolt tartalomjegyzék mutatja. Ugyanott sorolom föl azokat a munkákat is, a melyek a törvényeken, rendeleteken és a bírósági ítéletek gyűjteményein kívül segítségemre voltak.

Kelt Budapesten, 1903. május hó derekán.

A szerző.

RÖVIDÍTÉSEK.

St. = Sajtótörvény, 1848: XVIII. t.-cz.

Btk. = Büntetőtörvénykönyv, 1878: V. t.-cz.

Kbtk.= Kihágási büntetőtörvénykönyv, 1879: XL. t.-cz.

Bp. = Büntető perrendtartás, 1896: XXXIII. t.-cz.

Es. t. = Az esküdtbíróóságokról szóló törvény, 1897: XXXIII.
t.-cz.

R. T. = A miniszteri rendeletek hivatalos tára.

Dtár = A Döntvénytár című gyűjtemény.

Bjt. =A Büntetőjog Tára című gyűjtemény.

*A tartalom áttekintése és a betűsoros mutató
a munka végén van.*

ALAPOK.

1. A sajtószabadság. Eredetileg az embernek veleszületett joga van arra, hogy gondolatait szabadon kifejezhesse és másokkal közölhesse. De mivel az ember társadalmi lény, ez a jog is a többiek jogköre által van korlátozva. A szabad gondolatközléssel mások jogának nem árthat.

A törvény föladata tehát csakis annak meghatározása lehet, hogy a gondolat kifejezés (véleményszabadság), történjék az szóval, írásban, vagy ábrázolatok által, hol és mennyiben ütközik bele akár más emberek jogába, akár pedig a társadalmi együttélésből származó vagyis állami jogokba.

A gondolatot azonban a törvény, a mennyiben az élőszóval van kifejezve, csak akkor érheti utóli, ha az már valósággal kifejezetett. Azt előbb elnyomni közönségesen nem is képes; legfőlebb hatását korlátozhatja megelőző tilalmakkal, amilyen például a gyűlések eltiltása, szétosztatása és a nyilvános szónoklatok eltiltása. (Gyülekezési szabadság.) Ellenben az írásban kifejezett gondolat megelőző elnyomásának sok eszköze van. Nevezetesen az írás előleges megvizsgálása, a sokszorosítás-, a nyomtatás közrebocsátása előtt (censura. Továbbá bizonyos nemű iratok, például vallásos vitatkozások, philosophiai eszmék, vagy politikai kritikák közrebocsátásának általános eltiltása és

ha mégis megjelentek volna, rendkívüli büntetésekkel való megbüntetése, vagy bírói ítélet nélkül, rendőri úton való megsemmisítés, elégetés vagy elkobzás által. Végül a nyomtatványok közzétételének megnehezítése pénzbeli biztosítékok (cautio), nyomdai engedélyek és ehhez fogható praeventiv korlátok által)

Mindezekkel az eszközökkel a különböző államok a könyvnyomtatás föltalálása (1450) óta majd politikai, majd vallásbeli okokból bőven éltek és ezzel a nyomtatvány (sajtó) útján való gondolatközlést jóval súlyosabb praeventiv és repressiv korlátozásoknak vetették alá, mint akár az élőszót, akár a többi, különben utólagos büntetés alatt tiltott cselekvéseket.

Mivel azonban ezzel a vélemények kifejezésének, a kritika szabadságának és a szabad vizsgálódásnak a fejlődés jogos érdekeivel ellenkező korlátjai keletkeztek, a műveltség és a politikai eszmék haladásával egyre nőtt a korlátozások ellen való küzdelem. A sajtónak eme jogszerűtlen korlátozásai ellen támadt szabadság-mozgalom egész eszmeköre a *sajtószabadság* neve alatt vált ismeretessé az újabb kor történetében. Első nagy eredménye a kontinensen az 1789. évi francia forradalom Déclarationjában és az 1791. évi francia alkotmányban került törvényes formába.* Az újabbkori alkotmányok több vagy kevesebb módosítással ezt a formát vették át vagy magába az alkotmányba vagy pedig külön törvényekbe, ahol a sajtószabadság korlátjait is meghatározták. Magyarországon ez az 1848: XVIII. t.-cikkben történt meg.

* La libre communication des pensées et des opinions est un des droits les plus précieux de l'homme; tout citoyen peut donc parler, écrire, imprimer librement, sauf á répondre de l'abus de cette liberté dans les cas déterminés par la loi. (1791. évi alkotmány 11. cikke).

Valósággal ez volt tartalma a sajtószabadságért vívott, és lassankint mindenütt sikeressé vált mozgalmaknak, nem pedig az, hogy a nyomtatvány útján elkövetett büntetendő cselekmények büntetés nélkül maradjanak, ha különben azokat a törvény általában véve eltiltotta.

A sajtószabadság fogalmában tehát lényegében a következő alkotórészek foglalhatók:

1) Hogy a gondolat sajtó útján való szabad közrebecsajátása megelőző vizsgálattól függővé téve ne legyen.

2. Hogy a gondolatközlés szabadsága ne legyen függővé téve előleges nyomdai engedélyektől és pénzbiztosítéktól sem.

3. Hogy az elkészült és közreadott nyomtatványt az államhatalomtól függő- és bírói biztosítékokkal el nem látott rendőrhatalom, így tehát maga a kormányhatalom a maga tetszése szerint le ne foglalhassa vagy el ne kobozhassa.

4. Hogy a nyomtatványok szerzőit ne lehessen üldözni bíróilag sem másért, csakis olyan cselekményekért, amelyeket az általános büntetőtörvény büntetésre méltó cselekményeknek ismert föl. Különösen pedig a doktrínák és a magukban véve nem jogsértő vélemények, bármilyenek legyenek is, külön vétségek címén üldözhetők utólag se legyenek.

5. sajtószabadság eszmeköréből kezdettől fogva ki voltak zárva az olyan büntetésre méltó cselekmények, amelyeknél nem maga a nyomtatvány volt a cselekmény elkövetési módja, hanem az csak eszköz volt valamely más delictum elkövetésére. Például ha valaki a nyomtatványt zsarolási célra, vagy mások megtévesztésére s ez által csalásra használta föl. Mindezek a szabad gondolatközlés körén kívül esnek.

A sajtószabadság fogalma lényegében ma is ugyanaz,

mégis azzal a különbséggel, hogy annak kivívása óta az egyes államok törvényhozása azt még inkább tisztázta azzal, hogy sok oda nem tartozó elemet küszöbölt ki belőle. Viszont némely törvényhozás már oly elemeket is illesztett be törvényébe, a melyek részben odatartoznak, részben a sajtót különös, az általános büntetőtörvényben elő nem forduló korlátozások alá vetik (külön rendtartási büntetések, kisebb rendőri korlátozások stb.) és így tulajdonképpen szabadságellenes elemek.

Újabban az európai kontinensen élénk áramlatot lehet észrevenni, mely a nyomtatványokban elkövetett delictumokat a rendesnél jóval nagyobb büntetésekkel akarja sújtani, részben a felelős személyek körét iparkodik tágítani, vagy pedig vélelmezett tetteseket és bűnsegédeket (fictiók) állít föl. Egyes sajtótörvények a nyomtatványok könnyebb elkobzása által törekszenek a sajtóban elkövetett delictumok veszélyes hatását közömbösíteni. Általában véve pedig a legújabb kor óriási fejlettségű hírlapirodalmával járó visszaélések okoznak nyugtalanságot.

Megállapítható, hogy a sajtószabadság kérdéseiben támadt újabb eszmemozgalmak a megszorításoknak kedveznek, noha jelentékenyebb sikereket a törvényhozás terén fölmutatni nem tudnak. Az alkotmányos közfelfogás a sajtószabadságot még mindig joggal az alkotmány egyik nagy biztosítékának tartás még nagyon hosszú ideig fog vezetni a reformkérdésekben az az igazság, amelyet Tocqueville következőképpen fejezett ki:

«A sajtó dolgaiban bizonyosan nincs középút szolgátság és szabadság között. Ha mindazoknak a megbecsülhetetlen javaknak, a melyeket a sajtószabadság biztosít, hasznát akarjuk látni, akkor alá kell vetnünk magunkat azoknak a kellemetlenségeknek is, a melyek belőle származnak. Amazokat úgy elnyerni, hogy emezek alól kibújhassunk, íme ez olyan

illúzió, a melybe közönségesen csak a beteg nemzetek ringatják bele magukat.»

2. A sajtó. A sajtó elnevezés alatt szoros értelemben a könyvnyomtatást kell érteni a hozzá tartozó újabb sokszorosító gépekkel együtt, amelyek közé nemcsak az erőművi készülétek (nyomdai gépek, minták, metszvények, lemezek stb.) tartoznak, hanem a vegyi készülétek is, amilyenek például a cinkográfia, fototipia, heliotipia s más hasonló, rendesen képes ábrázolatok, térképek vagy hasonmások (facsimile) előállítására szolgáló eszközök. A sajtónak ezen műszaki elnevezése a törvényben azonban rendesen a *nyomda* név alatt fordul elő, megkülönböztetésül a szélesebb, jogi természetű fogalomtól.

A *sajtó* eme szélesebb, jogi értelemben véve az egész sokszorosító műveletet jelent. Ebben az értelemben tárgyai közé nemcsak a kinyomásra szánt kéziratok, korrektúrák tartoznak, hanem maga a nyomda is továbbá az egész sokszorosító üzlet a kész nyomtatvánnyal együtt. Személyei közé pedig az írók kivül, az irodalmi mű közrebocsájtásánál és terjesztésénél közreműködő egész személyzet, tehát a szerkesztők és ezek munkatársai, a korrektorok, szedők és nyomdai művezetők (factorok. Továbbá az, aki a nyomtatvány közrebocsájtását üzletszerűleg végrehajtja (kiadók, laptulajdonosok, nyomdatulajdonosok) s ezeken kivül azok, akik a kész nyomtatvány, vagyis sajtótermék árubabocsájtását teljesítik (könyvárusok, elárúsítók, colporteurok stb.), akiket közönségesen *terjesztőknek* szokás nevezni. A sajtójogban az utóbbi, általánosabb értelemben vett tárgyakról és személyekről van szó.

Politikai értelemben pedig sajtó alatt pusztán csak a sokszorosítás útján való gondolatközlést szokás érteni. Ily értelemben tehát a sajtó alatt egyszerűen a gondolatnak nyomtatvány útján való közrebocsájtása értendő.

Az újabb találmányok a sajtó jogi fogalmát valamelyest ingadozóvá tették. Így például az írógép és a távbeszélő (telefon) föltalálása, továbbá a vetítő optikai eszközök s a tökéletesített fotográfia, fonográf, grammofon és más-nemű sokszorosítási eszközök gyakorlati alkalmazása oly kérdéseket támasztott, amelyekkel a jogtudományban és a törvénykezés terén, sőt a törvényhozás terén is számolni kell.

Mindezek szintén eszközei a gondolat sokszorosítás útján való terjesztésének, így tehát a gondolatközlés szabadságának körébe esnek, anélkül mégis, hogy a sajtó és nyomtatvány megállapított fogalomkörében eredetileg benne lettek volna. Az általuk fölidézett kérdések megoldása eddigelé csak részben történt meg.

3. **A sajtójog** tárgyas értelemben véve mindazon jogszabályok foglalhatja, amelyek a jogrendet a nyomtatvány útján közzétett gondolat jogtalan támadásai ellen védik.

Viszonyítva a szabad gondolatközlés jogához: a sajtójog azon jogszabályokat jelenti, amelyek a nyomtatvány útján szabadon közzétehető gondolat korlátjait megszorítják és az elkövetett jogsértésért való felelősséget meghatározzák. Ebben az értelemben fordul elő a sajtószabadság meghatározása a magyar sajtótörvény bevezetésében is.

A sajtójog külön határvonala tehát tárgyilag véve csakis azon írásokat és ehhez hasonló jeleket foglalja magában, amelyek nyomtatványban jelennek meg s ezeket is csak annyiban, amennyiben közzé vannak téve.

Ebből kitetszik, hogy a sajtójog még egyáltalán nem merül ki a külön alkotott sajtótörvényben, mely rendszeren a közzététel és a felelősség jogszabályait foglalja magában. A sajtójog fogalmi körébe tartoznak mindazok a törvények, rendeletek, esetleg helyi szabályrendeletek is,

amelyek általában sajtóipar neve alatt fordulnak elő s amelyek jobbra a nyomdai ipar s a kész nyomtatványokkal való kereskedés föltételeit határozzák meg. Ennélfogva a sajtójoghoz tartozik az ipartörvénynek a nyomdákra és a nyomtatványok terjesztésére vonatkozó része is. Nemkülönböztetve mindazok a miniszteri rendeletek, amelyek az utczai elárusítást, a nyomtatványokkal való házalást (colportage) és a nyomtatványok küldésére vonatkozó postai rendszabályokat tartalmazzák, amennyiben ez utóbbiak tudniillik nem a nyomtatványok terjesztésének előmozdítására, hanem akadályozására vannak szánva s ezáltal a sajtószabadságot korlátozhatják.

Ott pedig, a hol a nyomtatvány útján elkövethető büntetésre méltó cselekményeket maga a sajtótörvény külön meg nem határozza, a sajtójognak részei és forrásai azok a büntetőtörvények is, amelyek nyomtatvány útján elkövethető büntetteket, vétségeket és kihágásokat tartalmaznak. Nevezetesen az élő magyar jogban az 1878: V. t.-czikkben foglalt büntetőtörvénykönyv és az 1879: XL. t.-czikkben foglalt kihágási büntetőtörvénykönyv is két jelentékeny anyagi forrása a magyar sajtójognak.

A sajtójog büntetőjogi természeténél fogva az államjogok körébe tartozik. Mint ilyen részben a bírói hatalom hatáskörének van alávetve (tulajdonképpen sajtójog vagy sajtó-büntetőjog), részben pedig az államhatalom közigazgatási hatáskörének, nevezetesen pedig a rendőri hatóságnak (rendőri szabályok). Ellenben a sajtó jogrendjének magánjogi része (szerzői jog, kiadói jog) nem tartozik a sajtójog fogalmi körébe, jóllehet eme magánjogi körben is fordulnak elő büntetési szabályok, nevezetesen a szerzőjog bitorlásának megtorlása végett. A szerzőjogról szóló 1884: XVI. t.-cz. tehát ide nem tartozik.

Mindent összefoglalva a sajtójog körébe általában véve

csak azok a jogszabályok tartoznak, a melyek a nyomtatvány közzététele útján történő szabad gondolatközlés korlátjait megjelölik s a nyomtatvány tartalmáért való büntetőjogi felelősség módját és mértékét meghatározzák.

A SAJTÓJOG TÖRTÉNETE.

1. Ókor és középkor. A sajtó jog legtávolabbi gyökérszárait az emberi szellem ókori szabadságküzdelmében találjuk meg.

Az ókori népek története a véleménymondás szabadságát a leglényegesebb dolgokban, kivált pedig a vallás dolgaiban nem ismerte. A zsidók történetében is tisztán szemlélhetjük a vallásújítók törvényes üldözését egészen Jézus elítéléséig.

A görög democratia története hasonlóképen a vizsgálódás és vélemény szabadságának üldözésével van tele., A hellén jogrend elkeseredetten üldözte mindazokat a szóhan és írásban terjesztett tanokat, amelyek az istenek uralkodásában való közhitet akarták megingatni. Míg egyrészt a régi athenei vígjátékokban az istenek merész és szabad kigúnyolásával találkozunk és azt látjuk, hogy az életörömöknek kedvező epikureusi philosophia is szabadon terjesztette a maga tanait; másrészt a meglevő vallásos rend kritikájával foglalkozó komoly philosophiai tanok szerzőit ugyancsak a demokratikus Atheneben az «istentelenség» fejbemjáró vádjával üldözték. Anaxagorast Perikies barátsága sem bírta az 50 talentum pénzbírságtól s azután a száműzetéstől megmenteni, 20 évvel később pedig a sophista Protagorast éri utói az istentelenség: (azébeia) vádja. írásait az ókor legtisztább democratiája nyilvánosan elégeti, (Cicero de nat. deorum I. 23, 63.) példát adván ezzel a középkornak a könyvek üldözésére.

A legnagyobb ókori eretnek-üldözést pedig Socrates pö-rében és halálában ismerjük.

Rómában a köztársaság idejében csak a külföldi philo-sophusok kiüldözésének nyomát találjuk Kr. e. 161-ben. A tizenkéttáblás törvénynek azonban az egyik pontja Cicero tanúsága szerint már eltiltotta a gúnydalok ének-lését és a gúnyolódó versek szerzését, még pedig fej-vesztés terhe alatt. (Cicero de republ. IV. 11. 12.) Mely rendelkezés azonban kétségtelenül csak az állami méltó-ságviselőket védte. Justinianus gyűjteményéből azonban kitetszik, hogy a psetori jog a rágalmazó és becsületsértő iratokat (*liber famosus*) a szerző infamiájával és pénz-büntetésével üldözte, egy császárkori *senatus-consultum* pedig a rágalmazó *epigrammák*, sőt a képes ábrázolatok terjesztőit is üldözőbe vette (*qui epigrammata aliudve quid sine scriptura in notam aliquorum produxerit; item qui emendum vendendumve curaverit. I. 5. §. 6. 10. Dig. de inj. et fam. libellis.*)

A rómaiaknál már bizonyos joggal beszélhetünk sajtó-jogról, mivel egyes írók jól betanított másoló rabszol-gáikkal sokszor már ezer példányban is képesek voltak egy-egy könyv kiadását közrebocsájtani. Ez okozta, hogy a császárság korában a császár fölsége ellen intézett ira-tokat, sőt a politikai véleményeket is rendesen üldözték. Ilyennek első példáját Tacitus tartotta fön-n Tiberius hete-dik évéből, amikor Cremutius Cordust, mivel történeti művében Brutust és Cassiust dicsőítette, vádba fogták. Cre-mutius megölte magát, könyveit pedig elégették. (Tacitus IV. *Annales* 34. 35.) Az első századok joganyagából pe-dig megtudjuk (Paulus *sent. rec. V. 14. 15-17.*), hogy nemcsak a császári íölség megsértői, hanem azok ellen is volt helye a büntető üldözésnek, akik gúnyverseket (*carmen famosum*) vagy más gúnyoló énekeket szerzet-

tek, mivel «*interest enim publico*» disciplinée *opinionem uniuscuiusque a turpi carminis infamia vindicare*». A büntetés nagyobb volt akkor, ha a személy méltósága is nagyobb volt s egészen a «*deportatio in insulam*» büntetésig terjedhetett. A vallás elleni támadásokat azonban maga a római jog kevésbé üldözte s a keresztények későbbi üldözésének sem volt tisztázott jogalapja.

A római *liber famosus* jogfogalmának az ujjabbkori sajtójogban különösen érdekess maradványa az angol *libel*, mely napjainkig is forgópontja maradt az angol sajtójognak. Általában pedig figyelmet érdemel, hogy az ókorban a szóban vagy írásban terjesztett tiltott véleményeket büntetőjogilag utólag üldözték, ellenben a megelőző rendőri intézkedések, amilyen a könyvvizsgálat, az ókorban ismeretlenek voltak. Ezek föltalálása és alkalmazása a középkor szomorú dicsősége, még pedig jóval a könyvnyomtatás föltalálása előtt.

A középkorban a sajtójog kezelésének élén már az egyházat találjuk. A törvényeket rendszeren, nem mindig, az állam hozta, de végrehajtásukat az egyháznak engedte át. II. Frigyes császárnak egy 1222-ből való törvénye óta az «eretnek» könyvek elégetése hol mint mellékbüntetés, hol mint rendőri megelőzés, általános.

Az egyetemek fölvirágzásával jelenik meg a könyvvizsgálat, vagyis a *censura* intézménye is. Mivel a könyvkereskedők az egyetemek gondviselése alatt állottak, a nagyobb egyetemek szabályzatokat adtak ki, amelyekben egyebek közt a könyv tartalmának kifogástalanságáról is gondoskodtak. Az ellenőrzés e részben nem volt preventív, de mivel a könyvkiadók az utólagos *censurától*, lefoglalástól és tűzredobástól félve már a közrebocsajjtás előtt vizsgálat alá adták a könyveket, az előleges vizsgálat magától szokássá lett, A *censurát* közönségesen az

egyetem theologiai fakultása gyakorolta, mivel az eretnek tanok miatt szoktak a lefoglalások és elégetések történni. Azt lehet mondani tehát, hogy a sajtószabadság már jóval a könyvnyomtatás feltalálása (1450) előtt el volt nyomva.

Hogy a censura valóban az eretnekség elleni védekezésből keletkezett, erre vall az is, hogy a könyvnyomtatás elterjedésekor már egészen az egyház hatáskörében volt. Első ismert példája a censurának egy esslingeni nyomtatott könyv 1475-ből, mely a regensburgi püspök jóváhagyásával jelent meg. Viszont a következő évtizedből több Kölnben megjelent könyv az ottani egyetem jóváhagyó jegyét viseli. Az első ismert censura-szabályzat 1486-ból, Berthold mainzi érsektől való, aki a frankfurti könyvvásárt három censor fölügyelete alá helyezte; 1499-ben pedig Kölnben már szabályos censura-rendszer van, élén papi censorhatóságai, amely az ottani egyetem censura-jogát is megszüntette.

Innét túl egészen az egyházi joghatóság kezében látjuk a censurát, amelyet VI. Sándor pápa 1501-ben több német püspökségre nézve bullával szabályoz. Ugyanő Olaszországban is behozza a püspöki censurát. A censura ügyét végre X. Leó pápa a reformatio előestéjén, 1515-ben, már terjedelmes bullával rendezte, még pedig «*diversis mundi partibus*», tehát nemcsak egyes püspöki megyékre nézve, hanem általában. Ezen szabályzat szerint a censura nemcsak a hitben való tévedésekre és veszedelmes dogmákra való tekintetből, hanem a személyek méltóságára való tekintetből is gyakorlandó, a censor-hatóság pedig a püspökből vagy más könyvtudósból és az eretnekség inquisitorjából áll.

Ez az állapot maradt azután uralkodó egész Európában mindaddig, amíg az újkor erősödő királyságai a censurát lassan kivették az egyházi joghatóság kezéből.

2. Angolország. Az angol jogfejlődés a XVII. század végéig lényegében nem különbözött a continensbeli és kivált a francia jog fejlődésétől. A kormány eleintén az egész sajtót kezében tartotta. A könyvnyomtatás külön királyi kiváltság volt, amelyet a csillagkamara rendszabályai szerint lehetett csak gyakorolni. A nyomtatás kiváltságát 1585 óta csak meghatározott számú könyvnyomdásznak adták s csakis Londonban, Oxfordban és Cambridgeben engedték meg. Ezenfelül az összes sajtórendőrségi ügyek gyakorlásával, tehát a censurával is, London és Canterbury érseke volt megbízva, a sajtópörök bírója pedig a csillagkamara volt.

Eszerint tehát az angol sajtó bőven alá volt vetve mindazoknak a rendőri nyűgöknek, a melyek alatt a kontinensbeli országok nyögtek, sőt még azonfelül is oly praeventiv korlátozásokat tűrt, amelyek egészen angolok voltak s amelyeket a királyi házak, a katolikusok, a protestánsok és a parlamenti pártok elkeseredett hosszas küzdelme még elviselhetlenebbé tett. És talán ez az oka, hogy a sajtószabadság alatt az angol jogfelfogás még napjainkban is csak a praeventiv nyűgöktől való szabadságot érti, ellenben egészen természetesnek tartotta mindig és ma is annak tartja, hogy az, aki ezt a szabadságot rosszul használja, mindenben a közönséges büntetőtörvény súlya alá essék. Mely jogfelfogás gyökerében más, mint amelyet az európai népek és törvényhozások a sajtószabadságról tápláltak.

Maga az anyagi sajtójog Angliában soha nem volt más, mint a római eredetű *libel* alkalmazása. A libel kezdettől fogva mindazoknak a büntetteknek foglalatja volt, amelyeket a közönséges jog a mi fogalmaink szerint a felségsértés, a hűtlenségben, a lázítás és az izgatás elnevezései alatt ismer. Lényegében tehát a germán béketörés volt

benne kifejezve. Hogy nyilvános beszédben, nyomtatásban vagy képek kiállításában követte-e el valaki, különbséget nem tett s nem tesz ma sem. A libel lényege a közlés volt, nem a nyomtatás, és ehhez az angol jog ma is annyira ragaszkodik, hogy még az is felelős a libel miatt, aki a fertőzött nyomtatványt vagy levelet másnak, fölolvassa.

A libel fogalmának kiterjesztése a magánosok ellen elkövetett rágalomokra és becsületsértésekre, hosszas jogfejlődés munkája volt, amely az angol esküdszékek történetének szinte legjelentékenyebb fejezete. Ebben a történetben a jogesetek és küzdelmek hosszú, nem egyszer véres sorozata foglaltatik.

A királyság kemény sajtóprivilegium-rendszerének megterése, vagyis fogalmaink szerint a «sajtószabadság» kivívása Angliában azonban sokkal korábban történt meg, mint bárhol másutt. De ennek elvi okai nem voltak. A királyi censura túlélte a forradalmat s a későbbi esküdszék mellett is megállott. A csillagkamara feloszlatása és a Milton által indított szabadságmozgalom nem hozta meg a sajtó fölszabadulását, sőt az 1662. évi censortörvény még a régin is túltett. A törvény azonban időhöz levén kötve, a parlamentben állandó volt az eltörlésére irányzott törekvés. Végre 1695-ben az alsóház határozottan elutasította a lordok házának meghosszabbítási indítványát és jöllehet nem elvi, hanem csakis gyakorlati indokokból tette, mégis mivel az egyetértés a két ház közt létre nem jött, ez a negatív eredmény idézte elő, hogy az angol sajtó a nyomasztó censura rendszerétől mindenkorra megszabadult.

Macaulay maga is bevallja, hogy az alsóház nem tudta, mit cselekedett a megújítás megtagadásával; de az eredmény az volt, hogy az angol sajtó *1695-ben* mindenkorra

és sokkal jobban megszabadult az előleges censura minden terhétől, mint akármelyik más európai állam a nagy alkotmányos elvi kijelentésekkel.

A XVIII. században az esküdszékek előtt a libel-pörökben folyt tovább a küzdelem az esküdtek hatásköreriek kitágítása végett és nem siker nélkül. Az 1792. évi Fox-féle Libel Act a közzététel rideg ténykérdésein kívül már annak a szándéknak a vizsgálatát is az esküdtek elé utalta, a melylyel a libel írva volt. És így ettől kezdve Anglia sajtójoga a törvényhozásban is megtisztult a hivatalos bírói, befolyás terhétől, amely szinte két évszázadig volt heves küzdelem tárgya. A francia forradalom visszahatása miatt az 1798. évi törvény behozta ugyan a magas hírlapbélyeget, a politikai lapok cautióját, a köteles példányok beszolgáltatásának intézményét; továbbá az 1799. évi törvény a nyomdák kötelező bejelentését, sőt az elárusítás ellenőrzését is, az 1819. évi pedig a bélyegek és cautiók rendszerét szigorította: de az 1832. évi reformbili mindezeket a megszorításokat vagy eltörölte, vagy szelídítette. Végül az 1869. évi törvény a kaucziót ismét egészen eltörölte.

A fejlődés végén az életben levő 1881. és 1888. évi sajtótörvények állanak, amelyek az angol sajtó hatalmának bizonyítékai. A törvények a parlamentáris, municipiális és más testületek tárgyalásainak hü szellemben (fair) és gonosz indulat nélkül való közlését megengedik, föltéve, hogy azok tartalma a közérdeknek használ. Ugyanez ki van terjesztve a törvényszéki nyilvános tárgyalásokra is. Ellenben az istenkáromló és erkölcstelen közlemények egyáltalán a libel fogalma alatt maradtak. A libel 1888-tól kezdve közvád alá van utalva s a sajtónak a perrendtartásban is előnyök vannak biztosítva.

Az angol sajtószabadság lényege különben ma is az,

amiben Mansfield találta, t. i. hogy Angliában «törvényes következmények terhe alatt megelőző engedelem nélkül lehet nyomtatni.» A törvényes következmény pedig mindaz, amit a közönséges törvények mindenkire megállapítanak, semmivel sem több. A sajtó tehát az ország közönséges joga alatt áll.

Azt, hogy valamely közlemény rágalmozó-e (libel), 12 esküdt polgár határozza el s ezzel lehetetlenné van téve, hogy a korona vagy a kormány befolyást gyakorolhasson a sajtóra, vagy éppen vezesse a közvéleményt. Egyébiránt hogy mit kelljen rágalmozásnak tekinteni, ebben az angol fölfogás szintén más, mint a kontinensbeli. Libel-t követ el az, aki azon célból, hogy más érdekének, jellemének vagy becsületének ártson, valótlan állításokat közöl róla. És a rágalomért a szerzőn kívül a kiadó, nyomdász és árúba bocsájtó is felelős. Még az is, aki másnak az iratot fölolvassa. Fokozatos felelősség az angol jogban soha sem volt.

Azonban a való állítása is libel lehet, ha t. i. valaki azzal mást a közérdek haszna -nélkül károsított, vagyis olyasmit állított róla, amit másoknak megtudni nem állott érdekükben. Libel lehet még a kritika is, ha nem jó-hiszemű, hanem csak személyi támadás ürügye.

A kormány és a közintézmények megtámadása pedig szintén azonnal libel, ha nem javító jószándék kifolyása, hanem lázító célból történik. De mindazt senki más nem ítélni meg, mint a 12 esküdt, tehát egy ismeretlen jogtényező, amelynek jogi lelkiismeretével mindenkinek számolnia kell, aki nyomtatványt szerez, kiad, nyom és elárúsít Angliában.

3. Franciaország. A francia sajtójog kifejlődése azért bír különös érdekekkel, mivel intézményei több-kevesebb eltéréssel az európai continens államaiban első

mintául szolgáltak. Története szinte még a részletekben is hű tükre Franciaország újabkori történetének.

A könyvnyomtatás föltalálásától kezdve a sajtó itt is egészen az egyház joghatóságának volt kiszolgáltatva. II. Henrik egyik rendelete halállal bünteti azokat, akik megelőző engedelem nélkül nyomtatnak vagy terjesztenek könyveket, Az egyház joghatósága helyett a királyét már az 1566. évi rendelet behozza s a halálbüntetést eltörli, de Richelieu 1626-ban a halálbüntetést megint visszaállítja. Az 1728. évi rendelet a halál helyett a megbélyegzést, a bilincset és a gályarabságot alkalmazza. És ez az állapot a forradalomig megmaradt. Voltaire joggal mondhatta, hogy a király beleegyezése nélkül Franciaországban még gondolkozni sem szabad. Hogy a XVIII. század filozófiája mégis szóhoz juthatott, ezt annak lehetett köszönni, hogy a nagy műveket a külföldön, jobbára Genfben nyomtatták.

Az 1789. évi forradalmi nemzetgyűlés már augusztus 24-én kezdte tárgyalni a sajtó fölszabadítását s Laroche-foucauld elfogadott indítványa az 1791. évi alkotmány 11. cikkébe át is ment. Az 1793. évi terreur kezében azonban a sajtószabadság megint tönkrement s így jutott I. Napoleon kezébe, a ki ennek foszlányait is megsemmisítette 1810 február 5-diki rendeletével. Ez még a királyság régi nyomda-engedélyezési rendszerét is visszaállította, ő hozta be először a cikkek alatt kötelező névalírást is és hatalma érzetében a francia lapokat így szokta nevezgetni: «újságjaim!»

A restauratio valamivel szelídebb volt, de a censurát megtartotta. Legnevezetesebbek 1819. évi május 7., 26. és június 9-diki törvényei, a melyek a censurát eltörölték s az összes sajtóvétségeket az esküdszék elé utalták; azonban ellensúly gyanánt külön sajtóvétségeket szerkesz-

tettek, a melyek a szabad véleményközlést az alkotmány, a közerkölcsök és a vallás dolgaiban elnyomták s a politikai lapokat cautióval terhelték meg. Tartós életük azonban ezeknek sem volt. Az 1820. évi törvény a censurát a politikai sajtóra s 1821-ben már minden időszaknyi nyomtatványra visszaállította, az 1822-diki pedig már minden «tendentiosus» lapot előzetes engedélyhez kötött s a sajtóvétségek jórészét visszautalta a közönséges bíróságok hatáskörébe. Az 1828. évi törvény megint liberálisabb volt, de behozta a felelős szerkesztő (gérant) és kiadó bejelentésének, valamint a köteles példányoknak intézményét, mely azután általánossá vált Európaszerte.

A polgár-királyság alatt a sajtótörvényhozás szintén változó volt, sőt az 1835. évi szeptember 9-diki törvény határozottan visszaesést jelentett. Az 1848 november 4-diki alkotmány már újra eltörölte a censurát s újra helyreállította a jury teljes hatáskörét, máskülönben azonban egy sor külön politikai sajtóvétség megengedésével magára a vélemény szabadságra rakott terheket, sőt az 1850. évi törvény a hírlapi cikkek aláírását is megparancsolta. III. Napóleon kormánya ezután az 1852 február 17-diki törvénnyel minden sajtószabadsághak véget vetett. Helyreállította a hírlapengedélyezést, a lapok elnyomását a kormányra bízta, a cautiókat magasra emelte, idegen lapok behozatalai engedelemhez kötötte, a parlamenti testületek és sajtópörök tárgyalásainak közlését megtiltotta, a jury sajtóhatáskörének véget vetett stb. Az államcsíny ebből a törvényből is egészen visszatükröződik. Ez az állapot uralkodott 1868-ig s ekkor is csak apróbb könnyítések következtek be, mígnem az 1870. évi köztársaság szeptemberi rendeletei a császárság sajtójogát eltörölték, az 1871 április 15-diki törvény szerint pedig, mégis a cautio megtartásával, az új állapotot rendezte. Az összes

sajtójogi kérdéseket azonban csak az 1881 július 29-diki törvény oldotta meg hosszú időre.

Franciaországnak általában a forradalom óta szinte tekozlásig gazdag sajtótörvényhozása volt. 1789 óta összesen 42 sajtótörvényt hoztak **325** szakaszszal. Az életben levő *1881 július 39-diki* törvény aránylag kevés sajtórendtartási teherrel van egybekötve s a cautiót nem ismeri. A lapokra nézve a felelős szerkesztői (gérant) intézményt fen tartja, a helyreigazítás! kényszert behozza, a falragaszokat és a terjesztést szabályozza s a közönséges codexből kiemelve külön anyagi büntetésekkel látja el a nyomtatványban elkövetett delictumokat. Ezek közt azonban egy sincs olyan, a mi az általános Code-ben elő nem fordul. A sajtótörvénynek így tehát anyagi része is van. Különös gonddal vannak szabályozva a rágalmak és becsületsértések, a melyek magánosok ellen elkövetve a közönséges bíróságok elé utaltattak, holott minden más delictum a jury elé tartozik.

A fokozatos felelősség régi rendszerét ez a törvény úgy változtatta meg, hogy szerző gyanánt felelőssé a szerkesztőt (gérant) vagy kiadót teszi; ha ilyenek nincsenek: második fokon a szerzőt; ha ilyen nincs: harmadik fokon a nyomdászt; ha ilyen nincs: negyedik fokon az elárusítókat, szétosztókat és fölragasztókat. A mennyiben azonban az első fokon a szerkesztő vagy kiadó van vád alatt, a szerző velük együtt mint bűntárs felel. Azonfelül minden esetben mint bűntárs kerül vád alá mindaz, a ki a Code 60. szakasza szerint bűntárs lehet; vagyis a ki tudva részese a cselekménynek. Tehát a főszerkesztő, az igazgató, a kiadóhivatal vezetője is, szóval mindenki, a ki tudva adatokat szolgáltatott a nyomtatványhoz, vagy ennek közzétételében tudva résztvett, tehát az is, a ki nyomást fizette. Az ítéletben **harmadik**

személy javára megállapított pénzbeli marasztalásokért azonban első sorban a lap tulajdonosa felelős.

4. **Belgium.** A belga területen a censura egyáltalán ismeretlen intézmény volt s így az angol és francia írók már 1830 előtt is. előszeretettel nyomtatták műveiket Belgiumban. A sajtószabadságot először az 1815. évi alkotmány 227. cikke mondta ki ezzel a kijelentéssel:

«A sajtó a felvilágosodás terjesztésének legalkalmasabb eszköze; ennél fogva ezzel mindenki szabadon élhet és gondolatait megelőző engedelem nélkül közölheti. Mindazáltal minden szerző, nyomdász, kiadó és terjesztő felelős azokért az iratokért, a melyek a társadalom, vagy valamely egyén jogait sértik.»

Az 1830. évi alkotmány 18. cikke a fokozatos felelőséget minden censura és eau ti o kizárásával így állapította meg:

«Ha a szerző ismeretes és Belgiumban lakik, a kiadót, nyomdászt és terjesztőt üldözni nem lehet.»

A következő tételt: «A nyomdászt csak kiadó-híján lehet üldözni, a terjesztőt pedig csak nyomdász híján», – elvetették ugyan, azonban a törvénykezés mégis szabályul vette föl s ezen a nyomon készült a magyar 1848. évi sajtótörvény fokozatos felelősségi rendszere is, mégis a terjesztő felelősségének elhagyásával.

Maguk a sajtóvétségek részint a Code pénalban, részint egyes törvényekben vannak meghatározva s a büntető-törvény 1867. évi reformja a sajtójogba csak jelentéktelen változtatásokat hozott.

5. Olaszország. Olaszországban máig is az 1848 márczius 26-diki piemonti sajtótörvény van életben, mely censura és cautio nélkül szintén a belga felelősségi rendszert követi. A sajtóvétségek esküdtszékek elé tartoznak.

Az 1848. évi sajtótörvény reformját az olasz kormány 1899-ben novella útján indítványozta, mely sokban az angol rendszert követi, a felelős szerkesztői intézményt és a fictiókat mellözi, egy évben kétszer történt elítélés esetére cautiót rendel és kivált a magánbecsületet védi erőlyesen. A képviselőház azonban obstructióval akadályozta meg a novella tárgyalását, a minek következtében I. Umberto 1899 június 22-én kiadott rendeletével léptette életbe a legszükségesebb újításokat. A királyi rendeletnek alkotmányszerű törvényre emelését azonban az ellenzék obstructiója szintén megghiúsította s ennek következményeképpen I. Umberto 1900 április 5-én kelt rendelete az előbbi királyi rendeletet hatályon kívül helyezvén, az 1848 április 26-diki sajtótörvény újra változatlanul életben maradt.

Mindazáltal Mirabelli képviselő és társai 1902 április 17-én egyetlen szakaszból álló törvényjavaslatot hoztak be a képviselőházba, mely az 1848. évi törvény elköbzást szakaszainak kiirtását akarja. A kormány ez elől nem zárkózott el s így a rövid reformjavaslat 1903 január 31-dike óta a bizottságok tárgyalása alatt van.

6. Németország. A sajtó szabadságát a német államokra nézve az 1848 december 21-diki alaptörvények állapították meg a véleményközlés szabadságának kimondásával, a censura, engedélyezés és minden más nyomdai korlátozás eltörlésével és a sajtóvétségekre az esküdtszék behozatalával, Az 1854. évi szövetségtanács azonban már korlátozásokat hozott be s innét túl az egyes német államokban a sajtótörvényhozás a legnagyobb különbségeket mutatta.

Az 1870. évi német birodalmi alkotmánynak 4. czikke a sajtórendtariást is fölvette a birodalmi ügyek közé s ezen az alapon jött létre az életben levő *1874 május 7-diki*

német birodalmi törvény, melynek első szakasza a sajtószabadság fogalmát így határozza meg:

«A sajtó szabadsága csak oly korlátozásoknak van alávetve, a melyeket ez a törvény rendel vagy megenged.»

A törvény a nyomdák, a kiadók, valamint a felelős szerkesztők bejelentésének intézményét fõntartotta, a helyreigazítási kényszert kimondta s a lapok elnyomását bizonyos esetekben a birodalmi kancellárnak az egy évben kétszer büntetett lapok ellen megengedte. Továbbá a vádlevél és a hivatalos iratok közzétételét a nyilvános tárgyalás előtt eltiltotta s a tilalmak ellen vétõket pénz- és fogházbüntetés alá vetette.

A törvény sajtójogi büntetési rendszere az általános büntetõtörvényen alapszik. A 20. §. e részben így intézkedik:

«Oly cselekményekért, a melyek büntethetõségét a nyomtatvány tartalma állapítja meg, a felelõséget az életben levõ büntetõtörvények határozzák meg.»

A felelõség fokozatai a következõk:

Idõszaki nyomtatványoknál a felelõs szerkesztõt mint tettest kell büntetni, hacsak különös körülmények az õ tettes voltát ki nem zárják. (20. §.)

Ha a nyomtatvány valamely büntetendõ cselekmény tényálladékát állapítja meg, akkor:

a felelõs szerkesztõ,

a kiadó,

a nyomdász

és az, a ki a nyomtatványt iparszerûleg vagy másképpen, nyilvánosan terjesztette, – a mennyiben mint tettesek vagy részesek nem esnek büntetés alá – hanyagság miatt 1000 márkáig terjedõ pénzbüntetéssel vagy egy évig tartó fogházzal (Haft), avagy várfogsággal vagy börtönnel (Gefangniss) büntetendõk, hacsak köteles gondosságukat ki nem

mutatják vagy e helyett oly körülményeket, a melyek annak alkalmazását lehetetlenné tették.

A megnevezett személyek büntetése azonban ki van zárva akkor, ha a szerzőt vagy beküldőt, a kinek beleegyezésével a közlés történt, megnevezik; avagy ha nem időszaki nyomtatványról van szó: ha a kiadót vagy a főntebbi sorrendben előzőjüket az első ítélet kihirdetéséig megnevezik, föltéve, hogy az illető a német szövetséges államok hatalmában van, avagy ha már meghalt, a közzététel idejekor abban volt. A külföldi nyomtatvány terjesztője abban az esetben is csak úgy menekül, ha a nyomtatvány könyvkereskedés útján jutott hozzá. (21. §.)

Ez a bonyolult felelősségi rendszer, mely a korábbi tettességi fictiókat csak enyhítette s a hanyagságot szintén sajtóvétség gyanánt megörökítette, a bírói gyakorlatban sok nehézséget okozott s más államok sajtójogában nem szolgált a reformok mintájául.

Egyébiránt a német bír. sajtótörvény az esetek egész sorozatában a nyomtatványoknak bírói ítélet nélkül való lefoglalását utólagos bírói eljáráshoz kötve szintén megengedi, az 1878. évi úgynevezett socialista törvények pedig a kormányt politikai delictumok esetében messze-menő megelőző beavatkozásra jogosították föl. Végül a kormányt az 1874. törvény háború vagy háború veszélye esetére (ostromállapot), valamint belső nyugtalanságok esetére is, a megfelelő törvényes rendelkezéseknek a sajtó ellen való alkalmazására is feljogosította.

Az eljárási jog, valamint a sajtórendészet az egyes államok hatáskörébe van utasítva. A sajtóvadászban, néhány állam kivételével, az esküdtszék ítél.

7. Ausztria. Az osztrák örökös tartományokban a censurát az 1528 július 24-diki rendelet honosította meg és ez II. József 1781 június 11-diki szabadelvű cen-

surarendeletheig fönnállót. Ez utóbbinak 3. §-a a következő figyelemreméltó utasítást tartalmazza:

«A kritikákat, a mennyiben nem gyalázó iratok, akárkit is sújtsanak, kezdve a fejedelmen és végezve a legalsóbbakon, nem kell eltiltani, kivált ha a szerző a maga nevét alájuk nyomtatja és ezzel a dolog való voltáért kezeskedik. Minden igazságszerető embernek öröme lehet abban, ha ilyenekkel találkozik.»

A szabadelvű császár 1787-ben a bécsi nyomdászoknak a censura nélkül, helyesebben: utólagos censurával való nyomást is megengedte, de ezt már 1790-ben a visszaélések következtében megint meg kellett szüntetni. Szabadelvű sajtórendeletét azután az 1795. és 1810. évi szigorú rendeletek végképpen eltörölték.

A bécsi forradalom hatása alatt 1848 márczius 16-án egy ideiglenes udvari rendelet a censurát eltörölte s ezt az 1848 május 18-diki szabadelvű sajtótörvény váltotta föl külön esküdszékkal. A visszaesés 1848 december 20-án állt be s végre az 1852 február 17-diki és május 27-diki sajtótörvényhez vezetett, a melyek egészen a lapok kiadásának engedélyezéséig elmentek s a lapok elnyomását a kormány kezébe adták. Az 1859 november 27-diki törvény ezen enyhített ugyan, de egy újabb, mind máig nagy szerepet játszó sajtóvétséget hozott be «a köteles figyelem és felügyelet elhanyagolásának» véttségét, mely a későbbi törvényekbe is átment, sőt Magyarország azon részeiben, a hol az osztrák törvények egyelőre életben maradtak, egészen 1899 december 31-ig szintén életben volt.

A most élő sajtójog forrásai Ausztriában az 1862 december 17., 1868 október 15. és 1894 július 9-diki törvények. Intézkedései részben megfelelnek a magyar jognak. Censura nincs. A lapok és felelős szerkesztők beje-

lentendők, de a cautio 1894 óta el van törölve. A sajtódelictumok az általános büntetőtörvénykönyvben foglaltatnak. Felelős azonban mindenki a büntetőtörvénykönyv szerint, a ki a nyomtatásban és terjesztésben résztvett. Azonkívül a felelős szerkesztő első sorban s utána fokozatban a kiadó, nyomdász és terjesztő a köteles gondosság elhanyagolása miatt hat hónapig terjedhető fogházzal büntetendő. Továbbá a hírlapokra nézve a helyreigazítási kényszer is szabályozva van. Sajtó vétségek esetében 1868 óta esküdszék jár el.

Az osztrák sajtójog egyik különös intézménye, az ú. n. *objectives Verfahren*, az 1862. évi törvényből való, mely az allami ügyészt a külföldön és belföldön megjelent nyomtatványok üldözésére közérdekből akkor is felhatalmazta, ha különben a közvádoló nem emel meghatározott személy ellen vádat, A sajtóbírótság e fölött zárt ülésben határoz, pusztán az állami ügyész meghallgatása után. Az elkobzás elrendelése azonban a személy elleni vádat azért nem zárja ki. A bíróság határozata ellen a kihirdetéstől számított nyolcz nap alatt minden érdekelt fölebbezhet.

Az objectiv eljárás természetével megismerkedve, az osztrák sajtó élénk ellentmondással kísérte azt, kivált a mikor ennek alapján a bíróságok a visszaeső lapok megjelenését is eltiltották. Eme mozgalom következtében az 1868. törvény az objectiv ítélet ellen szóbeli nyilvános tárgyalást is megengedett s a lap-eltiltási jogkövetkezményeket eltörölte. Az objectiv eljárás azonban még ebben a szelídített alakjában is egyik nagy külön terhe az osztrák sajtónak.

Az osztrák sajtójog általános korszerű reformját kezdeményezte a Reichsrathnak 1902 április havában benyújtott törvényjavaslat, melynek különösen igen részletes sajtórendtartási és rendészeti intézkedései vannak. A sé-

relmes objectiv eljárást a javaslat jelentékenyen meg akarja szorítani azzal, hogy ilyen eljárásnak csak akkor enged helyet, ha a tettes ismeretlen s a felelős szerkesztőt, kiadót és nyomdászt nem lehetne a köteles gondosság elhanyagolása miatt büntetni. Vagy pedig olyan körülmények forognak fön, a melyek a tettes büntethetőségét (pl. külföldi, szökésben van stb.) vagy a bűnvádi eljárást kizárják. Egyébiránt ebben az esetben is eljárási biztosítékok vannak föllállítva.

A törvényjavaslatot ezen könyv megjelenéséig az osztrák Reichsrath még nem tárgyalta.

8. Magyarország. Magyarorszában a censurát, a meddig történeti emlékeink visszanyúlnak, már az egyház kezében találjuk. Csakhogy itt nemcsak a katolikus egyház, hanem a protestáns egyházi hatóságok is gyakorolják a könyvvizsgálatot a maguk egyházi hatáskörében. Az államhatalom a maga kényszereszközeivel természetesen csak a katolikus egyházat támogatja.

Az 1524. évben Szálkai bíboros primás sürgetésére királyi biztos megy Brassóba, hogy a várost az eretnekégtől megtisztítsa. A királyi biztos a lutheri iratokat és könyveket összeszedvén, a piaczon nyilvánosan elégettetí. Sopronban 1525-ben égetnek lutheri könyveket. Ez azonban az új vallás könyveinek terjedése ellen keveset ér.

Az 1553. évi pozsonyi országgyűlésen Ferdinánd király már a rendeknek tesz szemrehányást, hogy számos tévtanokat terjesztő könyv jelent meg az országban és felszólítja őket ezek megsemmisítésére. A rendek erre törvénybe iktatják (1553: XXIV.), hogy ők erre a niaguk részéről semmit sem határozhatnak, mivel az ő jószágaikon ilyesmi sohasem történt. Ebben az időben különben az országban már 28 nyomda állott fön, valamennyi a protestantizmus szolgálatában.

Magyarország tehát a XVI. század derekán a sajtó dolgában kedvezőbb helyzetben volt, mint akármelyik más európai állam. A fejedelmi beavatkozás azonban nem késik. Az 1571-ben erdélyi fejedelemmé lett Báthori István a gyulafehérvári nyomdát az unitáriusoktól elveszi, Miksa király pedig 1574-diki Bánffy Lászlóhoz és Miklóshoz intézett rendeletében az alsólendvai eretnek nyomda ügyében elrendeli, hogy ezentúl semmit sem szabad nyomtatni, a mi előbb királyi vizsgálat és jóváhagyás elé nem kerül. A vizsgálat kétségtelenül a püspökökre volt bízva. Ez a hivatalos censura első biztos nyoma Magyarországon.

A sajtójog nálunk első alakjában tehát mint királyi felségjog gyakoroltatott, az országgyűlés átruházása nélkül ugyan, de mégis annak hallgatag tűrésével. Az ellenkező példák ugyan azt mutatják, hogy az országgyűlés is gyakorolt a sajtóügyekben jogokat; így az 1588: XXVIII. és 1599:XLV. t.-cikkek a régi naptár használatát megtiltják s az újat megparancsolják, sőt a királyt az utóbbi törvény 1000 frt pénzbüntetés kiszabására is följogosítja; azonban a könyvvizsgálat ügyébe az országgyűlés még sérelem alakjában sem elegendik, sőt egészen a XVIII. század végéig egyáltalán nem is foglalkozik a sajtó ügyeivel. Az, erre vonatkozó összes jogokat valósággal az 1848-dik évig a király mint királyi jogot gyakorolja, kezdetben az egyházi joghalóság útján, később hivatalok által. Az 1830. évi országgyűlés is csak az idézett két kalendárium-törvényre hivatkozik, a mikor a királyi joggal elkövetett önkényeskedést sérelem gyanánt panaszolja.

Az egyházi censura nyomai azonban a XVI. század óta már a protestánsoknál is megvannak. Első formája a megjelent könyv utólagos kárhóztatása, de a XVII. század elején 1609-ben a protestáns püspökök előleges approbációjának is határozott adatai vannak. Debreczen városa

1633-ban Fodorik Menyhért nyomdászszal szerződésben kiköti, hogy »semminemű újítást a könyvek kibocsátásában, sem valami hiába való pasquilst, de kiváltképpen a teológiát a város becsületes prédikátorai és a becsületes tanács híre nélkül ne merészeljen». A főbíró Töltési István nyomdászt valósággal börtönbe is csukatta, mivel egy vitairatot engedély nélkül nyomott ki. Az 1646. évi szatmár-németi zsinat pedig 25. kánonjában az előleges könyvvizsgálatot kiválasztott tudósokra bízva, az engedély nélküli való könyvnyomtatást a könyv elkobzásával és még ennél is súlyosabb büntetéssel fenyegeti, innét túl minden superintendentia önállólag gyakorolja a hitfelekezeti censurát.

A királyi jogot egyszerűen Bécsben gyakorolták. Csak I. Lipót alatt szűnt meg a bécsi censura közvetlen hatósága Magyarország fölött, a mikor is a király Szentiványi Márton, a Corpus Juris kiadóját bízta meg a Magyarországon megjelenő összes könyvek vizsgálatával. Később a censori jogokat az uralkodó megbízásából a nagyszombati egyetem mindenkori kancellárja gyakorolta. Az egyház azonban a maga joghatóságában is folytatta a vallásos könyvek vizsgálatát, kivált 1705 óta, a mikor az elhalt Szentiványi helyét I. József nem töltötte be s a király a könyvnyomtatás jogát privilégiumok alakjában osztogatta, a mely privilegium-jog hamar szabálylyá s a hírlapok kiadásának is jogalapjává lett. Az utólagos censura egészítette ki ezeket a rendszabályokat, mely szigorú vámtilalmakkal egyesült, kivált a mióta a külföldön egyre terjedő hírlapok ellen is védekeztek az állami és egyházi hatóságok.

Az első magyarországi hírlap latin nyelven 1705-ben jelent meg *Mercuricus Hungaricus*, később pedig *Mercurius Veridicus ex Hungaria* cím alatt s 1711-ig élt. Nemsokára erre megjelent az első német lap is Budán az

Ofnerischer Mercurius. Az első magyar hírlap azonban, a *Magyar Hírmondó* csak 1780-ban látott napvilágot. Természetesen valamennyi királyi privilégium alapján és előleges censurának, valamint esetenként utólagos üldözésnek alávetve. Hogy Magyarországon magyar nyelven írt hírlap csak ily későn jelenhetett meg, holottan előbb már a német nyelvű lapok egész sora indult meg, annak leginkább az a ridegség volt az oka, a melylyel a censura a magyar irodalmi mozgalmakra tekintett s a melyben a magyar hírlapoknak később is különös részük volt. Többször előfordult még az is, hogy a magyar hírlapok kiadói olyan közleményekért szenvedtek el büntetést, a melyeket a bécsi hírlapoktól vettek át, a hol azokat az ottani censura pedig megengedte. Egyébiránt az első magyar lap megjelenésére Mária Terézia adta meg 1779. november 19-diki rendeletével a privilégiumot, miután előbb a pozsonyi *Pressburger Zeitung* kiadóját is hivatalosan megkérdezték, hogy nincs-e kifogása a magyar hírlap megjelenése ellen? Ugyanígy kellett privilégiumért a királyhoz fordulni valamennyi később megjelenő lapnak is, sőt még a szerkesztőváltás is felsőbb engedélyhez volt kötve, és mindenképen hasonlított a szerkesztő kinevezéséhez.

Mária Terézia korában mindezekhez egy külön szervezett könyvrendőrség is (Bücherpolizei) járult, mely külön indexet vezetett a forgalomban engedélyezett vagy «félíg» engedélyezett könyvekről. A többit elkobozta s a könyvkereskedést és vámhatárt szigorúan ellenőrizte. Könyveket és hírlapokat még az utasoknak sem volt szabad külön engedély nélkül a külföldről behozni s kivált a francia encyklopedisták művei voltak kitiltva.

II. József fölvilágosodott szelleme ezeken a súlyos bilincsen ideiglenesen könnyített. 1781. évi, méltán dicséretre méltó sajtórendelete a könyvrendőrséget Bécsbe centralizálta s

minden tartományban csak egy cenzori hivatalt hagyott meg. Az ocsmány és erkölcstelen tartalmú nyomtatványokat eltiltotta ugyan, de a gúnyiratokat még a fejedelem ellen is megengedte. A tudományos munkáknak tág tért engedett s a külföldi könyvek forgalmán is könnyített. Különösen pedig az apró dolgok miatt való zaklatásokat szüntette meg. Uralkodása alatt valósággal eleven irodalmi mozgalmak indultak, de halála után nyomban beállott a visszahatás, a melyet még a francia forradalomtól való félelem is súlyosabbá tett.

II. Lipót alatt a cenzurát, kivált a hírlapok ellen, azonnal szigorúan gyakorolják s azoknak még legkisebb ügyeibe is beleavatkoznak, jöllehet II. József rendelete még érvényben van. Sajnos, a sajtószabadság megszorítására maga az országgyűlés is módot ad. Kétszáz évi türelmes hallgatás után a rendek megint foglalokznak egy sajtóügygyel s mint akkor, most is tilalmat toldanak a királyi tilalmakhoz, a nélkül, hogy magában a királyi jog gyakorlásában bármi sérelmet találnának. Az 1790: XXVI. t.-cz. 5. §-ának utolsó pontja fölszabadítja ugyan a protestánsokat arra, hogy a simbolikus, hittani és ájtatosság] könyveiket a maguk által rendelt s a hatóságnak bejelentett cenzorok által vizsgáltaassák, de föltételül teszi a törvény, hogy ezekben a könyvekben a katolikus vallás ellen semmi gúny vagy sértés ne foglaltassék, a miért a kinyomatok lesznek felelősek. Egyebekben kiterjesztetik a királyi rendelkezés annyiban, hogy ezekből a könyvekből is három példányt kell a kir. helytartótanács útján őfelségének beküldeni. Tehát a valósággal gyakorolt királyi jogot ez a törvény nem hogy korlátozná, de részben még a protestáns egyházi könyvekre is kiterjeszti. Megfelel ennek az erdélyi 1791. évi vallási törvény 56. cikke is.

Viszont azonban ugyanaz az országgyűlés, ellentétben

ezzel a törvénynyel, az 1790: XV. törvénycikkben már az országgyűlés hatáskörébe tartozónak vallja a sajtó jog rendezését, a mennyiben a sajtó szabadság általános elvetnek megállapítását (*systema generalium principiorum Libertatis preli*) a *regnicolaris deputatióra* bizza. A munkálat nem jött létre, de ez mégis első nyoma törvényeinkben a sajtó szabadságért vívott küzdelemnek, mely csak 1848-ban ért el céljához.

Egyébiránt a XVIII. század végén a szabad sajtót a rendek is csak censurával tudták elképzelni. Ezt az 1790,-91. évi országgyűlésnek, különben el nem fogadott új királyi hitlevélterve is bizonyítja, mely a ((korlátlan» sajtó szabadságot bizonyos megszorításokkal és úgy akarta volna proklamálni, hogy a könyvvizsgáló hivatalokat ne a király, hanem az ország töltsé be.

Egyelőre minden maradt a régiben. A censurát Bécsből a kir. helytartótanács útján gyakorolták. Sőt még a vármegyék is ráadták magukat a censurára. Bihar vármegye rendéi 1790-ben Sauer Kajetán és Kende László nagyváradi káptalani követek emlékiratát (mely néhány községnek a Hajdúsághoz való visszacsatolása ellen tiltakozott) elégettetik. De üldözik a vármegyék a magyar nemzet ellen írt osztrák könyveket is. Baranyamegye, Hevesmegye, de még a később annyira liberális Barsmegye is versenyeznek ebben, hogy a helytartótanácsot és censurát még nagyobb szigor kifejtésére sarkalják.

Ily körülmények közt könnyű dolga van a censurának. II. Lipót már 1790 aug. 6-án rendeletet ad ki a hírlapok gondosabb ellenőrzése végett, 1793 július 25-én pedig királyi rendelet jelenik meg, mely a könyvnyomdák engedélyezését és a censurát királyi jognak mondja és az ellenállókát hűtlenségi perrel fenyegeti. Ezeket a rendeleteket már a francia forradalom eszméitől való félelem

hatja át. Az újságok behozatalát is erősen ellenőrzik s nemsokára a megengedett hírlapokról is index készül. A többit a vámnál is, bent is erősen üldözik. Közbejön a Martinovics-féle fölségárlási pör is, mely nagyban fokozza a censura szigorát és a könyvüldözést. Tetézik ezt a francia háborúk, országgyűlések nem tartása és az általános reactio.

A sajtó imigyen egészen a hatalom kezébe kerül és minden szabad mozgását elveszíti. El lehet mondani, hogy 1790-től 1820-ig Magyarországon valóság szerint az volt a sajtójog, a mit maga a király a kir. kancellária és a kir. helytartótanács által parancsolt.

A sajtószabadság igazi értelmét a vármegyék tulajdonképpen ebből az önkényből kezdték megérteni. Az 1793. évi rendelet fölébresztette az ellenmozgalmat. Legelőbb Ábaúj, majd Gömör ír föl a sajtószabadság érdekében; utánuk Bihar. A kormány azonban ezekre az 1795. évi február 25-diki általános könyvvizsgálati rendelettel felel, mely még a tiltott könyvek vevőit is börtönnel fenyegeti, a jogtalanul nyomtatókat pedig testi büntetéssel. A rendeletet az országban már öt cenzor hajtja végre, ide nem értvén az egyházak cenzorait. Bonyolult hivatali rendszer állíttatik föl, mely még a jogos nyomást és terjesztést is keservessé teszi. Mindezeket pedig betetőzi az, hogy 1802-ben két fiatal embert: Zsarnóczy János ügyvédet és Mikola István jurátust végeztek ki, a harmadik, Kiss Károly főhadnagy pedig kegyelemből öt évig tartó várfogságot kapott, mivel sajtó útján állítólag felségsértést követtek el.

A mellett a bécsi kormány az egész sajtóügyet az ország önállóságára nézve is sértő módon, az osztrák tartományokkal együtt kezelte. így például az 1810. évi terjedelmes ausztriai könyvvizsgálati rendeletet és cenzori

utasításokat egyszerűen Magyarországra is kiterjesztették. Pedig ez organikus rendelet volt s mindenben intézményes sajtótörvény értelmével bírt. Utolsó szakaszában még azt is elrendelte, hogy minden előbbi rendelet, a melyet az meg nem változtatott, továbbra is érvényben marad. Alapjában véve tehát az a rendelet a magyar és osztrák sajtójog teljes összevegyítését jelentette.

Ezzel szemben fájdalommal lehet tapasztalni, hogy az 1811-12. évi országgyűlés, mely különben a nemzeti jogokat és sérelmeket elég tisztán látta, a sajtójog dolgában kivételt tett az 1790. évi nevezetes törvények alól s a gravamenek 1. pontjában egyenesen kimondta, noha közbevetve is, hogy a könyvvizsgálatnak Magyarország és az osztrák örökös tartományok közt kölcsönösnek kell lennie:

«Censores, contra sene principia censuras, quæ inter Hereditarias germanicas Provincias et Hungáriám reciproca esse debent, hujusmodi scripta admittentes, ad onus responsionis adstringentur.»

Ezzel a magyar állami önállóság megsértve ugyan nem volt, de el volt ismerve a censura jogossága és ennek kölcsönössége is, azonfelül pedig az országgyűlés befolyása a sajtójogra a pusztá óhajtásig volt leszállítva. Ez volt eredménye az 1790: XV. t.-cikknek és ez magyarázza meg ezt a páratlan makacsságot, a melylyel a kormány a következő korszakban ellene szegült az ország minden sajtójogi kívánságának.

A censura mint királyi jog innét túl megint kímélet nélkül gyakoroltatik s Európa akkori helyzete is kedvez neki. 1820-ban újabb királyi rendelet tiltja el a külföldi lapoknak, még a tudományosoknak is a behozatalát, a belföldi lapokra pedig szinte tűrhetetlen módon nehezedik a rendőrség és a könyvvizsgálat keze. A vármegyék végre átlátják, hogy mit jelent a sajtó

szabadsága. Legelőbb Bars megye köszörüli ki a csorbát egy fölirattal, mely azon korszak egyik legérdekesebb okmánya s megnyitója egyszersmind a sajtószabadságért vívott komoly küzdelmeknek. Ez és a többi fölirat azonban eredménytelen maradt s az önkény még a szépirodalmi lapokra is ránehezedett. De ezzel együtt gyülik föl az elégedetlenség is és ezzel együtt jut végre az országgyűlés is a sajtószabadság mivoltának tisztább fölismerésére.

Kezdetben csak a vármegyék és a helytartótanács közt folyik a küzdelem a különböző lap-engedélyezések tárgyában, de az 1825. évi országgyűlésen már szóba kerül, hogy a tanácskozások menetéről tudósításokat lehessen kiadni. A rendek többsége mindazonáltal még ezt fölöslegesnek tartja s megelégszik azzal, hogy a követek e régi mód szerint számoljanak be küldöiknek.

Az 1830. évi országgyűlésen Ragályi Tamás borsodi követ elsőnek indítványozza, hogy a tanácskozási napló magyar szövege kinyomva küldessék szét. A rendek elfogadták, de a terv meg nem valósult. Ehelyett a szeptember 13-diki ülésen gróf Andrássy György egyenesen egy országgyűlési hírlap kiadását indítványozta és ez fölébresztette a sajtószabadság egész kérdését. A rendek azonban, az elnök ellenzése folytán, elhalasztották a határozást, de mégis kimondták, hogy azt, a ki ilyen újság kiadásának jogáért folyamodnék, támogatni fogják. Ferencz király 1831. évi április 15-diki rendeletével erre olyképen felelt, hogy a helytartótanács útján a lapokban és füzetekben megjelenő aggodalmas politikai czikkeket egyáltalán tiltotta. A vármegyék hiába tiltakoztak.

Az 1832-36. évi országgyűlés követei közül sokan már utasításaikban hozták a sajtószabadság s ezzel kapcsolatban az országgyűlési hírlap sürgetését. Az alsóházba Prónay János nógrádi követ 1833 január 10-én hozta be

azt az indítványt, hogy az országgyűlési újság minden privilégium kikérése nélkül kiadassék. Ezzel a királyi jog és az országgyűlés joga közt a kérdés végre egyenesen föl volt állítva és tudva volt, hogy ezen fordul meg a sajtószabadság kivívásának további sorsa.

Az indítványt a követek sorra pártolták, köztük Kölcsey legelsőnek. Az elnök az 1830-diki álláspontot ajánlotta a rendeknek, de Kölcsey lelkes felszólalása után az indítvány mint határozat az országgyűlés üzenetei közé került. Közben a rendek a hírlap szerkesztésén és kiadásán tanácskoztak s ebben a sajtószabadság gyakorlati kérdései is szóba kerültek, sőt törvényjavaslat is készült már, mely ezen lapra nézve sajtóbírósággal a felső- és alsóház 95 választott tagját jelölte meg. Ezalatt b. Wesselényi Miklós az erdélyi országgyűlésen a hasonló kérdést úgy oldotta meg, hogy könyomdát vásárolt, azt az országgyűlésnek ajándékozta és a naplót ezzel sokszorosították. A kormány azonban lefoglalta a nyomdát és az országgyűlést föloszlotta. Wesselényi Pozsonyba menekült. Általában látni lehetett, hogy a kormány a «királyi jog» független gyakorlásáról lemondani nem hajlandó.

A rendek végre a kérdés gyökeresebb rendezéséig Kossuth Lajost és Orosz Józsefet bízták meg, hogy az országgyűlési naplóból írott kivonatokat készítsenek és azt könyomdával sokszorosítsák. Kossuth Lajos, a ki ekkor a távollevők követe volt az alsóházban, a nyomdát be is szerezte; azonban a kormány ezt, mint engedély nélkül való nyomdát, azonnal lefoglalta, bár árát Kossuthnak megtérítette. A rendeknél ez nagy elégedetlenséget keltett. Most Kossuth Lajos erre támaszkodva; az országgyűlési ifjúság segítségével kézzel írott példányokban sokszorosítva indította meg az Országgyűlési Tudósítások című lapot, a mikor pedig az országgyűlést

Pozsonyban 1836-ban berekesztették, Pestre költözve, írott lapját Törvényhatósági Tudósítások cím alatt folytatta tovább, de most már tudósításainak politikai tartalmat is adott.

Az ország nagy rokonszenvvel fogadta ez írott hírlapot, mivel ebben a sajtó felszabadulásának első csiráját joggal látta. A nádor azonban a lapot eltiltotta s mivel Kossuth, a vármegyékre támaszkodva, a lapot tovább íratta, újabb tilalom ment ki. De mivel ez sem használt, Kossuthot 1836 május 7-én éjjel fegyveres katonasággal elfogatták. Ezzel az írott hírlapnak a kormány véget vetett és Kossuth Lajost három évre börtönbe csukatta.

Ezek után az előzmények után az 1840. évi országgyűlésre már legtöbb követ magával hozta a censura eltörlésének és a sajtószabadság sürgős kimondásának utasítását. Most elsőnek támadta meg Klauzál Gábor csongrádi követ a sajtóügyekben gyakorolt királyi jogot. Mellé állott Deák Ferencz is és az elnök minden ellenzése mellett is e kérdés sürgősen a főrendekhez ment át. A főrendek azonban a jogkérdés szövevényes voltára utálva, kitértek és háromszori üzenetváltás sem vezetett eredményre. így tehát az országgyűlési hírlap kiadása megint dugába dőlt.

Egyben azonban a kormány is belátta, hogy az eddigi szigort a nemzet közvéleményével szemben gyakorolni többé nem lehet. A censurát megtartotta ugyan, de gyakorlását az eddigi módhoz nem is foghatólag megszelídítette s a censori hivatalt a helytartótanácsban alakult tanulmányi bizottság elnökére báró Mednyánszky Alajosra bízta, a minek következtében az gyűlöletes rendőri jellegét is elveszítette. Ezzel megnyílt a tér a politikai sajtónak is. A rendek megelégedtek a censura szelíd kezelésével s 1840 tavaszán a börtönéből már ekkor kiszabadult Kossuth Lajos 1841 január 2-án megindíthatta a Pesti Hír-

lapot, mely egészen új korszak elkövetkezését jelentette. Maga a sajtójog azonban továbbra is mint királyi jog gyakoroltatott s a kormány tetszésétől függött a censurának miként való alkalmazása. A sajtószabadság követelése tehát nem némult el, sőt az egész ellenzéki program egyik legfőbb pontja volt. Ennél is több: nemzeti követelés. Nem.- lehet azonban eltagadni, hogy Magyarország eme jogrend mellett is jelentékeny szabadságokat élvezett a 40-es években, a sajtó terén, noha sűrlődások egyes esetekben sűrűn előfordultak.

A sajtószabadság kivívásának első dicsősége azonban az 1848 márczius 15-diki népmozgalomé, mely a 12 pont közt elsőnek a sajtó szabadságát proclamálta. A fölkelte nép Pestről Budára átvonulván, a királyi helytartótanács épületét; megszállotta s erre gróf Zichy Ferencz helytartó kijelentette, hogy a 12 pontot elfogadja. Ezzel a censura azonnal megszűnt, a mit a nyomdákkal másnap közöltek is. Az 1848 márczius 16-án kiadott helytartótanácsi rendelet pedig addig is, a míg a sajtószabadságot törvény szabályozná, rövid ideiglenes szabályokat adott, természetesen censura nélkül.

Azalatt Pozsonyban Szemere Bertalannak a belgiumi sajtótörvény nyomán készült javaslatát elfogadták. A javaslat szövege, főképpen a 20,000 forintra rúgó biztosíték-maximum miatt, Pesten nem tetszett. A diákság ezt márczius végén a városháza udvarán el is égette. Ez azután okot adott arra, hogy a pozsonyi országgyűlés újabb javításokat tegyen a javaslaton. Ez a javított szöveg került végre 1848 április 11-én királyi szentesítés alá és mint az 1848: XVIII. t.-cz. a törvénykönyvbe.

A törvényt azonban a bekövetkező háborús események következtében egészen végrehajtani nem lehetett. Az eljárási rendeletet az esküdtszéki eljárással együtt ugyan

Deák Ferencz első igazságügyminister Szalay László segítségével elkészítette, ezt azonban már alkalmazni többé nem lehetett. Így tehát 1848-ban a sajtó-esküdszék sem jöhetett létre.

A közbeeső idő az idegen jogok uralkodásának szomorú korszaka volt. A sajtójog tekintetében Magyarország egészen az osztrák sajtórendeleteknek volt alávetve s így maradt az 18(51. évi országbírói értekezlet megállapításai után is, a melyek a sajtójogot nem érintették. Az absolut kormány 1865-ben az osztrák büntetőtörvénykönyvre támaszkodva, új sajtórendtartást adott ugyan ki, mely eljárási részében a magyar vármegyék és municipiumök joghatóságához volt alkalmazva, de ez csak rövid ideig élt.

Az alkotmány helyreállítása után ugyanis a magyar felelős ministeriumnak egyik legelső gondja volt az 1848: XVIII. t.-cz. életbeléptetése. Ez ideiglenesen, némely átmeneti intézkedéssel már az 1867 márczius 17-én kelt bel- és igazságügyministeri rendelettel megtörtént, Nemsokára Horváth Boldizsár igazságügyi minister 1867 május 17-diki 307. sz. törvényt pótló rendeletével életbeléptette Deák Ferencz 1848. évi igazságügyi minister függőben maradt eljárási rendeletét, mely a rákövetkező rendeletekkel együtt egészen 1899 december 31-ig alapja volt a sajtójogi eljárásnak és a sajtójogi esküdszéknek.

Az 1867-Den létrejött állapoton az 1878: V. t.-czikkben foglalt Btk. lényeges változást idézett elő annyiban, a mennyiben az 1848. évi sajtótörvény anyagi részét, vagyis az ott szabályzóit külön sajtójogi delictumokat eltörölte s helyükbe a Btk. megfelelő intézkedéseit tette, egyebekben pedig a nyomtatvány fogalmát s ennek elkobzását külön szabályozta. A Btk. rendelkezéseit az 1880: XXXVII. t.-cz. léptette életbe az 1880. év szeptember 1-ső napjával. Maga a sajtórendtartás azonban változás alá

nem esett, valamint az 1867. évi esküdszéki eljárás is érintetlenül maradt. A törvényhozás nem látta elérkezettnek az időt a sajtótörvény általánosabb reformjára.

Mindazáltal a magyar korona országaiban 1867-1899-ig nem kevesebb mint öt külön sajtójog volt életben.

Legelőbb is az 1867 márczius 17-diki rendelet *Erdélyben* az osztrák Btk.-vel kapcsolatban életben hagyta az 1852. évi osztrák sajtórendtartást, melyet az 1871 május 14-én 1498. sz. a. kelt igazságügyminiszteri rendlet a sajtó-esküdszék beillesztésével módosított.

Ezenkívül az 1868: XXX. t.-cz. 47. és 48. §§-ai *Horvát-Szlavonországnak* külön igazságügyi autonómiát biztosítván, a társországok területén külön horvátországi sajtójog állott fön.

Ugyanezen törvénycikk 66. §-a és ezzel kapcsolatban a magyar kormány 1871. évi szeptember 14-diki rendelete *Fiumét* egyelőre szintén külön jogterületnek declarálván, itt továbbra is éleiben maradt az 1852. évi osztrák sajtópátens, még pedig esküdszék nélkül, részben kir. járásbíróság! hatáskörrel.

Végül az 1873: XXVII. t.-cz. által az országba visszakebelezett *bánsági és titeli határőrvidéken* az 1872 október 8-án kelt 31720. sz. igazságügyministeri rendelet az ott már korábban életbeléptetett 1862 december 17-diki osztrák sajtópátentst hagyta érvényben, egyelőre szintén esküdszék nélkül, de kir. törvényszéki hatáskörrel (Karánsebes, Pancsova, Fehértemplom, Újvidék).

Az ötfelé szakított jog-állapoton az 1880. évi változás csak annyiban újítót, a mennyiben az 1878. évi Btk. anyagi rendelkezéseit Horvátország kivételével mindenütt életbeléptette, azonban a sajtójogi külön rendelkezéseket és a külön eljárásokat ez a változás nem érintette. Így

tehát a jogterület szakadozottsága továbbra is megmaradt a múltak káros öröksége gyanánt, a jogegység nem csekély hátrányára.

Az egységesítést végre az 1896: XXXIII. t-cikkben foglalt bűnvádi perrendtartás, illetőleg az azt életbeléptető. 1897: XXXIV, t.-cz. hozta meg, a melynek 27. §-a- természetesen Horvátország kivételével – az ország egész területén életbeléptette az 1848: XVIII. t.-cikket s az ezzel összefüggő törvényes rendelkezéseket, egyben pedig az 1867. évi ideiglenes eljárást megszüntetvén, helyébe a BP. és az 1897. évi esküdtzéki törvény rendelkezéseit tette, a kir. táblák székhelyeire központosított sajtóbírószági hatáskörrel. Ezzel a magyarországi jogterület a sajtóügyekben végre egységessé lett s a magyar állam területén egyedül Horvátország tartotta meg külön jogterületét a sajtóügyekben is. Ugyanezen reformmal kapcsolatban jött létre az 1897: XLI. t.-cz. is, mely a nyomtatványok köteles példányainak beszolgáltatását tudományos és kulturcélélok érdekében kiterjesztőleg szabályozta.

De ugyanezen életbeléptetési törvény (1897: XXXIV.) hozta meg a sajtószabadság kisebb megszorítását is, a mennyiben a magánosok ellen elkövetett rágalmakat és becsületsértéseket bizonyos határok közt az esküdtzékek hatásköréből kivette és a kir. törvényszékek hatáskörébe utalta, a nem nyilvános tárgyalások közzétételének megakadályozása végeit pedig külön sajtóvétséget szerzett. A sajtószabadságnak ezen részleges megszorítása a képviselőház kisebbségének hosszas ellenállását idézte elő. Heves obstructio után és akkor is csak kölcsönös engedmények útján sikerült, de ekkor sem általános megnyugvásra, a megszorításokat körösztülvinni. A megszorítások nem váltak be úgy, a mint azt eleve hitték. Nevezetesen

a magántermészetű rágalmak és becsületsértéseknek a nyilvános érdekűektől való elválasztása csak kis részben sikerült, e mellett pedig a sajtópörök száma aránytalanul megszaporodott. Viszont a nem nyilvános tárgyalások közzétételére vetett különös tilalmat a sajtótörvények hagyományos szabadelvű kezelése következtében a gyakorlati életben a sajtó ellen a vádhatóságok szinte nem is alkalmazzák.

Az 1897. évi részleges sajtójogi reformmal kapcsolatban fölmerült az 1848: XVIII. t.-cz. általános reformjának, vagyis az új sajtótörvény elkészítésének gondolata is, a melyet különösen az 1848. évi törvény felelősségi rendszerének elavult volta indokolt. A felelősségi rendszer reformjával először Szilágyi Dezső s utána Erdélyi Sándor igazságügyi miniszter foglalkozott, sőt a képviselőház 1898 márczius 1-én tartott ülésén az utóbbi egyenes utasítást is kapott arra, hogy «egy rendszeres, végleges magyar sajtótörvényről készíttessen javaslatot s terjessze ezt a Ház elé».

A javaslat előmunkálata, nevezetesen pedig az új felelősségi rendszer első terve el is készült; azonban a sajtójog általános reformja mégis későbbi, kedvezőbb időre maradt. Az 1897. évi részleges reform után általában kitűnt, hogy a meglevő és most már teljében egységes sajtójogi állapot az 1848. évi törvény minden hézagossága mellett is kielégítő módon szolgál az ország közérdekeinek,

Általában véve a magyar közéletben az 1848. évi sajtótörvényhez s annak egy egész korszakon átvonuló szabadelvű alkalmazásához annyi tisztelet csatlakozik, hogy annak átalakítását 1898 óta még a tudományos irodalom sem sürgette.

A SAJTÓTÖRVÉNY.*

(1848: XVII. TÖRVÉNYCZIKK)

Az előző vizsgálat eltöröltetvén örökre, s a sajtószabadság visszaállítván, ennek biztosítékául ideiglenesen rendeltetnek:

1. §. Gondolatait sajtó útján mindenki szabadon közölheti és szabadon terjesztheti.

2. §. Sajtóútoni közlés alatt értetik: minden olyan közlés, mely vagy szavakban, vagy ábrázolatokban, nyomda, könyomda s metszés által esz-közöltetik, és a melynek közzététele, a példányok akár ingyen kiosztásával, akár eladásával, már megkezdődött.

I. FEJEZET.

Sajtó vétségekről.

3. §. Ki valamely bűn, avagy vétség elkövetésére, egyes és határozott felhívást tesz sajtó útján, és a bűn, avagy vétség valósággal el is követtetik, a felhívó mint bűnrészes tekintetvén, a köztörvények súlya szerint büntettetik.

4. §. Ki valamely bűn, avagy vétség elkövetésére egyes és határozott felhívást tesz sajtó útján, de annak nem lőn semmi következménye, mint bűnkísérő tekintetvén, a köztörvények súlya szerint fog büntettetni.

5. §. Ki a nyilvános köz- és vallásos erkölcsiségből s a tisztességes erkölcsökből csúfot úz, egy évre terjedhető fogsággal és 400 forintig emelkedhető pénzbírsággal büntettetik.

6. §. Ki a magyar szent korona alá helyezett terület

* A törvény eredeti, teljes szövege. A *dült betűkkel* nyomott rész még életben van. A szöveg többi részét az 1880: XXXVII. t.-cz. 7. §-a a Btk. életbeléptetése alkalmával helyezte hatályon kívül, kivéve a 17., 21., 22., 23. és 29. szakaszokat, a melyek csak az 1897: XXXIV. t.-cz. 27. §-a által veszítették el érvényességüket.

tökéletes álladalmi egységének, ki a sanctio pragmaticánál fogva megállapított s az uralkodóház közösségében létező birodalmi kapcsolatnak tetteles felbontására izgat; ki az alkotmány erőszakos megváltoztatására s a törvényes felsőség elleni engedetlenségre lázít, s bűnök elkövetésére hív fel és buzdít, négy évig terjedhető fogsággal és 2000 forintig emelkedhető büntetéssel fog büntettetni.

7. §. Ki a felség személyének sérthetlensége, a királyi székbeli örökösödésnek megállapított rende ellen kikel, avagy a királynak magas személye ellen sértést követ el, hat évig terjedhető fogsággal és 3000 forintig emelkedhető pénzbírsággal büntettetik.

8. §. Ki az uralkodóház tagjai ellen követ el sértési, négy évig terjedhető fogsággal és 2000 forintig emelkedhető pénzbírsággal büntettetik.

9. §. Ki a közbéke és csend erőszakos megzavarására lázít, két évig terjedhető fogsággal és 1000 forintig emelkedhető pénzbírsággal büntettetik.

10. §. Ki törvény által alkotott valamely hatóságot vagy testületet rágalmakkal illet, két évig terjedhető fogsággal és 4000 forintig emelkedhető pénzbírsággal büntettetik.

11. §. Ki valamely köztisztviselőt vagy közmegbízásban eljárót, hivatalos tetteire vonatkozólag rágalmakkal illet, egy évig terjedhető fogsággal és 300 forintig emelkedhető pénzbírsággal büntettetik.

12. §. Ki magánszemélyt rágalmakkal illet, hat hónapig terjedhető fogsággal és 300 forintra emelkedhető pénzbírsággal büntettetik.

Egyszersmind a panaszkodónak okozott porlekedési költségekben és a közzététel által reá nézve előidézett károkban is a panaszkodó részére el fogván marasztalni.

13. §. *Sajtvétség ért büntettetik a szerző; ha ez nem, tudatnék, a kiadó; ha ez sem tudatnék, a nyomda vagy metszde tulajdonosa.*

14. §. *Ki az országgyűlés, a törvényhatóságok, mindenféle törvényszékek és törvény által alkotott*

egyéb testületek iratait és azok nyilvános üléseit hiv szellemben és igazán közli, ellene a közlőitek tartalma miatt kereset nem indíthatatik.

15. §. A fogság és pénzbüntetés, a körülmények szerint, külön is, együttvéve is alkalmaztathatik.

Minden pénzbüntetések és elkobzások az országos pénztár javára fordíttatnak.

16. §. Ki ugyanazon vétséget, melyért már egyszer büntetve volt, ismét elköveti, azon büntetésnél, melyre első ízben ítéltetett, felével súlyosabban büntetethetik.

II. FEJEZET.

A bírói eljárásról.

17. §. A sajtóvétségek fölött nyilvánosan esküdtszék ítél. A minisztérium felhatalmaztatik, hogy szoroson a büntető eljárásról szóló múlt országgyűlési javaslatnak elvei szerint, az esködt-bíróságok alakítását rendelet által eszközölje.

Megjegyeztetvén a 39. §-ra hogy esküdtszéki képességre 200 forint évenkénti jövedelem kívántatik; a VIII. fejezetre pedig, hogy a főigazítószerk hatóságával, ideiglenesen, a hét-személyes tábla ruháztatik fel.

18. §. A jelen törvény 3. 4. 5. 6. 7. 8. §§-ai eseteiben, az illető közvádoló hivatalos kívánatára történik a vizsgálat és közkeresetalávétel.

19. §. A jelen törvény 9. és 10. §§-ai eseteiben csak az illető testületek által hozott határozat folytában indíthatja meg a közvádoló a megtorló keresetet.

20. §. Egyéb esetekben a kereset csak az illetőnek panaszára indíthatatik meg.

21. §. Úgy a közvádoló, mint a panaszló fél, vádlevelében tartozik szabatosan és világosan kijelelni azon izgatást, felhívást, sértést, meggyalázást, megbecstelenítést, melyet megtoroltatni kivan, különben a bünvizsgáló bíró által kívánatától egyszerűen elmozdíttatik.

22. §. A bünvizsgáló bíró a vád feladása után a nyom-

látványokat vagy metszvényeket, ha szükségesnek ítéli, tüstént zár alá veheti, mely eljárásáról rendes jegyzőkönyvet készít. Ha a vád alól a bepanaszlott feloldoztatik, a lezárultakat a vizsgálobíró köteles, 200 forint büntetés terhe alatt, azonnal kiadni.

23. §. Midőn a keresetet a közvádló hivatalból indítja meg, az, ugyanazon hatóság esküdt-bírósága által ítéltetik el, melynek kebelében a vádlott lakik, vagy hol a mű megjelenvén, az aláirt példány beadása történt.

Midőn pedig a kereset a panaszló fél folyamodására indítatik meg, a mely hatóságban a panaszló fél lakik, az ügy abban is elítéltethetik.

24. §. A megbecstelenítő, meggyalázó, sértő állítások bebizonyítása nem engedtetik meg, kivéven, ha valaki mint tisztviselő vagy közmegbízott cselekedett és a felhozott tények e korbéli eljárására vonatkoznak.

Ez esetben, ha a tény bebizonyíttatik, a vádlott tette számítás alá nem jöhet, kivéven azon megbecstelenítést, mely annak folytában még történt, a nélkül, hogy magából a tetteből szükségképen következett volna.

25. §. *A meggyalázott, megbecstelenített panaszló fél erkölcsi magaviselete mellett tanúkat hallgattathat ki, de a vádlott, annak erkölcsisége ellen, tanúk kihallgatását nem követelheti.*

26. §. Az elmarasztó Ítélet meghozatván, azonkívül, hogy ez az elmarasztott költségén közzététetik, egyszersmind a lefoglalt darabok elnyomása vagy megsemmisítése egészen, vagy részben elrendeltetik.

27. §. *Ki az eképen elmarasztó ítélet által sújtott elméművet sajtó útján újra közzéteszi vagy árulja, a szerzője ellen hozathatott legnagyobb büntetéssel fog illetetni.*

28. §. *Minden olyan sajtóvétség, mely ellen hivatalbóli megtorlásnak van helye, hat hónap múlva; a mely ellen pedig csak magánkereset indítható, két év múlva idősül el.*

29. §. Minden sajtóvétség, mely a jelen törvény országgyűlésem kihirdetése után követték el, jelen törvény szerint fog elítéltetni.

III. FEJEZET.

Az időszaki lapokról.

30. §. Újság vagy időszaki lap, melynek tartalma akár részben, akár egészen politikai tárgyak körül forog és havonként legalább kétszer jelenik meg, csak a következő feltételek teljesítése mellett adathatik ki:

1-ször: Mely hatóságban a lap megjelenend, annak alispánjához, főkapitányához, gróffjához, polgármesteréhez benyújtatik a nyilatkozat, melyben ki leend téve a tulajdonos vagy felelős kiadó, vagy felelős szerkesztő neve, laka és a nyomda, melyben a lap nyomtatni fog, s a hatóság elnöke ezt a ministeriumnak bejelenteni köteles.

2-ször: Ha a lap naponként jelenik meg, biztosítékul 10,000 forint, ha ritkábban jelenik meg, 5000 forint tétetik le kész pénzben vagy fekvő birtokra kettős biztosítékkal betáblázott kötelezvényben; első esetben a tőke az illető hatóság felügy élése s jótállása alatt ,5% kamattal, a letevő részére jövedelmez.

Az eddig megjelent lapok, az 1-ső pontban foglalt föltételnek e törvény kihirdetése után tüstént, a 2-dik pontbelinek két hónap alatt tartoznak eleget tenni.

3-szor: Sajtóvétségérti elmarasztalás esetében a pénzbüntetés a biztosítékból vonatik le; ha belőle ki nem telnék, azon kívül, hogy a szerző együttjótállónak tekintetik, a foglalás a felelős tulajdonos, kiadó vagy szerkesztő egyéb javaira is kiterjesztetik.

Az ekként támadt hiányt az elmarasztaló ítélet

után 10 nap múlva ki kelt pótolni, különben annak megtörténtéig a lap nem fog megjelenhetni.

4-szer: Mely időpontban a lap vagy füzet szétküldöztetik, annak egy példánya, a bejegyzett felelős személy aláírásával, a helybeli hatóság elnökénél tétetik le.

Csupán ennek nem teljesítése miatt a lapok szétküldözését megtiltani nem szabad, hanem ki-e szabály ellen vét, 200 forintig terjedhető pénzbüntetéssel fog megbüntetettetni.

31. §. Ki az előbbi §-ban elősorolt föltételek betöltése nélkül időszaki lapot kiad, egy évi fogóságig és 500 forintig terjedhető büntetéssel sújtatik.

Úgy e büntetés, mint a 30. §. 4. sz. alatt foglalt, a köztörvényszékek által, rövid úton, fölebbvihetés és ellenállhatás nélkül fog kimondatni.

32. §. Mely közleményeket a kormány s a törvényhatóságok és egyéb törvényes testületek 'a szerkesztéshez küldenek, minden lap tartozik azok, a szokott díjért, számába beigtatni.

33. §. Minden czikkeért, melyek valamely lapban megjelennek, ha, a szerző felelősségre nem vonattathatnék, a nyilatkozatban kijelölt felelős személyek is feleletteherrel tartoznak. E felelőség kiterjed azon czikkekre is, melyeket más lapból vagy könyvből kölcsönöznek; ilyen átvételi esetben a büntetés a szerzőénél, vagy első közlőénél, mindig kisebb levén, s a maximumig sohasem terjedhetvén.

34. §. Minden sajtóvétségek, melyek időszaki lapban követetnek el, ugyanazon törvények szerint büntettetnek, mint egyéb sajtóvétségek.

35. §. Az elmarasztaló ítélet meghozatván, az illető tulajdonosok vagy kiadók tartoznak azt lapjok legközelebbi számában közzétenni, a 31. §-ban

megirt módon megveendő 100 forint büntetés terhe alatt.

36. §. Midőn a 30. §. értelmében bejelentett felelős személy ítélet folytában fogságot szenved, az ítélet kihirdetése után három nap alatt más felelős személyt kell bejelenteni-, és a lap csak annak neve alatt jelenhetik meg.

IV. FEJEZET.

A nyomdákról és könyvárússágról.

37. §. Nyomdát és könyomdát felállíthat minden, a ki az 1840: 16. törvényczikk 1-ső és 2-dik fejezetében foglalt rendeleteknek eleget tevén, melyben lakik, azon törvényhatóság elnökének szándékát bejelenti, a ki erről a belügyek miniszterét értesíti; és a fővárosban 4000, egyebütt 2000 forintot, részére 5%-tel kamatozandót, letesz.

38. §. Ki titkolt nyomdát s könyomdát bír, tudniillik, mely nincs bejelentve, műszereinek kobzásán túl, egy évi fogsággal és 2000 forintig terjedhető büntetéssel fog büntettetni.

39. §. Minden nyomdabirtokos lakát és sajtóinak helyét, az illető törvényhatóság elnökének bejelenteni tartozván, ezenkívül köteles egy átzsinórozott és elnökileg lepecsételt könyvel tartani, melyben mindenféle kis és nagy nyomtatvány elkészültének ideje, továbbá alakja, czíme vagy ismerető tartalma, a kötetek, példányok, ívek száma bejegyeztessék.

40. §. Úgy a nyomtatványokból, mint az ábrázolatokból két β) példány a helybeli hatóságnak átadandó, egyik a hatóságé, másik bekötve a nemzeti múzeumé lesz.

41. §. Mely nyomdatulajdonos bármely nyomtatványra nevét és lakát ki nem teszi vagy álnevet

tesz ki, ha a nyomtatvány sajtóvétséget foglal magában, büntársnak tekintetik; ellenkező esetben 100 forintig terjedhető büntetésben marasztaltathatik el.

42. §. A könyvárússág semmi különös engedelemtől nem föltételezhető, hanem azt, a kereskedőkre nézve fennálló törvényes szabályok megtartása mellett, mindenki gyakorolhatja.

43. §. A könyvárusok mindazon elmeműveket, melyek elmarasztó ítélet által nem sújtják, szabadon árulhatják.

44. §. Ki olyat árul, melyben a nyomdatulajdonosnak neve s laka kitéve nincs, a nála találtatott példányok elkobzásán felül ötven forintig terjedhető büntetéssel fog büntettetni.

45. §. Az úgynevezett házaló vagy zug-könyvárulók az illető hatóság rendőri felügyelése alá helyeztetnek.

I. RÉSZ.

A SAJTÓJOGI FELELŐSSÉG.

1. A sajtószabadság.

Sajtótörvény bevezetése. Az előző vizsgálat eltöröltetvén örökre, s a sajtószabadság visszaállítván, ennek biztosítékául ideiglenesen rendeltetnek: St. 1. §. Gondolatait sajtó útján mindenki szabadon közölheti és szabadon terjesztheti.

1. A *bevezetés* a censura vagyis előző vizsgálat eltörölését mondja ki, mint a sajtószabadság helyreállításának leglényegesebb intézkedését.

A censura kifejlődésének s az ellene való küzdelemnek előadását 1. a történeti részben, a 33. és köv. lapokon.

2. Az 1. §. a *sajtószabadság* tulajdonkép való kijelentése. A «gondatközlés» alatt nemcsak a véleményközlés, hanem a hírek és mindenféle tudósítások közlésének szabadsága is értendő. Maga a törvényben kijelentett szabadság azonban szoroson a sajtóra vonatkozik, tehát a sokszorosításnak más, későbbi módjaira (telefon, képvetítés) nem. Mivel pedig a gondatközlés nyomtatvány által történik, alább a nyomtatvány fogalmát külön is meg kell határozni.

Az újabb törvények a sajtószabadságot már nem pozitív, hanem negatív kijelentésekké! határozzák meg.

3. A *terjesztés szabadsága* sajtótörvényünk 1. §-ában szintén ki van mondva. Sőt mivel a törvény 13. és 33. §§-ai a terjesztőkre egyáltalán nem állapítanak meg felelősséget, a nyomtatványok elárusítói és bárminemű terjesztői még akkor sem esnek felelősség alá, ha a nyomtatvány jogsértő tartalmát ismerték.

L. alább, a fokozatos felelősségnél a 70. és köv. lapokon.

3. A nyomtatvány.

Btk. 63. §. Nyomtatvány alatt értetik valamely iratnak vagy ábrázolatnak nyomda, metszel, minta, gép vagy más mesterséges készület vagy vegyészett által eszközlött többszörösítése.

1. A nyomtatvány fogalmát eredetileg az 1848. évi sajtótörvény 2. §-a határozta meg, de a Btk. életbeléptetésénél az 1880: XXXVII. t.-cz. 7. §-a azt hatályon kívül helyezte. Helyébe a Btk. ama szakasza lépett, mely a nyomdaeszközök fogalmi körét egészen a vegyészett útján történt többszörösítő eszközökig kiterjesztette. A telefon, mint villamosság-útján való gondat-többszörösítő-eszköz, a nyomtatvány köréből később; egészen kieseti.

2. A *nyomtatvány* fogalmának a sajtójogban különös fontossága van. Törvényeink a cselekmény elkövetési módját rendszeren így határozzák meg: «nyomtatvány útján»), vagy «sajtó útján», avagy «nyomtatvány közzététele által. Kétségtelen azonban, hogy ezen kifejezések atatt nem szabad az oly nyomtatványbeli közléseket érteni, a melyek csak eszközei más delictumoknak, pl. a csalásnak, zsarolásnak.

Sajtójog alá tartozó vétség csak akkor jön létre, ha a büntetendő cselekmény minden ismertető jele magában a *nyomtatványban*, vagyis annak tartalmában föltalálható & így ahhoz, a közzétételen kívül, semmi más eredmény vagy kellék, sem pedig a tettesnek valamely különös minősége nem szükséges.

Nem a sajtójog körébe, hanem a közönséges büntetőjoghoz tartozó büntett vagy vétség jön létre tehát akkor, a mikor valaki nyomtatvány útján közzétett ravasz fondorlatokkal ejti áldozatát tévedésbe és attól pénzt csal ki (Btk. 379. §.), vagy pedig ha a hivatalnok a hivatali titkot nyomtatvány útján árulja el (Btk. 479. §.). Az első esetben ugyanis a közzétételen kívül még más eredmény is szükséges, t. i. tévedésbe ejtés, tévedésben tartás és haszonszerzési czéállal károkozás. A második esetben pedig a tettes közhivatalnoki mivolta, nem pedig a pusztá közzététel az igazi minősítő körülmény. Mivel tehát ezek s az ehhez hasonló esetek nem tartoznak a szabad gondolatközlés, tehát a sajtószabadság körébe, nem is tekintendők sajtóvétségeknek.

Nyomtatvány alatt ennél fogva sajtójogilag oly sajtó útján többszörözött és közzétett iratot vagy képes ábrázolatot kell érteni, a melynek szövege vagy értelme, vagyis *tartalma* egymagában, minden más kellék nélkül kimeríti a jogsértést, így pl. a nyomtatványban elkövetett

királysértés, izgatás vagy becsületsértés minden, más hozzátétel nélkül megállapítja a vétséget s azért ez tiszta sajtóvétség.

A törvény terminológiája tehát jóval helyesebb volna, ha a «nyomatvány útján vagy által» kifejezések helyett «a közzétett nyomatvány tartalmában elkövetett büntett vagy vétség» kifejezést használna, a mint hogy a bíróságok mindig helyesen meg is szokták tenni a megkülönböztetést eme valódi s a főntebb leírt nem valódi sajtóvétségek között, a mely utóbbiak a sajtótörvények alá nem tartoznak.

3. A *többszörösítés eszköze* a technica mai állása szerint lehet:

a) Nyomda, a mi alatt a törvény tulajdonképen a betűnyomó készüléket érti. Az írógépek, a mennyiben sokszorosítanak is, szintén idetartoznak.

b) Metszet, vagyis kézimunka útján létrehozott és sokszorosítás céljára szolgáló képmás,, akár fából, akár ércből, akár más anyagból készült. Ezek többnyire művészeti tárgyak.

c) Minta, a mi alatt az ú. n. clichék és stereotyp (tömöntvény) készletek értendők.

d) Gépek, vagy más mesterséges eszközök, mint például optikai és hasonló készülékek, a mennyiben sokszorosításra alkalmasak. Kétségtelenül ebbe a kategóriába tartozik a fonográf is, a mennyiben tudniillik a beszéd hű másával teleírt hanggyűjtő hengert vagy korongot sokszorosítják és közzéteszik vagyis szétosztják, a mint ez a grammophon nevű gépi készüléknél történik.

e) A vegyészeti által való többszörözésnek példája lehet a vegytinta útján való többszörözés a könyomdákban és a hektograf.

f) Végül idetartoznak a fényképészeti és plasticai sok-

szorosítások is, a mely utóbbiak közé a szobormásolatok és sokszorosított érmék is értendők. A Btk. ministeri indokai szerint: «Ide tartoznak tehát az íráson és nyomtatáson kívül a vegyeszeti, a plasticai, a mechanikai, a fényképészeti és hasonló más ismeretes vagy ezentúl fölfedezendő módokon eszközlött mindennemű többszörösítések.»

A közforgalomban levő betűkkel vagy képekkel ellátott szövegetek, kendőket, poharakat és más edényeket, a mennyiben a rajtuk foglalt írás vagy kép szintén mesterséges sokszorosító készülék műve, kétségtelenül szintén sajtójogilag vett nyomtatványoknak kell tekinteni.

4. *A könyvmatos hírlaptudósítások* nyomtatványbeli minősége a tudományban és bírói gyakorlatban egyaránt élénk vita tárgya. Ezek tudniillik oly, rendesen könyomda útján, olykor azonban vegyi sokszorítás, sőt betűnyomda (könyvnyomda) útján előállított s naponkint többször is megjelenő hírlapok, a melyek nincsenek a nagy nyilvánosságra szánva, hanem csak a napilapoknak szállítanak külön összegyűjtött híreket, még pedig igen magas előfizetési áron. Az előfizető hírlapokon kívül eme könyvmatos tudósítók (Correspondences, Tudósítók, Értesítők stb.) legfőleg még néhány hivatalnak, vagy a gyors hírnyerés körül érdekelt nagyobb kereskedelmi társaságoknak és, bankoknak járnak. Havi 40-100 koronára rugó előfizetési árak maga is mutatja, hogy nincsenek nyilvános terjesztésre szánva, hanem több lap rendelkezésére bocsátott kéziratokul szolgálnak.

Mivel a magyar sajtótörvény és a későbbi törvények sem intézkednek arról, hogy ezen tudósító lapok közleményei a sajtójog alá eső nyomtatványoknak tekintendők-e, e kérdés nagy mértékben vitássá lett.

Némelyek ezeket is sajtójogi értelemben vett nyomtatványoknak kívánják tekinteni, mivel kiállításuk a Btk. 63.

§-ának megfelelő módon, vegyészeti és eróművi sokszorosítással történik s maga a kiállító gép is sajtónak tekinthető.

Mások ismét nem elégednek meg a kiállítás tárgyi ismertető jeleivel s utalnak a Btk. 62. §-ára is, mely a sajtóvétséghez e «közvetítelt» is megkívánja.

Mindezen könyvomas vagy bár betünyomda által előállított tudósító lapoknál a közvétel, publicatio, vagyis a nagy nyilvánosság elé bocsátás hiányozván, azok közleményei csak mint a nagyobb lapokhoz küldött s kézirat gyanánt szolgáló magántudósítások és még kiadatlan közlemények jöhetnek szóba és így önmagukban véve nyomtatványoknak nem tekinthetők. Ilyenkké, éppen úgy, mint a kéziratok, csak a nyilvánosságnak szánt lapokban történt közvétel útján lesznek, megjelenésük előtt azonban csak közönséges kéziratoknak tekintetnek. Ezt támogatja a szerzői jogról szóló 1884: XVI. t.-cz. 6. §-a is, mely a hasonló s kizárólag a napilapok számára megjelenő hírközvetítő lapok közleményeit kéziratok gyanánt külön védi a díjtalan fölhasználás (szerzőjogi bitorlás) ellen.

A német birodalmi sajtótörvény 13. §-a különben ezt a kérdést hasonlóképpen rendezte a következőkben:

§. 13. Die auf mechanischem oder chemischem Wege vervielfältigten periodischen Mittheilungen (lithographierte, autographierte, metallographierte, durchschriebene Korrespondenzen) unterliegen, sofern sie ausschliesslich an Redactionen verbreitet werden, den in diesem Gesetze für periodische Druckschriften getroffenen Bestimmungen nicht.

A német bírói gyakorlat a leírt föltételek alatt még a nyomtatásban megjelenő tudósító-lapokat sem tekinti sajtójogi értelemben vett nyomtatványoknak.

Az 1902. évi osztrák sajtótörvény-javaslat 3. §-a szin-

tén kiveszi a nyomtatványok közül ezeket a hírlaptudósító lapokat, egyben azonban azok kiadóit a közönséges felelősség alá veti. A szakasz idevonatkozó második része így hangzik:

«Kivételnek a hírlaptudósító lapok (Zeitungscorrespondenzen), a melyek kizárólag az azokat fölhasználó hírlapszerkesztőségeknek járnak. Az ilyen hírlaptudósító lap kiadója (tulajdonosa, szerkesztője) azonban felelős az általa elkövetett és az általános büntetőtörvények szerint büntetendő cselekményért.»

5. *A telefonról* mini a sokszorosítás eszközéről lásd alább.

5. *Bírói gyakorlat.*

I. Tekintve, hogy a vád alapjául szolgáló «sürgős kérvény» autographia, tehát mesterséges készület útján többszörösített: a Btk. 63. §-ának értelménél fogva nyomtatványt képez. (Curia, 1887: 1650. sz.)

2. A bevádolt körözve nyék hectograf útján, géppel és vegyészti szerekekkel vannak sokszorosítva, tehát a Btk. 63. §-a értelmében nyomtatványoknak tekintendők. A tartalmukkal elkövetett bűncselekménynek elbírálása ennél fogva az 1848. évi XVIII. t.-cz. 47. §-a szerint az esküdtészi bíróság hatáskörébe tartozott. (Curia, 1897: 11631. sz.)

3. *Kivételes mentesség.*

St. 14. §. Ki az országgyűlés, a törvényhatóságok, mindenféle törvényszékek és törvény által alkotott egyéb testületek iratait és azok nyilvános üléseit hív szellemben és igazán közli, ellene a közlöitek tartalma miatt kereset nem indíthatik.

1897: XXXIV. t.-cz. 20. §. A ki a büntetőbíróság előtt a nyilvánosság kizárásával tartott tárgyalást vagy főtárgyalási a hatóság engedélye nélkül

bármely módon, egészben vagy részben közzétesz, a mennyiben súlyosabban büntetendő cselekmény nem forog fenn, három hónapig terjedhető fogházzal és ezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

1. Az 1848. évi Sajtótörvény eme kivételes rendelkezése a közérdek hathatósabb érvényesülését kívánta biztosítani és a nyilvánosság perjogi elvének évtizedeken át igen jó szolgálatot tett. A gyakorlati élet is oly nagy tiszteletben tartotta ezt a rendelkezést, hogy eme sajtójogi «immunitási» szakasznak judicaturája, vádak híján, tulajdonképpen nem is keletkezett.

A közszolgálat nyilvánosságában rejlő ellenőrző és fékező erő hasznos hatásban tartása volt az oka, hogy a törvényhozás később sem nyúlt ehhez a szakaszhoz és a sajtó eme kivételes immunitását meghagyta, jóllehet az újabb sajtótörvényekben az már nem fordul elő.

Némi megszorítása emez immunitásnak a büntetőbíróságok nem nyilvános tárgyalásaira nézve az 1897. évi Él. t. 20. §-ában történt. Ez a szakasz külön sajtóvétség gyanánt fenyít minden, nyilvánosság kizárásával tartott tárgyalásokról szóló közléseket, akár törvény, akár bírói határozat zárta legyen ki a tárgyalás nyilvánosságát.

2. A 14. szakasz az alkalmazásnál, mint kivétel, szoros magyarázat alá esik. A felelőtlenség csakis a szakaszban megjelölt közhatóságok és «törvény által alkotott egyéb testületek» irataira és *nyilvános* üléseire vonatkozik.

Törvény által alkotott testület minden oly intézet, bizottság és más collectiv jogi személy, mely törvény vagy törvény erejű rendelet által létesült. Ilyenek tehát a delegatio, a törvényhatósági bizottságok, községi képviselő-testületek, hitfelekezeti hatóságok és bizottságok, kereskedelmi és ügyvédi kamarák, egyetemek, mindenféle iskolák, közoktatási, közegészségi, igazságügyi stb. tanácsok.

A törvény által alkotott testületek fogalmi köre egyébiránt a Btk. 262. §-ának bírói gyakorlatában van közelebb megjelölve.

3. Az *iratok* közzététele miatt a közzétevőt még akkor sem lehet üldözni, ha az iratok máskülönben hivatalos titkot tartalmaznak, föltéve, hogy a közzétevő személy, mint közhivatalnok, állásánál fogva nem volt titoktartásra kötelezve, a mely esetben, de csakis ő ellenében, a közzététel hivatalos titok megsértése címén (Btk. 479. §-a) sikerrel üldözhető, de nem mint sajtóvétség. A curia egy esetben a közzétevő közhivatalnokot e szakasz alapján mint tettest, azt a szerkesztőt pedig, a ki a titkos iratot tőle pénzért megvette, mint bűnsegédet büntette, szerintünk helytelenül mellőzvé az utóbbira nézve a St. 14. §-át.

4. A *hív szellemben és igazán közli* kifejezés az immunitás határát jelöli meg. A közlésnek nem kell szó szerint valónak lenni, de értelmének sem betoldások, sem színezések által nem szabad mást jelenteni, mint a mi az iratban vagy tárgyaláson előfordult. A nyomtatványnak azok a részei, a melyek mást jelentenek, vagy a valóságtól elütő értelmezést tartalmaznak, nem esnek eme szakasz védelme alá. A gyakorlati életben valósággal számtalan visszaélést lehet eme szakasz ellenére tapasztalni, kivált ott, a hol politikai szenvedélyek torzítják el a tudósításokat. Bizonyos kedvező részek kihagyása és kedvezőtlen részek fölvétele útján készült tudósítások szintén nem tekinthetők hív szellemben készült nyomtatványoknak.

5. A törvénynek azon kifejezése, hogy *kereset nem indíthatik*, kétséget hagy fönn az iránt, hogy új eljárási rendszerünkben az a beszámítást kizáró okok közé tartozik-e (Btk. 76-94. §§.) vagy pedig a bűnvádi eljárás megindítását kizáró okok közé (Btk. 105-125. §§.). Ké-

sőbbi törvényeink ezt a kérdési nem rendezték, pedig fontossággal bír éppen az esküdtbíróági eljárásnál, a hol az a kérdés merülhet föl, hogy a St. 14. §-ának érvényesítése esetében az esküdtbíróági törvényszék dönt-sön-e a mentesség kérdésében, vagy pedig az esküdtek döntsenek?

A tétel betű szerinti értelme azt jelentené, hogy itt a vádat (keresetet); vagyis az eljárás megindítását kizáró okról van szó. éppen úgy mint a tettes halálánál és az elévülésnél. Ennek a magyarázatnak azonban a sajtótörvény szelleme és a korábbi gyakorlat egyenesen ellene mondana. A sajtótörvény az esküdszékét a gondoltsza-badság védelme végett állította föl s ennek megfelelőleg az 1867 óta keletkezelt bírói gyakorlat a. St. 14. §-án alapuló kifogásokat nem az előzetes kereshetőségi kérdések közt döntötte el, hanem következetesen az esküdt-székek elé utalta, a mi a St. szellemének meg is felelt.

Az új Bp. életbeléptetésénél ez a kérdés külön figye-lemben nem részesült, de mivel az esküdtek hatáskörét az El. t. rendelkezésein túl a törvényhozó korlátozni nem akarta, e vitás 14. §-t továbbra is az *esküdtek ha-táskörébe* esőnek kell tekinteni mindazokban a sajtójogi esetekben, a melyek máskülönben az esküdtbíróóságok elé tartoznak. Támogatja ezt a Bp. 352. §-a is, mely egyenkint felsorolja mindazokat az eseteket (fölhatalmazás hiánya, vád-visszavonás, res. judicata, kegyelem, elévülés, gyermekkor), a melyek főnforgása esetében maga a törvényszék hoz fölmentő ítéletet s ezek közt a St. 14. §-án alapuló ok nem fordul elő. Ellenben a 358. §. a be-számíthatóságot kizáró okokat megkülönböztetés nélkül az esküdtek elé utalja, sőt a 359. §. egyenesen megrendeli, hogy a 352. §-ban a bíróság hatáskörébe nem utalt olyan okra nézve, mely a büntető törvényeknek külön

rendelkezései értelmében a büntethetőséget megszünteti (s ilyen a St. 14. §-a is), külön kérdést kell föltenni». A mely rendelkezéssel a kérdés befoglalva eldöntöttnek tekintendő.

A St. 14. §-a eszerint külön büntethetőséget megszüntető okot állít föl, melynek megállapítása a Bp. 359. §-a szerint az esküdtek hatáskörébe tartozik.

5. *Bírói gyakorlat.* Az, vájjon a bevádolt czikk, vagy annak bevádolt egyes része a sajtótörvény 14. §-ában megelölt testülettől eredő iratot és pedig hív szellemben közöl-e? a vétkesség meghatározásától elválaszthatatlan, tehát az esküdtek által megoldandó ténykérdést képez. (Curia, 4894: 11123. sz.)

4. *A felelősség fokozata és rendje.*

St. 34. §. Minden sajtó vétségek, melyek időszaki lapban követtenek el, ugyanazon törvények szerint büntetteknek, mint egyéb sajtóvétségek.

törvénynek ezen kijelentése csupán azt állapítja meg, hogy a törvény egyforma szabályok szerint bünteti a különböző kiadási és terjesztési formában közzétett nyomtatványokban elkövetett sajtóvétségeket, A büntetés tekintetében tehát a könyvek, folyóiratok, röpiratok, füzetek, röpirvek, falragaszok s az időszaki nyomtatványok (hírlapok) közt különbség téve nincs, jóllehet a hírlapok nagyobb elterjedettségüknél fogva közönségesen a sajtóvétségek nagyobb nyilvánosságával is járnak. Eme rendelkezés egyik következménye az is, hogy a nyomtatvány megjelenési formája (könyv vagy hírlap) súlyosító vagy enyhítő körülményül nem szolgálhat.

A mi azonban a felelős személyek fokozatait illeti, e részben az időszaki lapok és más nyomtatványok közt különbség van téve a következő szakaszokban.

St. 13. §. Sajtóvétségért büntetetik a szerző, ha ez nem tudatnék, a kiadó, ha ez sem tudatnék, nyomda vagy metszde tulajdonosa.

St. 33. §. Minden czikkekért, melyek valamely lapban megjelennek, ha a szerző felelősségre nem vonathatának, a nyilatkozatban kijelölt felelős személyek is felelettel tartoznak. E felelősség kiterjed azon czikkekre is, melyeket más lapból vagy könyvből kölcsönöznek; ilyen átvételi esetben a büntetés a szerzőénél vagy első közlőénél mindig kisebb lévén, s a maximumig sohasem terjedhetvén.

1. A sajtóvétségekért való felelősség *alapelve* ezen két szakaszban van lefektetve. Sajtóvétségért más, mint aki ezekben a szakaszokban ki van jelölve, felelősségre semmi szín alatt nem vonható, még akkor sem, ha a különböző törvények másképpen rendelkeznek.

Ettől eltérő rendelkezés törvényeinkben bőven előfordul, nevezetesen pedig az St. és Btk. rendelkezései közt e részben igen nagy összhangtalanság uralkodik. A Btk előkészítésénél ugyanis az 1848. évi sajtótörvény közeledő reformja lebegett szem előtt s a törvénykönyv különös részében az egyes szakaszoknál ennek megfelelőleg történt a büntettes személyének megjelölése. így nevezetesen már a Btk. 62. §-a a nyomtatvány «közvetétele vagy terjesztése által» elkövetett delictumról intézkedik. Továbbá a 134. §. felségsértésre való felhívásnak nyomtatvány útján való terjesztéséről vagy kiállításáról; a 146. §.(hütlenség) titkos állami okirat nyilvánosságra hozójáról; a 158. §: lázadásra való fölhívás terjesztéséről; a 171. §. ismét terjesztésről és közszemlére való kiállításról; a 259. §. közzevetőről és terjesztőről szól és így tovább. Hasonló összhangtalanságok vannak a felelős személy tekintetében

az 1848. évi sajtótörvény és az 1879. évi Kbt. egyes nyomtatványban elkövethető esetei közt is.

Ezeket a szembeötlő ellentmondásokat azonban a két büntetőtörvénykönyvet életbeléptető 1880: XXXVII. t.-cz. 7. §-ának második bekezdése kiegyenlítette, még pedig a St.- főntebbi szakaszainak szoros megtartásával:

«Nyomtatvány útján elkövetett büntettek és vétségek eseteiben, az 1848: XVIII. t.-cz. 13. és 33. §-ai alapján felelősségre vonandó személyekre nézve a büntettek-ről és vétségekről szóló büntetőtörvénykönyvnek a felelősséget tárgyozó mindazon intézkedései, a melyek az 1848: XVIII. t.-cz. 13. és 33. §-aiból folyó felelősséggel ellentétben állanak, – nem alkalmazandók.»

A kihágásokról a most idézett törvényszakasz nem intézkedik ugyan, mint ahogyan ezen törvény a nyomtatványban elkövethető kihágásokról intézkedni mindenképpen megfeleledkezett; de mivel a törvény a kihágási bünt. törvénykönyvet is életbeléptette, nincs benne kétség, hogy a 7. §. ezen általános, kiegyenlítő intézkedése a nyomtatványban elkövethető kihágásbeli sajtóvétségekre is kiterjed.

Ennélfogva bármely nyomtatványban elkövetett büntett, vétség vagy kihágás kerül vád alá, azért kizárólag csakis a St. 13. és 33. §§-aiban megjelölt személy vonható ítélet alá.

A Btk. 248. §-ában foglalt, nyomtatványban elkövetett szemérem elleni vétségről, mint eme szabály alól egyedi kivételről alább a 411. lapon van szó.

2. A két felelősségi szakaszban fölállított felelősségi rendszer mint «fokozatos és kizáró» felelősség ismeretes az irodalomban. Eredetileg az 1831. évi belga sajtótörvényből volt átvéve és kettős czélnek szolgált. Egyrészt biztosította a sértettet (vádlót), hogy a sajtó útján elkövetett jogsértésért mindenesetre kap valakin elégtételt, még

akkor is, ha az igazi tettes, t. i. a szerző ismeretlen marad. Másrészt – s ez volt a szakasz főindoka – a sajtószabadság rendkívüli nagy védelmére szolgál az, ha a szerkesztő vagy kiadó nem kénytelen megnevezni a szerzőt, akit talán különös oka lehet titokban tartani s a hatalom vagy a magánfél boszúja vagy üldözése elől elvonni. A névtelenségnek ilyen messzemenő biztosítása még most is egyik fő mozgató ereje a különféle újabb sajtótörvényeknek, Magyarországon pedig nem ok nélkül tekintik a sajtószabadság egyik oszlopának.

A valóságban ez a felelősségi rendszer a közérdeknek igen nagy szolgáltatokat tett s ez volt az oka, hogy meg is maradt. Mindazonáltal a tudományban számos ellensége támadt a vele járó fictionának, mely az igazi tettet megközelíthetlenné teszi s igen sok esetben a politikai izgatónak kedvezett, akik igazi szerkesztő helyett fölbérelt vagy vállalkozott ál-szerkesztőket (Strohmann) vallottak be s ez által a törvényt éppen a legveszedelmesebb lazítások és izgatások eseteiben csaknem hatástalanná tették. Végül sokan vannak olyanok is, akik a terjesztőket, amennyiben a nyomtatvány tartalmát ismerik, szintén szeretnék a felelősségbe, legalább mint bűnsegédek bevonni, ami pedig a fokozatos és kizáró felelősség mellett egyáltalán lehetetlen.

Ezt a felelősségi rendszert egyébiránt már legtöbb európai állam törvényhozása átalakította, bár a felelős szerkesztői intézménnyel, tehát a fictionóval egyik sem szakított.

Az 1881. évi francia sajtótörvény 42. és 43. cikke szerint tettes gyanánt büntetendő: 1. a szerkesztő (gérant) vagy a kiadó állására és elnevezésére való tekintet nélkül; 2- helyettük a szerző; 3. szerző híján a nyomdász; 4. nyomdász híján az elárusítók, szétosztók és fölragasztók. Ha a

szerkesztő vagy kiadó van vád alatt, a szerző mint bűnrészes kerül vád alá. Máskülönből pedig mint bűnrészes üldözhető mindaz, a kit a Code pénál 60. czikke ilyenül kijelöl, kivéve a nyomdászt, a ki a nyomtatás pusztá ténye miatt bűnrészes nem lehet.

3. A magyar sajtótörvény föntebbi két szakaszában szabályozott felelősségi rendszer lényege a következő.

Kétféle felelősségi fokozat van. Az egyik, vagyis *általános*, kiterjed minden néven nevezendő nyomtatványra (13. §.), kivéve egyedül a hírlapokat, vagyis időszakonként megjelenő nyomtatványokat. A másik fokozat kizárólag csak az *időszaki nyomtatványokra* (13. §.) vonatkozik. Eszerint:

I. az első, vagyis *általános* fokozatban a felelősség sorrendje a következő:

- a) a szerző,
- b) a kiadó,
- c) a nyomda vagy metszde tulajdonosa.

II. A második, vagyis az *időszaki lapok* fokozatában felelős:

- a) a szerző;
- b) a nyilatkozatban kijelölt felelős személyek, vagyis a felelős szerkesztő vagy felelős kiadó (St. 30. §. 1. p.);
- e) a kiadó, tekintet nélkül arra, hogy külön felelősséget vállalt-e a nyilatkozatban;
- d) a nyomda vagy metszde tulajdonosa.

A 33. szakasz első mondatának fölszínesebb megfigyelése szerint időszaki lapoknál tulajdonképpen két felelősségi fokozat (szerző és felelős szerkesztő vagy felelős kiadó) mutatkozik, de a mondat vége felé előforduló te szócska (a nyilatkozatban kijelölt felelős személyek is felelet-teherrel tartoznak) világosan mutatja, hogy itt tulajdonképpen egygyel több fokozat van, vagyis a szerző

után a nyilatkozatban kijelölt felelős személyek következnek.

A bírói gyakorlat valósággal kezdettől fogva ezeket a fokozatokat alkalmazta.

4. Mit kell a *valamely lap* kifejezés alatt érteni? Itt a törvény kétségtelenül azon időszaki lapokat, vagyis hírlapokat és közös cím alatt már «havonként legalább kétszer» megjelenő nyomtatványokat érti, amelyek megjelenésének egyik föltétele az, hogy a hatóságnál letett nyilatkozatban a felelős kiadó *vagy* felelős szerkesztő neve meg legyen jelölve (St. 30. §.). Amennyiben azonban a bejelentésre kötelezett időszaki lapnál a felelős szerkesztő nem volna bejelentve, de a lapnak valósággal volna ilyen szerkesztője, a bejelentés elmulasztásából, mint magában véve is törvényellenes tényből, a felelős személy mentése nem következik.

A gyakorlati élet a felelős személyek közt tett különbséget (felelős szerkesztő *vagy* kiadó) úgy oldotta meg, hogy a hatóságnál rendszeren a szerkesztőt jelentik be felelős személyképpen s így a kiadó csak utána, mint a 3-ik fokozatban úgyis felelős személy következik a felelősségben. A törvény szerint azonban nincs kizárva, hogy a hatóság előtti nyilatkozatban «felelős kiadó» jelöltessék meg felelős szerkesztő helyeit, amely esetben, ha az a személy a lap valóságos kiadójával egyazon személy, akkor a 2-ik és 3-ik fokozaton a felelősség egy személyre esik.

A St. 30. §-át lásd a sajtórendtartásról szóló, a III. részben.

5. *A felelősség áthárítása* az egyes fokozaton hátról, a nyomdatulajdonoson kezdve előre, a szerzőig történik. Mindazáltal a sajtótörvény ezt az áthárítást mint jogintézményt nem ismeri. A sajtótörvény végrehajtásánál

kezdettől fogva az volt az 1867. évi eljárási rendeletről merített gyakorlat, hogy a vizsgálóbíró a felelős szerkesztőt hívta föl a szerző megnevezésére, de csak abban az esetben járt el a felelős szerkesztő ellen, ha a szerzőt meg nem nevezte, vagy nem az igazi szerzőt nevezte meg (Strohmann) avagy a megnevezett szerzőt feleletre vonni valamely ok miatt nem lehetett. A gyakorlatban különben a legnagyobb ritkaság volt az, hogy a felelősség miatt a kiadó került volna a bíróság elé.

A sajtótörvény idézett szakaszai szerint a *Bp.* életbelépése óta is az a gyakorlati szokás áll fenn, hogy a bevádolt nyomtatvány (könyv, röpirat, falragasz stb.) kiadójától, vagy az időszakos lapnál a szerkesztőtől mint «terhelttől» kívánja a vizsgálóbíró a szerző megnevezését és csak akkor megy át a második vagy többi fokozaton megjelölt felelős személy elleni eljárásra, ha a szerzőt megállapítani nem lehetett.

A bírói eljárás tehát a szerzőn kezdve lefelé megy a későbbi fokozatokra. A visszahárítás csak ott jön szóba, ahol valamely későbbi fokozaton felelős személy, pl. a nyomdatulajdonos a maga ellen indított eljárás ellen úgy védekezik, hogy egy előbb felelős személyt, pl. magát a szerzőt megnevezi, amely esetben a felelősség alól szabadul, föltéve, hogy a szerző valóban felelősségre is vonható. Ezzel a védelemmel a *Bp.* 72. §-a szerint minden terhelt még a vádirat ellen beadható kifogásokban is élhet. 6. A felelősség az egyes fokozatokban *egymást kizáró*, vagyis valamely előző felelősségrevonásával a későbbi fokozatok menekülnek minden további felelősségtől. Sőt ezt az elvet a Curia olyképpen alkalmazta, hogy az első sorban felelős szerzőnek a vádindításig közbejött halálával a későbbi fokon felelős személyek már szintén menekülnek a felelősség terhe alól.

A törvény szelleme és a hosszas gyakorlat szerint a 13. §. ezen kijelentése «*ha ez nem tudatnék*» olyképpen magyarázandó, hogy a második fok felelőssége csak akkor áll be, ha a szerzőt (könyvnél stb.) a kiadó, lapnál pedig a felelős szerkesztő megnevezni nem tudná, nem akarná vagy hamisan nevezné meg és ez az eljárás alatt bebizonyulna, aminek kutatására egyébiránt a vizsgálóbíró hivatva is van. Ellenben a második fokon felelős kiadó, illetőleg szerkesztő menekül a felelősség alól akkor is, ha a szerzőt helyesen megnevezi, de azt, akár mert elhalt, akár mert föl nem található, akár mert nincs a magyarországi törvények hatalma alatt, (pl. külföldön van), akár pedig mert kiskorúság, elmebetegség stb. miatt beszámíthatatlan állapotban van, – felelősségre vonni nem lehet. Menekül a kiadó, illetőleg felelős szerkesztő akkor is, ha az első fokon üldözhető szerző az országgyűlés tagja s immunitásának fölfüggesztését a maga Háza megtagadta.

7. *A felelős személyek* mivoltára nézve a következők állanak.

a) *Szerző* (autor, auteur, Verfasser) az, aki valamely gondolatot akár közvetlen írás, akár tollbamondás vagy képes ábrázolás közvetítésével a nyomtatványban kifejezett. Sajtójogilag felelőssé a szerző azonban csakis a közzétételnek szándéka és ténye által válik. Ha tehát valaki csak a maga használatára nyomtatja ki gondolatait, ezáltal még nem válik felelőssé. Nem válik felelőssé akkor sem, ha közzététel szándékával nyomtatja ki, de az valóssággal nem tétetett közzé. Nem válik felelőssé az a szerző sem, akinek kéziratba foglalt gondolatait mások az ő akaratára nélkül, vagy akarata ellen tették közzé, például a kézirat ellopása útján. Szintén nem válik sajtójogilag felelőssé az a szónok vagy fölolvasó, akinek elmeművét mások lejegyzik és sajtó útján közzéteszik.

Lehet egyazon nyomtatványnak több szerzője is, nevezetesen úgy, ha többen közös elhatározással s a közzététel közös szándékával fogalmaznak meg valamely, valószínűleg közvéleményre is tett iratot. Ha az irat egész fogalmazásában valamennyinek része volt, akkor mint szerzőtársak az egészért felelősek, ha pedig az irat egyes részeit más és más fogalmazta, mindegyik a maga részéért felelős, tehát tulajdonképpen együtt vádolt több szerzőről van szó. A felelősség elosztása nehézségbe nem ütközik, mivel a *Bp. 570. §-a* szerint a vádiratban a nyomtatványnak vád alá fogott részeit idézni kell.

Mindazokban az esetekben, amikor az ismert szerzőt vád alá venni azért nem lehet, mivel nem közzétételi szándékkal írta meg művét, vagy pedig mert a szerző egyáltalán ismeretlen, mivel szerzőül a *beküldő* a magyar törvény szerint nem tekinthető, felelős szerző híján a felelős szerkesztő felelőssége következik.

A szerző fölbujtója vagy bűnsegéde vele együtt vagy külön felelősségre nem vonható, mivel a törvény kizárólag csak a szerzőt jelöli meg felelős személy gyanánt.

b) A felelős szerkesztő vagy felelős kiadó az a személy, aki mint ilyen a hatóság előtt tett nyilatkozatban (St. 30. §. 1. p.) a maga beleegyezésével meg van jelölve. Hogy az így megjelölt személy teljesít-e, vagy milyen szerkesztői hivatást, a felelősség tekintetében egészen közömbös. A szerkesztő felelőssége tisztán eme nyilatkozatából következik és még akkor sem szűnik meg, ha igazolja, hogy a felelőssége alatt közzétett nyomtatványt nem látta, vagy pedig vis major (betegség) miatt nem is láthatta.

Az esetek többségében a felelős szerkesztő egyben a lap szellemi vezetője és ellenőrzője is szokott lenni, azonban a gyakorlati élet, különösen pedig a hírlapok egyre

jobban kidomborodó vállalati és üzleti jellege ezen a körön már sokféleképpen áttört. így keletkeztek a *névleges szerkesztők*, akik rendelkezési joggal nem bírnak, mivel azt a vállalkozó kiadó, tehát az üzletember gyakorolja. Továbbá a *Strohmann-szerkesztők*, vagyis az olyan egyének, akik a hírlapnál semmiféle munkát nem végeznek, sőt gyakran még írni is alig tudnak s mint fölbérelt, vagy önként vállalkozó bűnbakok csupán sajtóvád esetére vannak bejelentve a hatóságnál felelős személy gyanánt. A vád és a bíróság ebben az esetben sem vizsgálhatja a «felelős szerkesztő» valóságos szerepkörét, hacsak a büntetés enyhítése vagy súlyosítása szempontjából nem. Hasonló íctív szerkesztők többnyire politikai izgatással vagy tisztátlan üzelmekkel foglalkozó lapoknál (revolver-lapok, zuglapok) fordulnak elő.

Mindez áll akkor is, ha felelős szerkesztő helyett «felelős kiadó» van a nyilatkozatban bejelentve.

A felelős szerkesztői intézmény mint merő fictio a sajtó újabb fejlődésében egyre jobban kihívja maga ellen az ellenszenvet és a reformtörekvések támadó pontja.

A felelős szerkesztő különben a *szerző* felelősségét viseli nemcsak akkor, ha a maga művét adja ki lapjában, hanem akkor is, ha másnak kéziratába oly javításokat told bele, amelyek maguk is vád alá kerülnek. Hasonló esetekben a felelős szerkesztő, javításai révén a szerzővel együtt is vád alá kerülhet az első fokozatban. Sőt lehetséges az is, hogy vád alá fogott javításaiért mint szerző, a kézirat többi részeiért pedig (mivel szerzőjük ismeretlen) mint felelős szerkesztő kerül vád alá.

A felelős szerkesztői felelősség terjedelmére nézve külön meg kell jegyezni, hogy mivel a törvény nem korlátozza a lap bizonyos részére, az kiterjed az egész lapra, ideértve a nyílttér és a hirdetési rovat is, még akkor is, ha

a felelős szerkesztő névaláírása a lap irodalmi tartalma után s a hirdetések elé van írva. Ugyanígy a «közönség köréből» és a «nyílttér» felírású rovatok előtt előfordul ama szokásos megjegyzés, hogy az ott közltekért a felelős szerkesztő felelősséget nem vállal, sajtójogilag semmi hatással sem bír, legfőlegb csak azt jelentheti az ott megjelent közlemények szerzőire nézve, hogy a felelős szerkesztő az ő nevüket nem védi meg az anonimitással s így a maga felelősségével.

c) *Kiadó* (éditeur, Verleger) úgy a könyveműeknél, mint a hírlapoknál az a személy, a ki rendesen üzletszerűig, de olykor csakis tudományos, irodalmi, politikai vagy más érdekből mások szellemi műveit nyomtatvány útján közzéteszi. A kiadó többnyire nyomdatulajdonos is, de nem szükségképen az. A gyakorlati életben, különösen a hírlapoknál a kiadó gyakran más személy vagy társaság, mint a nyomdatulajdonos, a kinél a lapot kinyomtatja s az előállított nyomtatványkészletet ezután vagy a maga eszközeivel küldi szét, vagy a szétküldéssel is a nyomdatulajdonost bízza meg anélkül, hogy az által kiadói mivoltát ő maga elveszítené. Kiadó továbbá az is, a ki másoknak, rendesen nevezetesebb, olykor elhalt íróknak a műveit «sajtó alá rendezi» s a maga kockázatára kinyomtatja és közzéteszi.

Általában véve a kiadó személyének meghatározásánál a kereskedelmi törvény (1875: XXXVII.) 515. §-a jön tekintetbe. Erre való figyelemmel sajtójogilag véve kiadónak tekintendő az, a ki valamely, a sajtótörvény alá eső iradalmi mű többszörözésére, közzétételére és forgalomba helyezésére vállalkozik, tekintet nélkül arra, hogy erre a szerzőtől vagy annak jogutódjától jogot szerzett-e vagy nem?

A kiadói ügylet magánjogi viszonyait a kereskedelmi

törvény most idézett és erre következő szakaszain kívül a szerzőjogról szóló 1884: XVI. t.-cz. 6. §-a rendezi, mely a jogosulatlan kiadást is a szerzőjog bitorlásának tekintti. Ezek a rendelkezések azonban a sajtójogon kívül esnek.

Ha a kiadó nem fizikai, hanem jogi személy (testület, intézet, egyesület), akkor sajtójogilag annak elnöke vagy főnöke esik a fokozatos felelősség alá. Ha pedig a kiadó kereskedelmi társaság (közkereseti társaság, betéti társaság, részvénytársaság, szövetkezet, alkalmi egyesület) akkor annak tulajdonosai, igazgatói vagy vezetői közül az, vagy azok, a kik a nyomtatvány kiadását valósággal teljesítették. E részben befejezett bírói gyakorlat ugyan nincsen, de mivel a törvénynek úgy a felelős szerkesztő, mint a kiadó és nyomdatulajdonos felelőssé tételénél egyik nevezetes célja az, hogy a nyomtatvány a közzétevők előzetes ellenőrzésében részesüljön s azok megfelelő gondosságra legyenek kötelezve, ebből közvetlen az következik, hogy a ratio legis több kiadói személy közül azt vagy azokat akarja felelősség alá vonni, a kik a mű kiadásánál hivatásuk szerint közreműködnek, vagy legalább közreműködni tartoznak. Egyenlő rendelkezési jog esetében mindazok felelősek, a kik ezzel a joggal bírtak s ezt nem gyakorolták, vagy gondatlanul gyakorolták.

A közlők, közzétevők (a korábbi német jogban: Herausgeber) vagy mint szerzők, vagy mint kiadók jönnek tekintetbe cselekményeik mineműsége szerint.

d) *A nyomda vagy metszde tulajdonosa* tulajdonképpen a könyvnyomda s az ezzel járó műhelyek (fametsző, könyomtla, czinkograf, heliograf, heliogravure, fényképező műhely) tulajdonosa. Ha ezeknek külön tulajdonosai vannak, mindenki az ő maga műhelyéből kikerült sokszorozó készültekért felel. Ilyen készüllet közönségesen: a

szedés, a tömöntvény, a fametszvény s a különböző úton előállított clichék, karczott lemezek, fénykép-lemezek és effélék.

A legis ratio ennél a fokozatnál is az, hogy a műhely vagy gyár tulajdonosa az onnan kikerülő nyomtatványokat gondosan ellenőrizze.

8. Az irodalmi munkások közül még figyelembe jönnek a következők:

A *főszerkesztő*, a ki az időszaki lap szellemi irányát megszabja s az egész vállalatot vezeti és ellenőrzi,

A *segédszerkesztő*, a ki a szerkesztés részleteit a felelős vagy főszerkesztő mellett végzi.

A *munkatársak* vagyis a lapnál állandóan alkalmazott hírlapírók, írók, esetleg rajzolók. A külső munkatársak nem rendszeren, hanem csak meghatározott napokon vagy esetenként közreműködő munkatársak. A tudósítók (riporterek) oly munkatársak, a kik a közéletben történt nevezetesebb eseményeket irodalmi formában írják le.

Mindezek közönségesen mint szerzők jönnek tekintetbe. Más felelősségük nincs.

A javítók (correctorok) a kiszedett kéziratok kiigazításával s a betűszedők a kéziratok kiszedésével foglalkoznak. Vezetőjük a főszedő (metteur en page, nyomdai nyelven: metrompás), a ki a szedést lapokba vagy oszlopokba (columna) állítja. Külön felelősségük ezeknek nincsen, de ha a nyomtatványba valamelyiknek szándékából vagy gondatlanságából jogsértés csúszott be, ezért külön mint szerző felel.

9. A *terjesztő* lehet könyvárus, tőzsdés, utcza elárusító (camelot, rikkancs), házaló, vásári ponyvaárus, a falragaszok fölragasztója, vagy bár olyan személy is, a ki valamely nyomtatványt politikai, irodalmi vagy tudományos érdekből, esetleg reklám-célokból terjeszt.

De bármilyen üzletet folytassanak és bármilyen néven neveztessenek is a terjesztők, reájuk a sajtójogi felelősség az általuk terjesztett nyomtatványokért semmi körülmények közt nem száll át, Még akkor sem, ha külföldi nyomtatványokat terjesztenek, a mikor tehát egyáltalán senki nem vonható felelősségre. A mi kétségkívül érezhető hézaga a sajtótörvénynek, mivel tág rést nyit a politikai izgatásoknak. A külföldi nyomtatványok ellen a bíróságok egyedül a *Btk.* 62. §-a alapján rendelhetnek lefoglalást és elkobzást.

A terjesztőket kötelező sajtórendtartási és iparrendészeti szabályokat I. alább a III. részben.

10. Bírói gyakorlat.

1. A *Btk.* életbelépése után, tekintettel arra, hogy a kódex egyes rendelkezései a «terjesztést» és a «terjesztőt» rendelik büntetni, a közvádló ismételve kísérletet tett, különösen izgatás miatt emelt vádakban, egyenesen a terjesztőket vonni felelősség alá. A Curia azonban ezt a fölfogást a következő elvi fontosságú kijelentéssel küszöbölte ki:

«Az 1848. évi sajtótörvény hatályának területén sajtó útján elkövetett bűntettekért és vétségekért az idézett sajtótörvényben megjelölt személyeken kívül senki felelősségre nem vonható, sőt azok is csak egymást kizáróan tartoznak felelősséggel.» (Curia, 1890: 8121. sz.)

Más jogeset:

2. Az időszaki lap felelős szerkesztője csak akkor szabadul meg a lapjában foglalt büntetendő cselekményért őt terhelő felelősségtől, ha a vizsgálóbírónak a *valódi* szerzőt jelentette be és ezt – legalább a bejelentés idejében – felelősségre lehetett vonni. Ha tehát a szerzőként vádolt egyén felmentetett is a vád alól, mivel ő nem szerzője az inkriminált közleménynek, ez a felelős szerkesztő törvényes felelősségét meg nem szünteti. A bejelentett szerző eme minőségének bírói megállapítása nem képez a felelős szer-

kesztő perbe foghatására nézve oly előzetes kérdést, melynek elintézéséig az elévülés a szerkesztő irányában nyugszik; mert a vádló a szerkesztő ily bejelentéséhez kötvén nincsen, hanem a valódi szerző kinyomozását kívánhatja és ha ez nem sikerülne, közvetlenül a szerkesztő ellen fordulhat, a mennyiben álszerző nevezése egyenlő a valódi szerző felfedezésének megtagadásával; és ezeknél fogva a bejelentett szerzőnek előzetes megperlése a felelős szerkesztő feleletre vonhatásának nélkülözhetetlen feltételét nem képezi. (Curia, 1807: (5090. sz.).

11. *Az átvett és újra közzétett cikkek kérdése.* A St. 33. §-ának második része a más lapból átvett és kölcsönzött cikkekért való felelősséggel foglalkozik s nem eléggé világos szövegénél fogva folytonos, mindeddig bírói tekintélyivel végleg el nem döntött vitákra adott okot a tudományos életben is, a gyakorlatban is.

A 33. §. vitás második részéből kétségtelen, hogy a más lapból vagy könyvből átvett cikkekért vagy idézetekért, ha azokban sajtóvétség, foglaltatik, *valaki* felelős, még pedig nem az eredeti szerző vagy első közlétező (beküldő, sajtó alá rendező, fordító), mivel a törvény az átvétel esetében felelős személyt attól megkülönbözteti az által, hogy az utóbbinak büntetését a szerző vagy az első közlő büntetésénél kisebbre teszi, a mi egyébiránt nem más, mint a törvényben előre megjelölt enyhítő körülmény.

Kétes azonban a törvény szerint, hogy ki az, a ki az «átvételi esetben» felelős. Az-e, a ki a cikket más lapból közzétételi szándékkal kiollózta, kiírta, vagy lefordította s a könyvben idézte, gyűjteménybe illesztette vagy hírlapba fölvette? Vagy pedig helyette (a mennyiben időszakos lapról van szó) szerző híján a felelős szerkesztő. A kétséget nagyban növeli az, hogy a 33. §. ezen második mondata

ezzel a tétellel kezdődik: «E felelősség kiterjed...», a mi pedig az első mondatban szabályzott négy fokú felelősségre (szerző, szerkesztő, kiadó, nyomdász) utal vissza, így tehát a vitás mondatban két, egymásnak ellentmondó, de máskülönben sem világos kifejezés utal a felelősségre vonandó személyre,

A fölmerült vitában az *egyik* álláspont a következő:

A más lapokból vagy könyvekből eredetben vagy lefordítva átvett cikkek külön nyomtatványok lévén, külön sajtóvétséget hoznak létre s így külön felelősséget állapítanak meg. E szerint tehát az átvett cikkekért mint szerző tulajdonképen az *átvevő* felelős s utána az átvevő lap felelős szerkesztője stb. következik.

A *másik* álláspont a következő .

Mivel a St. 43. és 33. §§-ai a felelősségi fokozatokat határozottan megállapítják, sőt a vitás mondat kezdete («E felelősség kiterjed. . .») a megállapított felelősségi fokozatokat az átvétel eseteire is alkalmazza, az átvevőt pedig felelős személy gyanánt sehol meg nem nevezi, az átvevő felelősségre nem vonható. Átvétel esetében tehát szintén *sa-eredeti* szerzőt kell felelősségre vonni s ha ez nem volna lehetséges (nem tudatnék, vagy: felelősségre nem vonattathatnék), akkor az átvevő lap *felelős szerkesztője* következik. Az ellenkező fölfogás nemcsak a St. leglényegesebb részét, a felelősségi rendszert támadná meg, de világos jogtalanságokra is vezetne azokban az esetekben, a mikor a vád nem az első nyomtatvány ellen, hanem az átvevő nyomtatványok ellen irányulna s így az igazi szerző menekülvén, az átvevők esnének büntetés alá.

Ugyancsak ezen a nyomon jött létre a Curia 1894. évi január 16-án 113. sz. a. kelt határozata, mely a következő indokolást tartalmazza:

«Az 1848: XVIII. t.-cz. 33. §-ának első pontja szerint az időszaki lap részéről bejelentett felelős személyek csak akkor tartoznak felelettel, ha a szerző felelősségre nem vonható. A bejelentett személyeknek erről a másodfokú felelősségéről mondja azután az idézett szakasz második pontja, hogy az kiterjed azon cikkekre is, melyeket ama személyek más lapból vagy könyvből kölcsönöznek; tehát az ily átvett cikkekre is csak akkor terjed ki a szerkesztő felelőssége, ha a szerző felelősségre nem vonható.» (Dtár újf. XXXVIII. 55. szám.)

A bírói fölfogás tehát az utóbbi nézetnek kedvez és az *átvevő* felelősségét nem ismeri. A sajtótörvény hatálya alatt az átvevő ellen büntető ítélet valósággal egy esetben sem keletkezett.

Meg lehet tehát állapítani, hogy a 33. §. ezen második mondata csakis a felelős szerkesztő subsidiarius felelősségét állapítja meg arra az esetre, ha az *eredeti szerzőt* bármely okból (ismeretlen volta, távolléte, elévülés, szándék hiánya, halál, kegyelem stb.) miatt feleletre vonni nem lehetne.

12. A fokozatos felelősség alkalmazásánál a következő gyakorlati szempontok jönnek még figyelembe.

A *fordító*, ha híven adja vissza az eredeti tartalmát, mint átvevő a felelősség körén kívül marad. A fordításban a hűség rovására elkövetett s vád alá került hiba miatt a fordító szerző gyanánt felelős.

A *külföldi lapokból*, könyvekből stb. történt átvételek semmiben sem különböznek a belföldi nyomtatványokból való átvételektől. Ha a külföldi szerző feleletre nem vonható, könyveknél az átvevő kiadó, lapoknál az átvevő lap felelős szerkesztője következik a sorrendben.

Elhalt szerzők műveinek lenyomása vagy idézése esetében, mivel az eredeti szerző feleletre itt nem vonható,

könyveknél stb. szintén a kiadó, lapoknál pedig a felelős szerkesztő felelőssége következik.

Vélelmezett szerző a magyar sajtójog szerint nincs. A fordító, átvevő, reprodukáló és idéző tehát, a mennyiben az eredeti tartalmát híven megtartja, szerzőnek semmiképpen nem tekinthető.

13. Az úgynevezett könyvomas lapok (Correspondences, Tudósítók stb.) vagyis collectiv laptudósító újságok: külön időszaki lapoknak, közleményeik pedig sajtójogi felelősség alá tartozó nyomtatványoknak nem tekinthetők. (Lásd 60. lap 4. jegyzet.)

Ezen még az a körülmény sem változtat, ha máskülönben ezek a lapok mint önálló időszaki lapok a hatóságnál be is vannak jelentve (a mire egyébiránt kötelezve vannak) és külön felelős szerkesztővel el is vannak látva. Valamely sokszorosítás nyomtatványbeli jellege ugyanis a közzétételtől s nem a hatósági bejelentéstől függ s így a sajtójogi felelősséget is a közzététel dönti el, nem pedig az, hogy az időszaki lap a hatóságnál be van-e jelentve?

Ennélfogva, ha valamely könyvomas vagy ehhez hasonló módon, de más eszközökkel (nyomatás, hektograf stb.) útján előállított kollektív tudósító lap közleményében delictum foglaltatik, de ezt a reá előfizető hírlapok nem vették át: akkor sajtóvétség egyáltalán nem jön létre. Az így keletkezett delictum mindenben a büntetőtörvények közönséges sulya alá esik.

Ellenben ha a könyvomas és az ehhez hasonló tudósító lap közleménye egy vagy több előfizető hírlapban valósággal megjelent s ez által közzétételhez jutott, akkor ama közlemény írója, mint szerző első sorban felelős, még pedig annyi sajtóvétség eszmei halmazata miatt, a hány lapban a kézirat gyanánt szolgáló könyvomas tudósítás megjelent.

Ha pedig a fölvevett közlemény szerzője ismeretlen vagy felelősségre más okból nem vonható, akkor az utána való felelősségi fokozatban nem a nyomatos lap szerkesztője (a ki sajtójogilag közömbös személy), hanem a fölvevő hírlap felelős szerkesztője következik, több lapnál pedig minden egyes felelős szerkesztő.

Mivel a magyar sajtótörvény együttes felelősséget ugyanazon a fokon nem ismer, magából a sajtótörvényből mérített okból is ki van zárva, hogy a nyomatos közlemény írójával mint szerzővel együtt a főívevő lap felelős szerkesztője, mint átvevő kerüljön felelősség alá.

14. Az *együttes felelősség* egyetlen esete a St. 41. §-ában foglalt kivétel szerint akkor fordulhat elő, ha a nyomdatulajdonos nevét és lakását a nyomtatványon ki nem teszi, vagy álnevet tesz ki és a nyomtatvány sajtóvétség miatt vádba kerül. A mely esetben a nyomdatulajdonos ((büntársnak)) tekintetik. A mi azt jelenti, hogy előzőjével, pl. a szerzővel egyszerre mint tettestárs kerül vád alá. Büntetése egyébiránt amazétól eltérő is lehet.

Ez a rendelkezés szintén jogi fictiót tartalmaz és a St. elavult intézkedései közé tartozik. Bírói gyakorlata esetek híján nincs is.

L. alább a 111. részben.

15. *Bírói gyakorlat.*

1. A fokozatos felelősség elvénél és az 1848: XVIII. t.-cz. 33. §-ának, valamint az 1868. évi 231. sz. törvényerejű igazságügyminiszteri rendeletnek egybevetett értelménél fogva az időszaki lapnak felelős szerkesztője valamely névtelen cikk miatt csak akkor vonható felelősségre, ha a felelősségre vonható szerzőt a vizsgálat során felfedezni vonakodik. Minthogy azonban a perbefogott lap felelős szerkesztője a vád tárgyát képező névtelen cikk szerzőjét a vizsgálat folyamán megnevezte, ez a szerzőséget beismerte és fele-

lősségre vonható volt: ezáltal a nevezett szerkesztőnek felelőssége megszűnt. Nem éledhet fel a szerkesztő felelőssége azért, hogy a szerző közbejött halála miatt megbüntethető nem volt, mert egyfelől a szerkesztő a felelősség elhárítására vonatkozó minden törvényes kötelemeinek megfelelt, másrészt pedig a törvény a nevezett szerzőnek csak felelősségre vonhatóságát kívánja meg, nem pedig azt is, hogy tényleg feleletre vonassék vagy éppen megbüntetessék. A további büntető eljárás megszüntetendő volt, mert a felelősségre vont szerző halála után az eljárás többé senki ellen sem folytatható. (Curia, 1892: 10725. sz.)

2. Az 1848. évi XVIII. t.-cz. 13. és 33. §§-ainak egybevetett értelméből és a fokozatos felelősség természetéből következik, hogy az utóbbinak feltételei az Ítélethozatal időpontjára vonatkoznak. Ha az ítélet hozatalakor a bevádolt sajtóközlemény szerzője nem volt felelősségre vonható és e miatt a felelős szerkesztő ítéltetett el, az ítélet, törvényesen volt hozva és a szerzőnek utólagos kitudódása miatt perújítás által meg nem dönthető. (Dtár újf. XV. 137. Curia, 1898:2014. sz.)

3. A szerző után a felelős szerkesztő, lapjának bármilyen néven nevezendő ingyenes vagy üzetett közleményeért és mellékleteért felelősséggel tartozik. A törvény eme rendelkezésével szemben a szerkesztő ama nyilatkozatának, hogy valamely közleményért vagy rovatért a felelősséget el nem vállalja, csak az a jelentősége van, hogy az ő felelősségre vonatása esetében ezt a törvényes módon a szerzőre kívánja hárítani. (Curia, 1902: 9931. sz.)

4. Az időszaki lapnak felelős szerkesztője a lapjában megjelent közleményért tartozó felelősség alól csupán a hírlapi cikk beküldőjének megnevezésével nem, hanem csakis a valódi szerző kilétének felfedezésével mentesül. (Curia, 1900: 949. sz.)

5. Minthogy a sajtóvétség elkövetésének alkotó elemét képező «közlés» terjesztés, vagyis eladás, ingyen kiosztás, közszemlére való kitétel nélkül el nem követhető, ennél-

fogva a St. 27. §-ában foglalt esel kivételével a terjesztés pusztán önmagában büntetendő cselekményt nem képez. (Curia, 1899: H431. sz.)

5. A sújtott elmemű újra közzététele.

St. 27. §. Ki az (ekképen) elmarasztaló Ítélet által sújtott elmeművet sajtó útján újra közzéteszi vagy árulja, a szerzője ellen hozathatott legnagyobb büntetéssel fog illetetni.

1. A szakasz elején előforduló «eképen» szó a régi eljárás szakaszokkal állván vonatkozásban, az 1880: XXXVII. t.-cz. 7. §-a által azokkal együtt el van törölve.

2. A szakaszban előforduló külön büntetési kijelentés általában véve fölöslegesnek látszik, mivel a sajtóvétséget a nyomtatvány minden újabb közzétételénél külön lehet üldözni. Mindazáltal e szakasz a bírói ítélet ellen való makaacsságot több tekintetben súlyosabb sanctio alá helyezi. Ezek a következők:

a) A felelősség általános fokozatai ugyan itt is állanak, de azzal a különbséggel, hogy az első fokozatban nem a szerző kerül felelősség alá, hanem az, *a ki közzéteszi az ítélettel sújtott elmeművet*, A közzététel ténye bizonyítás dolga lévén, a valódi tettetést kell kinyomozni. Ha a közzétevő felelősségre nem vonható, utána a sajtójogi felelősség közönséges rendje szerint a kiadó, illetőleg a felelős szerkesztő, kiadó és végül a nyomdász következik.

b) A szakasz új felelősségi fokozatot állít be, a mennyiben azt is felelőssé teszi, *a ki árulja a sújtott nyomtatványt*. Ez a rendelkezés kétségtelenül nem minden terjesztőre vonatkozik, hanem csak a St. 43. §-ában említett mindenféle könyvárusokra (helyesebben: nyomtatvány-árusokra), a kik ettől külön el vannak tiltva. Mivel felelősségük e fokozaton kívül áll, vád alá csak akkor

vonhatók, ha a nyomtatvány tartalmát ismerték, de akkor azután a fokozatosan felelőssé tett személylyel együtt vonhatók vád alá, mint külön és minden fokozat nélkül felelőssé tett személyek.

c) A büntetés nagysága tekintetében e szakasz utolsó rendelkezése a Btk. életbeléptetése óta csak törvényben megállapított súlyosító okot jelent s a bírót csak a büntetés arányos súlyosbítására, de nem egyszersmind az illető büntetési nem maximumának alkalmazására is kötelezi. Az ellenkező fölfogás a Btk. lényeges rendelkezéseivel ütköznék össze, mivel elzárná a bírót attól, hogy a főnforgó enyhítő körülményeket a tettes javára alkalmazhassa.

c1) Végül az Él. t. 17. §-a ezt a különálló sajtodelictumot egészen kivette az esküdtszéki hatáskörből és a kir. törvényszékek elé utalta, világosan abból indulván ki, hogy a sajtóvétség megállapítása- akár az esküdtek, akár a szakbíróság állapította meg – res judicata s így újabb verdict nem szükséges, részben lehetetlen is. Az újra közzététel vagy elárusítás miatt vád alá fogott személyekre nézve a beszámíthatást vagy az eljárást kizáró okokat egyébiránt a bíróság itt is alkalmazza.

6. Az elkobzás mint külön büntetés.

Btk. 62. §. Ha a büntetendő cselekmény, nyomtatvány, irat vagy képes ábrázolat közzététele, vagy terjesztése által követtetett el: a szerzőnek, a nyomdásznak, az elárusítónak vagy terjesztőnek, úgyszintén a nyilvános kiállítónak birtokában levő példányok, minták vagy lemezek elkobzása és megsemmisítése ítélet által az esetben is kimondandó: ha a bűnvádi eljárás senki ellen sem indíthatatik meg.

1. A Btk. eme szakasza a St. egyik hézagának kipótálására szolgál, s tulajdonképpen mellékbüntetést állapít

meg. A Btk. min. ind. közt *évre* nézve a következők foglaltatnak:

«A 62. §. szerint az elkobzás bizonyos esetben akkor is eszközölhető, ha nem indítatott meg valamely határozott személy ellen bűnvádi eljárás. Tény az, hogy a mint egyrésről nem egyeztethető meg a jogállam eszméjével, hogy a rendőri hatóság discretionális hatalommal és felelősség nélkül foglalja le másnak tulajdonát, úgy másrésről nem engedhető meg az sem, hogy például a külföldről becsempészett lázító iratok szabadon terjesztessenek azért, mert nem ismertetik az egyén, a ki emiatt felelősségre lenne vonható és a ki ellen a bűnösség kimondása mellett az elkobzás mint mellékbüntetés megállapítható lenne. Módot kell nyújtani az államhatalom kezelőinek, hogy a fent jelzett esetekben is a törvény által nyert joguknál fogva s a törvény formái között teljesíthessék feladatukat és habár nem büntethetik a bűntettet: legalább hatálytalanná tegyék a bűnt.»

2. A szakaszban két alkatrészt kell megkülönböztetni: Az elkobzást mint mellékbüntetést akkor, ha azt a felelős személy büntetésével együtt mondja ki a bíróság.

a) Az elkobzást mint törvényes következményt akkor, ha a bűnvádi eljárás senki ellen sem indítható meg.,

Az *első* eset annyiban figyelemre méltó, a mennyiben eme szakasz szerint (az *is* szócska világosan erre mutat) az elkobzás a marasztaló ítéletben mint mellékbüntetés mindig kötelezőleg kimondandó. Ezt egyébiránt a BP. 574. §-a is kötelezőleg kimondja.

A *második* eset, vagyis a marasztaló ítélet nélkül való elkobzás bírósági megállapítása valamely hasonlóságot mutat az osztrák sajtótörvényben szabályzóit úgynevezett *Objectives Verfahren*-nel, mely a sajtószabadságra nézve azért sérelmes, mivel a közvádlnak módot ad a nyomtatványok lefoglalására és elkoboztatására a szerző vagy

más felelős személy megkerülésével s így a védelem és ellenbizonyítás alól való kibújással. Ezzel az eljárással a törvényhozások itt-ott kerülő úton s a bírói tekintély felhasználásával hozták be újra a régi rendőri elkobzás intézményét, Az ú. n. objectiv eljárás tehát joggal esik a sajtószabadság szempontjából kifogás alá.

A szakaszban foglalt elkobzási eljárás azonban éppen lényeges részében különbözik ettől az eljárástól, a menyiben csak abban az esetben engedi meg az elkobzás kimondását, ha bűnvádi eljárás *senki ellen sem indíthatik*. Mihelyest tehát bűnvád alá tartozó személy van s ez ellen eljárás indítható, eme rendkívüli eljárásnak nincs helye.

Helye van tehát ezen eljárásnak főképpen külföldről származó nyomtatványok ellen, a melyek – mivel a terjesztő felelősségét a magyar sajtótörvény nem ismeri – ezen eljárás útján vehetők zár és elkobzás alá. Helye van továbbá a belföldön megjelent nyomtatványok ellen is akkor, ha szerzőjük, kiadójuk (felelős szerkesztőjük) és nyomtatójuk ki nem nyomozható, vagy ha az eljárás során kitetszik, hogy bármely ok' miatt (a delictum elévülésének esetét természetesen kivéve) egyik sem vonható felelősségre. Tekintve azonban a felelősségi fokozatokat, belföldi nyomtatványokat ez az eljárás nagyon ritkán érhet. A titokban szerzett és ismeretlen nyomdában kinyomtatott lázító "vagy rágalmozó iratok természetesen e szakasz súlya alá esnek, ha szerzőjük, kiadójuk és nyomtatójuk ki nem nyomozható.

CSEMEGI KÁROLY, a Btk. szerzője, a képviselőház előtt következőkkel védte a 62. §-t:

«Ha Ausztriában az objectiv Verfahren-nek az az értelme, hogy le lehet foglalni az illető tárgyat, bár ismeretes a szerző és habár előállítható, itt meg azt rendeli a javaslat.

hogy csak azon esetben foglalható le, ha a szerző ismer-
tetik: miként lehessen ebből az egészen ellenkezőre vonni
következtetést? Ezek folytán ezentúl nem lesz lehetséges a
külföldön gyártott és Magyarországot gyalázó cikkeket és
mindennemű gyalázó invectivákat Magyarországra becsem-
pészni. Ez elől meg fog bennünket oltalmazni ez a szakasz.»

A 62. §. utóbbi esetben való alkalmazását további biz-
tosítékokhoz kötve külön szabályozza a BP. 477. és 478.
§-a. Erről lásd az eljárási vagyis IV. részben.

3. *Bírói gyakorlat.*

1. A Btk. 62. §-a alapján büntetendő cselekményt tar-
talmazó nyomtatványoknak elkobzása bűnvádi úton csak az
esetben rendelhető el ítélet által, ha a bűnvádi eljárás vala-
mely elháríthatlan akadály folytán senki ellen sem indíttat-
hatik meg. – A közvádló intenióinak nem megfelelő ér-
telmű esküdszék] ítélet nem szolgálhat indokul a Btk.
62. §-a szerinti bűnvádi eljárás megindítására. (Dtár újf.
XI. 33. Curia, 1898: 169. sz.)

2. A fenforgó esetben nem szenved kétséget, hogy a
Bécsben, tehát a büntető igazságszolgáltatás szempontjából
külföldön megjelenő időszakos lapért felelős személyek a
hazai bíróságok elé nem állíthatók; minélfogva a Btk. 62. J.
alkalmazásának szüksége látszik fenforogni. Minthogy az el-
kobzásnak és megsemmisítésnek kimondása az illető nyom-
tatványnak a magyar Btk. területén elkobozható összes
példányaira kiterjed: esetleg a jogerős ítélet a végrehajtás
folytatása végett nemcsak az eljáró, hanem a többi kir. ügyész-
séggel, valamint az összes bíróságokkal és a m. kir. bel-
ügyminisztériummal is haladéktalanul közlendő lesz. A Btk.
62. §-ában foglalt rendelkezések pótlólagos (subsidiarius)
természetéből önként következik, hogy az arra alapított
eljárás nem állhat útjában annak, hogy később esetleg elő-
állított felelős személyek vétkessége kérdésében az arra
hivatott esküdszéki bíróság ítéljen. (Curia, 1893: 3833. sz.)

3. A kir. ügyészség a fennálló sajtótörvények értelmében

a szerző ellen a bűnvádi eljárást a sajtóbíróság előtt tényleg megindította, a nyomtatványt lefoglaltatta és a vizsgálatot érdemileg befejeztette, miközben a szerzőnek perbefogása ellen semmi akadály fel nem merült. Ámde ettől fogva kilencz hónapon túl semmi bírói intézkedés nem történvén, a panaszbeli bűncselekmény büntethetősége elévült és csak ezután kérte a kir. ügyész a Btk. 62. §-ának alkalmazását. – Minthogy ama törvényszakasz a sajtótörvény mellett csak az államhatalom akaratától független és elháríthatlan akadályok esetében nyerhet kiegészítő alkalmazást s mert ellenkező esetben a sajtószabadság legfőbb biztosítéka teljesen mellőztethetnék; ezeknél fogva az ily elévülés következtében az addig megjelent példányok el nem kobozhatók. (Curia, 1897: 18-14. sz.)

7. Az ítélet közzététele.

St. 3.5. §. Az elmarasztaló ítélet meghozatván, az illető tulajdonosok vagy kiadók tartoznak azt lapjuk legközelebbi számában közzétenni, a 31. §-ban megírt módon megveendő 100 forint büntetés terhe alatt.

1. A szakaszból «a 31. §-ban megírt módon megveendő» kifejezés kimarad, mivel ez a főlebbvitelt és az ellenállás régi jogorvoslatát zárta ki, a mely tilalmat az 1880: XXXVII t.-cz. 46. §-a eltörölte.

Maga a szakasz rendelkezése szintén rendkívüli mellékbüntetést tartalmaz, -mely pedig tekintet nélkül az elítélt személyére, magát a megbüntetett lapot terheli, még pedig tulajdonosának, illetőleg kiadójának személyében.

A szakasz rendelkezése parancsoló lévén, a marasztaló ítélet közzététele minden egyes esetben kötelező, de csak ugyanazon időszaki lapra nézve, a melyben a delictumot elkövették.

A közzététele elmaradása külön sajtórendészeti kihágást állapít meg, mely annyiszor a mennyiszor 100 forint (200

korona) fix büntetési tétellel sújtandó. Ezen büntetés kiszabása nem sajtójogi útra, hanem a kihágások közönséges fóruma, a kir. járásbírótság elé tartozik. (L. Bp. 575. §.)

A gyakorlatban az ítélettel sújtott közlemény közzétételének elmulasztásáért első sorban a hatósági nyilatkozatban bejelentett kiadó, ilyen nem létében pedig a valószínű kiadó (laptulajdonos) és ilyen sem lévén kinyomozható, a nyomda tulajdonosa tétetik felelőssé.

Az eljárásra nézve lásd a sajtórendtartásról szóló III. részben.

2. A közzététel *helyei és módjai* a törvény nem határozván meg, az a sújtott lap bármely rovatában, tehát a hirdetések közt is tetszés szerinti nyomással teljesíthető.

3. *A rágalmazás és a becsületsértés* eseteiben a Btk. 277. §-a külön közzétételi kényszert is tartalmaz, a melynek emez általános rendelkezéstől eltérő intézkedését s a Bp. 574. §-ának szintén erre vonatkozó negyedik bekezdését lásd a rágalmazás és becsületsértés vétségénél a 122. s köv. lapokon.

8. Az elévülés.

St. 28. §. Minden olyan sajtóvétség, mely ellen hivatalbóli megtorlásnak van helye: hat hónap múlva; a mely ellen pedig csak magánkereset indítható, két év múlva idősül el.

1. A büntett, vétség és kihágás elévülési határidejét szorosan meg kell különböztetni a magánvád elévülésének határidejétől, a mely utóbbi csak az eljárás megindításának három hónapi határidejét jelenti.

Ez a szakasz csakis a bűnvádi eljárás megindításának rendes elévülési határidejét (Btk. 106. s köv. és Kbt. 31. §§.) szabályozza s így sem a kiszabott büntetés elévülésére, sem pedig a magánfél indítványára (Btk. 112. §.) nem vonatkozik.

2. A szakaszban szabályozott kivételes és rövidebb elévülési határidőt a sajtó nagyobb szabadságának érdeke indokolja. A gondolatforgalom szertelen nagy lekötése volna, ha a nyomtatványok ellen a rendes elévülési 3-20 év alatt lehetne az eljárást megindítani. Hogy a közvád elévülési határidejét a St. jóval rövidebbre szabta, ennek az az oka, hogy a közhatalom ellen a sajtószabadságot hatályosabb védelem alá akarta helyezni.

A rövidebb elévülési idő közvádra üldözendő delictumok esetében hat hónap, a magánfél indítványára üldözhető delictumok esetében pedig két év, mindig az elkövetés napjától számítva, mely egyébiránt sajtóvétség esetében nem a nyomtatvány elkészítésének, hanem a közzététel megkezdésének napja, mivel a sajtóvétség csak közzététel által válik teljessé. Csakis ez a nap tekinthető a «véghezvitel napjának». (Btk. 107. §.)

Ez a rövidebb elévülési határidő egyképpen alkalmazandó büntettek, vétségek és kihágások esetében, a mely utóbbiak elévülési ideje egyébiránt a nélkül is hat hónap.

3. A magánfél indítványát eme szakasz mellett is három hónap alatt kénytelen megtenni (Btk.112.§.), melynek kezdő napja azonban a sajtóvétségeknél magyarázatra szorul.

Sajtóvétségeknél az indítványra jogosult magánfélnek elegendő magáról a vétséget tartalmazó nyomtatványról tudomást szereznie, hogy reá nézve az indítvány elévülése kezdetét vegye. A Btk. 112. §-ának e szavai «és ennek elkövetője» nem vonatkoznak egyedül magára a szerzőre. Mivel a sajtótörvény a fokozatos felelősségi rendszerrel vádlottról a szerző híján is gondoskodott s a szerző sok esetben csak későbbben, vagy egyáltalán nem is kerül eljárás alá: az elkövető személye már a nyomtatványból is bizonyos és így e részben további bizonyosság nem szükséges sőt legtöbbször éppen a St. miatt nem is lehetséges.

Vétség esetében a bírói gyakorlat azt vélelmezi, hogy a sértett fél, ha a nyomtatvány megjelenésének helyén lakik, már a közzététel napján megtudta annak tartalmát, ha pedig másutt lakik, azon a napon tudta meg, a mikor posta útján a nyomtatvány odaérkezhetett és elterjedhetett. A magánindítvány elévülésének kezdete tehát vélelem szerint erre a napra esik. A magánfél azonban kimutathatja, hogy nem ezen, hanem későbbi napon tudta meg a nyomtatvány tartalmát, a mely esetben az indítványra szánt három hónapi határidő ezen a napon kezdődik.

4. Az *elévülés félbeszakítása* a sajtójogban szintén a fokozatos felelősség alá tartozó személyek közbeesése által válik vitássá. A Btk. 108. §-a szerint ugyanis az elévülést a bíróságnak a tettes vagy részes ellen irányzott határozata vagy intézkedése szakítja meg. Kérdés, hogy a sajtójogban az egyik felelős személy, pl. a szerkesztő ellen indított eljárás megszakítja-e az ismeretlen szerző javára folyó elévülést? Erre a kérdésre bírói gyakorlatunk nemel felelt s a következőket állapította meg:

Fokozatos felelősség esetében a szerző ellen tett intézkedés nem szakítja félbe a felelős szerkesztő javára folyó elévülést. (Btk. 105. §. 3. p.) A vád tárgyává tett, hivatalból üldözendő vétség büntethetősége a St. 38. §-a szerint hat hónap alatt elévült, mivel a kir. ügyész vádiratának a törvényszékhez érkezéséig, illetőleg addig, a mikor a vádтанács ennek közlését a felelős szerkesztővel szemben elrendelte, hat hónapon át bírói intézkedés ellene egyáltalán nem történt. (Btk. XLV. 28o. 1. Curia.)

Különös eset áll be akkor, ha a sajtóbíróóság elé a szerkesztő vagy kiadó álszerzőt állít s például még az Ítélet meghozatala előtt, de hat hó, illetőleg két év eltelte után kiderül, hogy más a valódi szerző. Ebben az esetben a

törvény kijátszására való összebeszélést a Btk. 108. §-a nem fődheti. Elvi bírói döntés azonban még nincs.

A magánindítványi jogra nézve hasonló esetekben is az illik, a mit az előbbi pont tartalmaz. Az indítvány kellő időben való meglételeével, de csakis a magánvádló a Btk. 116. §-a szerint valamennyi felelős személy ellen jogaiban marad még akkor is, ha később más fokon felelős személyt kellene terheltképpen beállítani. Viszont az egyik fokon felelős személy ellen vádját elejtván, a többi is szabadul.

5. Külön és rövidebb, három hónapos elévülési időt állapít meg a Btk. 174. §-a a büntett és vétség földicsérése esetében. L. alább a 109. lapon.

6. *Bírói gyakorlat.*

1. Sajtó útján elkövetelt rágalmozás esetén is a magánvádló három hó alatt köteles indítványát illetékes helyen előterjeszteni. Mert az 1848: XVIII. t.-cziknek az 4880: XXXVII. t.-cz. 7. §-ával hatályban fentartott 28. §-a az elévülési csak általánosságban szabályozza, a magánvád érvényesítésének határidejét pedig a Btk. 112. §-a az általános elévülési határidőn belül a tudomásrajutástól három hónapban állapítja meg. (Bjt. XXI, 165.)

2. A magánvádló indítványával a Btk. 112. §-a értelmében megkésett, mert meg sem kísérelte bizonyítani, hogy ama lapok tartalmáról nem mindjárt megjelenésük alkalmával, hanem csak később értesült volna. (Curia, 1894. évi 4191. sz.)

a. A sajtó útján elkövetett és hivatalból megtorolandó bűncselekmények az 1848: XVIII. t.-cz. 28. §-a és az 1880: XXXVII. t.-cz. 7. §-ának első bekezdése értelmében hat hónap múlva idősülnek el. A bevádolt közlemény 1892 nov. 6-án jelent meg, tehát az abban állítólag benfoglalt és hivatalból megtorolandó bűncselekmény már 1893. évi május 5-én elévült. (Curia, 1893. évi 11835. sz.)

4. A Btk. 116. §. intézkedése a sajtó útján elkövetett bűncselekmények esetében is alkalmazandó. (Bjt. XI. és XIV.)

II. RÉSZ. A SAJTÓJOGI BŰNCSELEKMÉNYEK.

A) Általában.

A szorosan vett sajtójogi bűncselekmények (sajtvétségek, sajtódelictumok) fogalmi köre külön meghatározásra szorul a magyar sajtójogban.

Általánosságban, a mint azt az előzményekben láttuk, sajtójogi bűncselekmények a törvénynek csakis ama megszegései, a melyeknek minden ismertető jele magában a közzétett nyomtatványban, minden további eredmény és a tettes minden különös, minősítő tulajdonsága nélkül föltalálható.

A magyar sajtójog szempontjából meg kell tehát állapítani, hogy mely törvényekben foglaltatnak az ennek megfelelő bűncselekmények.

Eredetileg a sajtódelictumokat, a közönségesektől különválasztva az 1848: XVIII. t.-cz. 3-11 §-ai tartalmazták. Ezek a következők voltak: 1. A büntettek és vétségek elkövetésére való egyenes fölhívás, 2. Vallás és erkölcs elleni vétség. 3. Az állami egység és közrend elleni büntett. 4. A királlysértés. 5. A közbéke és csend elleni lázítás. 6. A rágalmazás és becsületsértés. A mi ezen a körön kívül előfordulhatott, nem lehetett sajtódelictum.

Az 1878: V. t.-czikkben foglalt Btk. és az 1879: XL. t.-czikkben foglalt Kbt. azonban az anyagi büntetőjogot egységesítette s fölvette az egyes bűncselekmények közé a sajtó útján elkövethetőket is. Ezzel a St. 3-12. §-ai az életből kiléptek. Ezt és ezzel együtt az 1848. évi St. felelősségi rendelkezéseinek megtartását állapította meg a

két törvénykönyvet életbeléptető 4880: XXXVII. t.-cz. 7. §-a a következőkben:

7. §» A sajtótörvényt tárgyazó 1848: XVIII. t.-cz. 2, 3.,4.,5.,6.,7.,8.,9.,10., 11., 12, 15, 16, 18, 19, 20, 24. és 26. §-ai helyébe a bünteltekéről és vétségekről szóló büntetőtörvénykönyv megfelelő intézkedései lépven: az idézett törvénycikk többi szakaszai a jelen törvény 46. §-ában foglalt változtatással érvényben maradnak.

Nyomatvány útján elkövetelt büntettek és vétségek eseteiben az 1848: XVIII. t.-cz. 13. és 33. §-ai alapján felelősségre vonandó személyekre nézve a bünteltekéről és vétségekről szóló büntetőtörvénykönyvnek a felelősséget tárgyazó mindazon intézkedései, a melyek az 1848: XVIII, t.-cz. 13. és 33. §-aiból folyó felelősséggel ellentétben állanak, – nem alkalmazandók.

E szerint sajtódelictum mindaz, a mit a Btk. akár mint *büntettet*, akár mint *vétségei* nyomtatványban elkövethetőnek ismer. De ilyennek kell tekinteni a nyomtatványban elkövetett *kihágásokat* is. A most idézett törvényszakasz a kihágásokat ugyan nem említi, a mi a gyakorlatban jelentékeny zavarra is adott okot; azonban a büntetőperrendtartást életbeléptető 1897: XXXIV. t.-cz. (Él. t.) 15. §-ának II. pontja a függőben hagyott kérdést úgy oldotta meg, hogy a «törvényben megállapított és nyomtatvány útján elkövetett kihágások eseteiben» is a sajtóvétségekre szabály gyanánt kimondott esküdtbíróóságok Ítélnék. A mely rendelkezéssel a Kbt.-ben megállapított, sajtó útján elkövethető kihágások is kétségtelenül a szoros értelemben vett sajtóvétségek közé soroztattak.

A fősoroltakon kívül sajtó vétségnek egyedül a nem nyilvános büntető tárgyalások közzététele tekintendő (1897: XXXIV. t.-cz. 20. §.), mely szintén az St. fokozatos felelősségi rendjébe esik, de mint a közzétételi szabadság külön korlátozása szintén megelőző részben volt tárgyalandó.

(Lásd a 62. lapot.)

Mindezek szerint a magyar jogban szorosan vett sajtóvétségnek kell tekinteni a Btk. és Kbt. különös részében felsorolt, nyomtatványban elkövethető büntetteket, vétségeket és kihágásokat, valamint az Él. t. 20. §-ában külön megállapított sajtóvétséget.

Az a körülmény, hogy az egyes bűncselekmények szövegezésénél a törvény a St. felelősségi rendszerétől eltérőleg sok helyen a «terjesztést», a ((nyilvánosságra hozatalt» vagy a «közvetítelt» stb. rendeli büntetni, különbséget nem tesz. A két büntető törvénykönyv készítésénél ugyanis a sajtójog reformja lebegett szem előtt, de mivel ez be nem következett, az 1880: XXXVII. t.-cz. idézett 7. §-a minden sajtó vétségre nézve általánosan főtartotta az 1848. évi St. felelősségi rendszerét és így az egyes bűncselekményeknél ezzel ellentétben előforduló külön rendelkezések életbe nem léptek. A felelősség egyetlen sajtóvétségnél sem terjedhet túl a szerző, felelős szerkesztő, kiadó és nyomdatulajdonos személyén.

Ez a fejezet tehát a sajtójogi bűncselekményeket egyenként és kimerítőleg tartalmazza. Magyarázataikat és bírói gyakorlatukat azonban csak annyiban, a mennyiben azok magára a sajtójogra és annak gyakorlati alkalmazására vonatkoznak. A felsoroltak közt azonban a Btk. 351. §-ába ütköző zsarolás egyáltalán nem, a 248. §-ba ütköző szemérem elleni vétség pedig csak részben sajtóvétség. Ezeket a fogalomkör tiszta áttekintése végett és azért kellett fölvenni, mivel sajtóbeli vonatkozásaik vannak.

A sajtóvétségnek így meghatározott körén teljesen kívül esnek mindazok a vétségek és kihágások, amelyeket az 1848. évi St. vagy egyes miniszteri-rendeletek a sajtórendtartás szempontjából állapítottak meg. Ezeknek közös jellegük, hogy nem magában, a nyomtatvány tartal-

mában követhetők el, hanem valamely tiltó vagy parancsoló rendtartási szabály megszegése által. Ilyenek a biztosítékokra, a nyomdák bejelentésére, a terjesztésre stb. vonatkozó- törvényszegések.

Mindezek nem lévén szorosan vett sajtóvétségek, nem is, a sajtójogi, hanem a közönséges büntetőjogi felelősség rendszere alá és a közönséges bíróságok hatáskörébe esnek.

Ezekkel a munka III. része, külön foglalkozik.

Bírói gyakorlat. Az 1878. évi V. t.-cz. az abban foglalt összes bűn-cselekményeket az általános (együttes) büntetőjogi felelősség alá vonta.

Az 1880. évi XXXVII. t.-cz. (É. L. T.) 7. §-ának első bekezdése azonban az 1848. évi XVIII. t.-cz.-ben foglalt sajtótörvény hatályának területén, a nyomtatvány útján (annak béltartalma által) elkövetett büntettekre és vétségekre nézve a fokozatos és kizárólagos felelősség elvét fentartotta; és ennek folyományaképen az É. L. T. 7. §-ának második bekezdése kimondotta, hogy a Btk.-nek a felelősséget tárgyazó mindazon intézkedései, melyek az 1848. évi XVIII. t.-cz. 13. §-ából folyó felelősséggel ellentétben állanak, nem alkalmazandók.

Minélfogva az 1848. évi sajtótörvény hatályának területén «sajtó útján» elkövetett büntettekért és vétségekért az idézett sajtótörvényben megjelölt személyeken kívül senki felelősségre nem vonható, sőt azok is csak fokozatosan egymást kizáróan tartoznak felelősséggel és pedig az É. L. T. 39. §-ának 2. pontja értelmében az esküdtszék előtt, mely utóbbi szabály alól. egyedül a Btk. 248. §. 1. bekezdésébe ütköző és az É. L. T. 40. §. 1. pontjában a kir. járásbíróság hatáskörébe utalt szemérem elleni vétség képez törvényes kivételt.

Ezekkel szemben a kir. ügyészség azt vitatja, hogy a fokozatos felelősség elve és az esküdtszék hatásköre a szóban forgó területen is csak azokra a bűncselekményekre

nézve tartatott fenn, melyek már az 1848-diki sajtótörvényben benne foglaltattak és később a Btk.-ben azonos határozatokkal pótolattak, míg a Btk.-be felvett többi sajtódeliktumok az együttes büntetőjogi felelősség szerint a köztörvényszékek által volnának elbírálandók,

Szerinte ugyanis az É. L. T. 7. §-a első bekezdésének az a rendelkezése, hogy az 1848. évi sajtótörvénynek hatályon kívül helyezett §-ai helyébe a Btk. *«megfelelő rendelkezésein* lépnek, nem azt jelentené, – mint eddig – hogy azok helyébe a Btk. világosan ki nem vett összes sajtóügyi rendelkezései lépnek, hanem azt, hogy csak azok lépnek helyébe, a melyek tárgyuk és elkövetési cselekményük szerint teljesen megegyeznek a hatályon kívül helyezett szakaszok rendelkezésével, míg a Btk.-nek azoktól többé-kevésbé eltérő egyéb sajtóügyi rendelkezései a nyomtatvány útján elkövethető bűncselekményeknek külön nemét állapítanak meg, a melybe tartozó bűncselekmények az É. L. T. 7. §-ának második bekezdése szerint már nem a fokozatos és kizárólagos felelősség, hanem az együttes felelősség elve alapján bíráltnának el.

Továbbá a kir. ügyészség szerint az e nemű bűncselekmények, különösen a még sajtóbírósiságilag el nem ítélt nyomtatványok terjesztése által elkövetettek, a sajtóbírósiság hatáskörébe nem tartozván és a bíróságok megjelölését az É. L. T. hallgatással mellőzván, azok a köztörvényszékek által volnának elbírálandók.

Ez az álláspont azonban el nem fogadható. (Curia, 1895: 9784. sz.)

B) Büntettek és vétségek.

1. A felségsértés.

Btk. 134. §. A ki gyülekezeten nyilvánosan szóval, vagy a ki irat, nyomtatvány, képes ábrázolat terjesztése vagy közszemlére kiállítása által, a felségsértés elkövetésére egyenes felhívást intéz, – a mennyiben az irat vagy nyomtatvány, vagy képes ábrázolat

tartalmát, illetőleg jelentését tudta: öt évtől tíz évig terjedhető Jegyházzal, – a 427. §. 1. vagy 2. pontjában meghatározott felségsértés elkövetésére irányított egyenes felhívás esetében azonban öt évtől tíz évig terjedhető állam fogházzal büntetendő.

Ha a felhívás teljesen sikertelen maradt: a büntetés öt évi államfogházat nem haladhat túl.

1. A felségsértés meghatározása a Btk. 126. és 127. §-ában foglaltatik.

2. Elkövetési cselekmény gyanánt nyomtatvány «terjesztése» is meg van ugyan jelölve, de az előbbi pontban idézett 1880-XXXVII. t.-cz. 7. §-a szerint úgy abban, mint minden más hasonló esetben a St. 13. és 33. §-ai lévén alkalmazandók, a fokozatos felelősség csak az ott megjelölt felelős személyeket (szerző, szerkesztő, kiadó, nyomdász) terheli. A terjesztő tehát nem büntethető, a «közszemlére való kiállítás» pedig mindenütt egyet jelent a terjesztéssel.

3. A nyomtatványban foglalt *felhívásnak* egyenesnek, vagyis olyannak kell lenni, mely nem általános okoskodásokból vagy politikai fejtegetésekből áll, hanem valamely felségsértő cselekményre, péld. a király megölésére vagy az államközösség erőszakos megváltoztatására szólít¹ föl egyeseket vagy tömegeket.

Siker esetében a nagyobb büntetési tétel, sikertelenség esetében a kisebb alkalmazandó. *Siker* alatt azonban nem a fölbujtásnak megfelelő eredmény értendő. Ha a nyomtatvány által föllázított tömeg a felségsértő cselekmény tetteles elkövetése végett megindult; ha felfegyverezte magát; ha barrikádok építéséhez fogott; egyáltalán ha előkészületi cselekményeket tett, ámbár a külső cselekmény a kísérlet fokáig nem is jutott el: a sikert beállottnak kell tekinteni. (Min. ind.)

4. A Btk. 136. §-a ezen cselekmény büntethetőségét is megszünteti az ott felsorolt megelőző és elhárító cselekmények esetében; ez azonban a nyomtatványban elkövetett fölhívás eseteiben alig képzelhető. Legfőlegb a nagyobb büntetési foktól menti meg a vádlottat,

5. *A bírói gyakorlat* ezzel a szakasszal mindedig eset híján nem foglalkozott.

2. *A király és a királyi ház tagjainak megsértése.*

Btk. 140. §. A ki a király ellen sértést követ el: vétség miatt két évig terjedhető fogházzal és hivatalvesztéssel büntetendő.

A ki azonban a sértést irat, nyomtatvány, képes ábrázolat terjesztése vagy közszemlére kiállítása által követi el: vétség miatt három évig (erjedhető államfogházzal és hivatalvesztéssel büntetendő.

Btk. 141. §. A ki a királyi család valamelyik tagját tetteleg bántalmazza, a mennyiben cselekménye súlyosabb beszámítás alá nem esik: a királyi ház tagja bántalmazásának büntettét követi el és öt évig terjedhető fegyházzal, hivatalvesztéssel és a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztésével büntetendő.

A ki a királyi ház valamelyik tagja ellen sértést követ el: vétség miatt egy évig terjedhető fogházzal, ha pedig a sértést irat, nyomtatvány, képes ábrázolat terjesztése vagy közszemlére kiállítása által követi el: két évig terjedhető államfogházzal büntetendő.

1. A «terjesztési» és kiállítási cselekmények itt sem büntethetők, mivel itt is a St. fokozatos felelősségi rendje van életben.

2. A *sértés* szó alatt nem lehet rágalmozást vagy becsületsértést érteni. A sértő kifejezésnek meggyalázó értelmét a törvény nem kívánja meg. Elég az egyszerű sértés, is, nevezetesen pedig minden oly kifejezés, mely a királyi

méltóság iránt tartozó tiszteletet támadja meg. Ennélfogva minden pozitív vagy negatív cselekmény, szó, irat vagy jelek általi nyilatkozat, mely a királyi méltóság iránt tartozó tisztelettel össze nem egyeztethető, eszköze lehet a királlysértésnek. A megítélést minden esetben a bíróra kell bízni, a ki a konkrét esethez képest határozza meg, hogy valóságos sértés forog-e fenn? (Min. ind.) Ugyanez illik a királyi ház tagjainak megsértésére is.

A sértés azonban csak *élő* ellen követhető el. Elhalt király és királyi családtagok ellen elkövetett, sértések mint rágalmak és becsületsértések torolhatók meg azok korlátjai közt.

3. A hűtlenség.

Btk. 146. §. A hűtlenség büntetést követi el és tíz évtől tizenöt évig terjedhető egyházzal büntetendő: a kinek a hivatalánál vagy különös megbízatásánál fogva a magyar államnak vagy az osztrák-magyar monarchia másik államának biztonságát, vagy más fontos érdekeit illető titkos okirat, adat vagy tudósítás birtokába, illetőleg tudomására jutván, azt közvetlenül vagy közvetve az ellenséggel közli.

Ha pedig az okiratot, adatot vagy tudósítást más hatalom kormányával nem azon célból közli, hogy az az ellenség tudomására jusson, vagy pedig az ily okirat tartalmát, adatot vagy tudósítást egyébként nyilvánosságra hozza: öt évig terjedhető államfogházzal büntetendő.

1. A bűncselekmény nyomtatványban az utóbbi módon, vagyis «nyilvánosságra hozatal» által követhető el, a mi egyébiránt más módon, például szóbeli hír elterjesztése által is megtörténhet. A felelősség itt is a St. fokozatos felelősségi rendszere szerint igazodik.

2. A cselekménynek bírói gyakorlata sajtójogi esetek híján nincsen.

4. Felhívás hűtlenségre.

Btk. **149.** §. A 442., 443. és 444. §§-ban meghatározott hűtlenség elkövetésére, a 434. §-ban meghatározott módon intézett nyilvános és egyenes felhívás öt évtől tíz évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

1. A felelősségre és a felhívás módjára a felségsértésnél elmondottak illenek. (L 401. lap 2. és 3. jegyzet.) A főlhívás sikere vagy sikertelensége azonban nem tesz különbséget.

2. A szakasznak bírói gyakorlata sajtójogi esetek híján még nincsen.

5. Felhívás lázadásra.

Btk. **158.** §. A ki a jelen fejezet előbbi szakaszaiban meghatározott cselekmény elkövetésére a 434. §-ban kijelölt módon felhívást intéz vagy terjeszt, ha az a felhívás folytán követtetett el vagy kíséreltetett meg: mint felbújtó büntetendő. Ha pedig a felhívás teljesen eredménytelen maradt: hat hónaptól két évig terjedhető államfogházzal büntetendő.

1. A felhívásnak ezen szakasznál is, mint a felségsértésnél «egyenesnek» kell lennie. Az általános okoskodások és politikai fejtegetések tehát ki vannak zárva.

A különbség a két szakasz közt az, hogy ebben az esetben nem a «siker»), hanem maga a tett elkövetése állapítja meg a bűnösséget. Továbbá, hogy a büntetés a főlbújtó büntetése lesz, a mi a tettes büntetésével azonos.

Az eredménytelen főlhívás kisebb büntetés alá esik. Eredménytelenség alatt pedig az előkészületet is kell érteni, tehát mindent, a mi a kísérletig történik. A csoportosulás azonban, ha az a 152. §-ban meghatározott célból történik, már megállapítja az eredményt s így a nyom-

tatványért felelős személynek mint fölbujtónak a büntetését vonja maga után.

2. *Bírói gyakorlat.* Vádlottakat bűnösöknek kellett kimondani, mivel a város főterén 10-42 helyen a házak sarkaira metszett chablon segítségével «üsd a zsidót» felhívást festettek ki, oly komoly czélzattal, hogy azzal lázadást idézzenek elő. A vád nem sajtóbírótság előtt folyt le. (Curia, 1885: 7914. sz. Bjt. XVIII. 845.)

6. Felhívás büntett vagy vétség elkövetésére.

Btk. 171. §. A ki valamely gyülekezeten nyilvánosan, szóval, vagy a ki nyomtatvány, irat, képes ábrázolat terjesztése, vagy közszemlére kiállítása által büntett vagy vétség elkövetésére egyenesen felhí, ha a büntett vagy vétség elkövetettet, mint felbujtó büntetendő.

Ha pedig a felhívás eredménytelen maradt – a mennyiben az a jelen törvény külön rendeletei alá nem esik: két évig terjedhető államfogházzal és kétezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

1. Ez a szakasz a külön büntetéssel fenyegetett felségsértésre, hűtlenségre és lázadásra való felhívás esetein kívül a többi eseteket illeti.

A büntetés mértékére vonatkozó megkülönböztetés itt is a megelőző szakasznak felel meg. A felbujtásnak azonban itt sem kell valódi felbujtásnak, vagyis rábírásnak lennie. A felhívás és elkövetés közt azonban okozati összefüggésnek kell lennie.

Az oly nyomtatvány tehát, mely például valakinek az agyonütésére, lelövésére, bántalmazására, vagyonának megrongálására hív föl egyeseket vagy sokakat, megállapítja a második bekezdés szerint való felelősséget. Ha pedig a nyomtatvány hatása következtében az eredmény is bekövetkezett, az első bekezdés alkalmazandó.

2. A «terjesztési» cselekmények itt sem büntetendők, mivel a fokozatos felelősség kizárja.

7. Az izgatás és a lázítás.

Btk. 172. §. A ki a 171. §-ban meghatározott módon a törvény ellen, vagy a ki hatóságoknak törvényes hatáskörükben kiadott rendelete, meghagyása, határozata ellen engedetlenségre egyenes felhívást intéz vagy terjeszt: két évig terjedhető államfogházzal és ezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Ugyanezen büntetés éri azt, a ki a 171. §-ban meghatározott módon valamely osztályt, nemzetiséget vagy hitfelekezetet gyűlésre a másik ellen, úgyszintén azt is, a ki a tulajdon vagy a házasság jogintézménye ellen izgat.

BtK7173. §. Öl évig terjedhető államfogházzal büntetendő az, a ki a 17 J. §-ban meghatározott módon a király személyének sérthetlenségét, a trónöröklés törvényes rendjét, az alkotmányos államformát vagy a törvény kötelező erejét megtámadja; úgyszintén az is, ki az alkotmány egyes intézményei, a monarchia másik államával fennálló kapcsolat vagy a magyar államot képező országok közt fennálló államközösség ellen, avagy a királynak, az országgyűlésnek, az országgyűlési bizottságoknak vagy a közös ügyek tárgyalására hivatott bizottságnak törvényes joga ellen lázít.

1. A két szakaszban tiltott cselekmények a politikai életben leggyakrabban fordulnak elő és így a közvád alá eső sajtópörök zömét teszik ki. Ennélfogva kiterjedt bírói gyakorlattal bírnak.

2. A 172. §. első része az előbbiektől a felhívás mivoltára nézve nem különbözik. A felhívásnak itt is *egyenesnek*, vagyis világosan az engedetlenségre irányzottnak

kell lennie. Az erőszakos ellenszegülésre irányzóit felhívás azonban már nem ezen rendelkezés alá, hanem a 171. §. első bekezdése alá tartozik.

3. A 172. §. második bekezdésében foglalt *izgatás* kifejezés a közszendvényeknek oly szándékos föltüzelését jelenti, a mely az állampolgárok egyes osztályai (gazdagok és szegények, földművesek, iparosok és kereskedők, államhivatalnokok, ügyvédek, orvosok stb.), továbbá valamely nemzetiség vagy hitfelekezet ellen gyűlöletre vezet, vagy pedig a tulajdon és házasság jogintézményének eltörlését követeli.

Lényeges eleme továbbá az izgatásnak, hogy a célja erőszakoskodás előidézése legyen. A jogos eszközökre, Idául a törvényhozás, bíróság, közigazgatási hatóság segítségére való szenvedélyes hivatkozás, vagy a védett, osztályok és közintézmények objectiv kritikája nem izgatás.

Nemzetiség alatt ebben a vonatkozásban az államalkotó magyar nemzet is értendő.

4. A 172. §. második bekezdésének ezen kitétele: *aa ki a 171. §-ban meghatározott módon*» (t. i. izgat) a bírói gyakorlatban visszás félreértéseket okozott, Mivel a 171. §. a «nyomtatvány, irat és képes ábrázolat terjesztését vagy közszemlére kiállítását» jelöli meg a cselekmény módjával, világos, hogy ezen szakasz hivatkozása csakis erre, vagyis a cselekmény elkövetésének ezen módjára vonatkozik. Mindamellett a bíróságok judikaturájába kezdetben becsúszott az az értelmezés, hogy ezen hivatkozás a 171. §. «*egyenesen felhi*» kifejezésére is kiterjed s így az izgatásban egyenes felhívásnak is kell foglaltatnia, a mire pedig a szakasz hivatkozása nyelvtani magyarázat mellett sem terjed ki.

Ez a félreértés okozta, hogy a Curia több esetben fölmentette a vádlottat, mivel izgatást talált ugyan a nyom-

tatványban, azonban a gyűlöletre való «egyenes felhívás» nem volt benne megállapítható. Nevezetesen fölmentette azt, a ki a szerb nemzet egy részét elnyomottnak mondta azzal, hogy nem lehet túrni, hogy a szerb szerbül ne beszélhessen. Továbbá fölmentette azt, a ki azt mondta, hogy a zsidók a keresztények megrontói.. (Fölmentette azt is, a ki azt mondta, hogy a munkások kénytelenek lesznek rátörni az urakra, ha az uradalom a munkát másnak adja. Fölmentések keletkeztek továbbá több esetben, a mikor a nyomtatvány a magyar nemzet ellen világosan izgatott, azonban «egyenes fölhívás» benne nem volt. Mindezek a fölmentések a szakasz hibás nyelvtani értelmezéséből és abból keletkeztek, hogy a bírói gyakorlat az izgatás és felhívás közt a helyes különbséget kezdetben nem tette meg, holott a felhívás mindig konkrét cselekményt kivan megvalósítani, az izgatás pedig sohasem irányul egy bizonyos cselekmény elkövetésére, hanem csak gyűlölet felidézésére.

A törvény tudományos magyarázói egyébiránt valamennyien a leírt bírói gyakorlat ellen foglaltak állást és az megdöntöttek is tekintendő. (Lásd közelebbről: Edvi Illés Károly: «A büntetőtörvénykönyv magyarázata» című könyve 2. kiad., II. kötet 84. s köv. lapjait.)

5. A173.§-bana 171. §-ra való utalásnál ugyanezek a megjegyzések állanak. Itt a *lázítás* szó a maga mivolta szerint tulajdonképen egyet jelent az izgatással. Fokozatilag azonban a kifakadásnak és a szenvedélyek fölszításának mennyiségileg magasabb mértéke. Nevezetesen oly mértéke, mely alkalmas a meglevő vagy fölébresztett gyűlöletet a kítőrésig, vagyis erőszakos cselekvésig fokozni.

A *megettámadás* kifejezés ellentéte a bírálóknak s ingerültség, szenvedély és gyűlölet gyors fölébresztését veszi célba.

6. *Bírói gyakorlat.* Az alsóbíróságok ítéleteinek indokaiban foglalt az az érvelés, hogy «az izgatás fogalmához sem törvény, sem joggyakorlat szerint nem kívántatik meg az, hogy... jogellenes cselekmény elkövetésére való egyenes és határozott felhívást tartalmazzon» – a Btk. 171. §. 2. pontjába ütköző izgatási vétség esetére alkalmazást nyerhet ugyan, azonban tekintettel a Btk. 172. §. 4. pontjának határozott rendelkezésére, annak egész általánosságban való kimondása nem helyes. (Curia, 1897: 2259. sz. Bjt. XXXIV. 16. 1.)

A «Doina lui Luceciu» nevű verses költemény, valamint a vádlottak erre vonatkozó értelmező szavai alkalmasak a magyarok elleni gyűlölet fölkeltésére, különösen azoknak a népiskolában történt előadása. A vádlottaknak eme tevékenysége az izgatás módjának alkotó elemeit is kimeríti, megjegyezvén, hogy ezekhez az egyenes felhívás nem tartozik. Ezek szerint jelen esetben a Btk. 172. §. második bekezdésébe ütköző izgatás vétségének összes alkotó elemei fenforognak. (Curia, 1895: 12242. sz. Bjt. XXXI. 20. 1.)

8. *Büntett vagy vétség feldicsérése.*

Btk. 174. §. A ki a törvény által büntettnak vagy vétségnek nyilvánított cselekményt a 171. §-ban meghatározott módon magasztal, vagy valamely büntett vagy vétség elkövetőjét annak elkövetése miatt azon módon feldicsér vagy nyilvánosan kitüntet, hat hónapig terjedhető fogházzal büntetendő.

A bűnvádi eljárás csak akkor indítható meg, ha a cselekmény elkövetése után három hó alatt a bíróságnál feljelentett.

1. Eme szakasznál *minden* büntett vagy vétség földicsérése értendő, tekintet nélkül arra, hogy az diffamáló vagy nem. Az esetek többségében politikai természetű delictumokról lesz szó; de idetartozik például a ponyva-

irodalomban a gyilkosságok, rablások és efféle bűncselekmények földicsérése is. A becsületsértések és párbajok földicsérése szintén. A kihágások földicsérése azonban nem tartozik ide. Magára a földicsért delictumra nézve közömbös, hogy az már ítélettel van-e ilyennek bélyegezve, vagy pedig egyáltalán nem is áll bírói eljárás alatt?

2. Az utolsó bekezdés szerint a jelen szakasz esetében három hónapi kivételes és absolut *elévülés* van megállapítva, a melyet tehát semmi sem szakaszthat meg. A rövidebb elévülés oka az, hogy a földicsérés rövidebb idő alatt veszti hatását,

3. A földicsérés módját a 171. §. határozza meg. A földicsérésnek azonban nem kell «egyenes felhívással») párosulnia, mivel a szakasz utalása is csak az elkövetés módjára (nyomtatvány stb.) vonatkozik.

9. Vallás elleni vétség.

Btk. 190. §. A ki a 171. §-ban meghatározott, módon Isten ellen intézett gyalázó kifejezések által közbotrányt okoz, a ki az állam által elismert vallás szertartását erőszakkal megakadályozza vagy megzavarja: vétséget kövei el és egy évig terjedhető fogházzal és ezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetetik.

A kísérlet büntetendő.

1. Ez a szakasz sajtójogi tekintetben kizárólag csak *'az Isten káromlására* vonatkozik és arra is csak annyiban, a mennyiben a közzétett nyomtatvány közbotrányt okozott. A vallásos szertartás erőszakos megakadályozása nyomtatvány útján nem követhető el.

Az elismert hitfelekezetek vallásos tiszteletének tárgya ellen elkövetett nyomtatványbeli meggyalázás mint kihágás a Kbt. 51. §-a alá esik. L. alább . . . lap.

2. Az egyszerű káromkodás, melyben sem meggyalázó szándék nincsen, sem közbotrányt nem okoz, gyakorlatunk szerint sem mint vétség, sem mint kihágás nem büntetetik.

3. Az elkövetés módjára a 174. §-nál foglalt 3. jegyzet irányadó. A nyomtatványban való elkövetésnek kísérlete nem képzelhető.

4. *Bírói gyakorlat.* A római katolikus és több más hazai vallás az Isten-eszme alatt a szentháromságot és ebben a názáreti Jézust is értvén, az ez ellen nyomtatvány útján intézett gyalázó és közbotrányt okozó kifejezések is a Btk. 190. §-ának tekintetei alá esnek. (Curia, 1897. évi 1247. sz.)

10. Szemérem elleni vétség.

Btk. 248. §. A ki fajtalanságot tartalmazó iratot, nyomtatványt vagy képes ábrázolatot nyilvános helyen kiállít, árul vagy terjeszt: a szemérem elleni vétséget követi el és három hónapig terjedhető fogházzal és száz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Az irat, nyomtatvány vagy képes ábrázolat szerzője, készítője, nyomtatója, ha ennek többszörözése, terjesztése vagy nyilvános helyen kiállítása az ő tudtával történik: hat hónapig terjedhető fogházzal és ötszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

1. E szakaszra nézve a Btk. életbelépése után kétség forgott fenn, hogy foglaltatik-e benne sajtójogi bűncselekmény, avagy a szakasz szoros értelmezése után indulva, az abban szabályozott külön felelősség mellett *minden* idevonatkozó cselekmény a közönséges büntető fórum elé tartozik.

A bírói gyakorlat az utóbbi nyomon haladt, A kir. Curia

kimondotta, hogy «a sajtóbíróshoz való utasításnak azért nincs helye, mert szemérem elleni vétség, habár nyomtatvány által van elkövetve, nem tartozik a sajtótörvény értelmében megtorlandó büntetendő cselekmények közé». (Curia 1890. évi 10,045. sz. BJT. XXI. 228.)

Ugyanilyen értelemben határozott a kir. Curia fajtalanságot tartalmazó- fényképekre nézve is. (Curia 1892. évi 10,146. sz. BJT. XXV. 371.)

Ellenben egy más esetben a külföldről behozott lemezről készített fajtalanságot ábrázoló fényképek készítőjére és elárusítójára nézve a kir. Curia a sajtóbíróshatáskörét megállapította, «mert a fénykép mint vegyészeti által többszörösítés útján nyert ábrázolat a Btk. 63. §-a értelmében nyomtatvány» és mert az 1880: XXXVII. t.-cz. 7. §-a «a fokozatos felelősség elvének föntartása mellett a «Btk. megfelelő intézkedései» alatt a Btk.-nek világosan ki nem vett összes sajtóügyi rendelkezései értendők». De ugyanazon határozatában a kir. Curia a külföldről készen behozott képek felárusítását kivette a sajtóbíróshatásköre alól s a közönséges büntetőjogi illetékesség alá utalta, mivel «ezen cselekmény a Btk. 248. §.-ának 1. bekezdésébe ütköző és a járásbíróshatáskörébe tartozó, különálló szemérem elleni vétséget képez.» (Curia: 1895. évi 11,872. sz. Jog: 1896. évi 5. sz.) Hasonlóképen határozott a belföldön készült fajtalanságok elárusítói ellen is.

A kétes kérdést csak részben tisztázta az Él. t; 18. §-ának 5. pontja a következő kijelentéssel:

«A kir. járásbíróshatásköréhez tartozik:

5. a 248. §. szerint büntetendő vétség, a mennyiben esküdtbíróshoz nem tartozik.»

A mi alatt kétségtelenül azt kell érteni, hogy a mennyiben e szakaszban szabályzott valamely cselekmény *nyomtatványban* követtetik el, ez sajtóügyi vétségnek te-

kintendő s mint ilyen tartozik az esküdszék elé, azonban a kiállítók, terjesztők és elárusítók közönséges úton való üldözése emellett szintén nincs kizárva.

Mindezek alapján megállapítható, hogy bírói gyakorlatunk szerint a 248. §. *első* bekezdése alá tartoznak s mint ilyenek a közönséges büntetőjogi felelősség alá esnek a fajtalanságot tartalmazó külföldi vagy belföldi nyomtatványok (Btk. 63. §.) kiállítói, elárusítói és terjesztői.

Ellenben a szakasz *második* része szerint a magyar jogterületen készült hasonló nyomtatványok szerzőire, szerkesztőire, kiadóira és nyomtatóira nézve a St. rendelkezései állanak fön s így ezek minden vonatkozásukban, tehát a felelősségi fokozat tekintetében is, sajtóvétségek, a mit egyébiránt a szakasz szövege is támogat. Az 1. bekezdésben megjelölt terjesztő személyek azonban a sajtóvád mellett is külön üldözhetők a járásbíróság előtt.

2. A 248. §. az úgynevezett pomografikus (fajtalansági) nyomtatványok ellen van irányozva, a melyek az érzékiség érintésére irányzott *czélzatuk* által különböznek az irodalom és tudományosság nemesebb célú műveitől, valamint a képeknél az emberi test művészi ábrázolásaitól. Közönségesen ezen *czélzatukból* könnyen föl is ismerhetők.

A pusztá szemérem-sértő nyomtatványok, ha azok egyúttal fajtalanságot nem tartalmaznak, e szakasz alapján nem üldözhetők.

A fajtalanság vonatkozásának azonban általánosnak kell lennie, mert ha a fajtalan nyomtatvány vagy képes ábrázolat határozott, bár meg nem nevezett, de a körülményekből fölismerhető személy ellen irányul, abban az esetben nem szemérem elleni vétség, hanem becsületsértés vétsége jön létre s ez a 261. §. 2. büntetési tétele szerint minősül. (Curia: 1898. évi 8471.)

A szemérem elleni vétség közzvád tárgya, a becsületsértés azonban magánindítványi.

3. A szemérmert sértő sajtótermékek és képes ábrázolatok nyilvános helyen, pl. utcai kirakatokban való kiállítását külön kihágás gyanánt 200 koronáig terjedő pénzbüntetéssel fenyegeti az 1897. évi 40,003. sz. belügyminiszteri rendelet abban az esetben, ha a tulajdonos rendőri felszólításra a kiállítást azonnal meg nem szünteti.

4. *Bírói gyakorlat.* A bűnjelekből, nevezetesen az összes képekből és nyomtatványokból a kir. Curia is meggyőződött, hogy azok fajtalanságot tartalmaznak, azoknak nyilvános árulását és terjesztését pedig az ajánlások és megrendelések bizonyítják; s e szerint a Btk. 248. §-ának első bekezdésébe ütköző és a kir. járásbíróság hatáskörébe utalt büntetendő cselekmény fenforog. — A mennyiben a jelenlegi vádlottak az elkobzott nyomtatványok és a periratok adatai szerint nem oly egyének (szerző, kiadó, nyomtató), a kik a Btk. 248. §-a második bekezdése és az 1848. évi XVIII. t.-cz. 43. §-a értelmében felelősségre vonhatók volnának, tehát a Btk. 248. §. első bekezdése szerinti ténykedésük az 1880. évi XXXVII. t.-cz. 40. §. 1. pontjának különös rendelkezése értelmében a sajtójogi felelősség és hatáskör keretén kívül torlandó meg. (Curia, 1897:8826. sz. Dtár újf. X. 50. 1.)

1. A rágalmazás és a becsületsértés.

Btk. 258. §. A rágalmazás vétségét követi el és hal hónapig terjedhető fogházzal és ötszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő: a ki valakiről, többek jelenlétében, vagy több, habár nem együtt levő személy előtt, olyan tényt állít, mely valóságga esetében, az ellen, a kiről állíttatott, a büntető eljárás megindításának okát képezné vagy azt a közmegevetésnek tenné ki.

259. §. Egy évig terjedhető fogházzal és ezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő a rágalmazás, ha a rágalmazó állítását nyomtatvány vagy nyilvánosan kiállított képes ábrázolat által tette közzé vagy terjesztette.

261. §. A ki más ellen meggyalázó kifejezést használ vagy meggyalázó cselekményt követ el, a mennyiben a 258. §. esete fenn nem forog, a becsületsértés vétségét követi el és ötszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel, – ha pedig a meggyalázó kifejezést a 259. §-ban megjelölt módon tette közzé vagy terjesztette: három hónapig terjedhető fogházzal és ötszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Ha a cselekmény testi sértést képez: az arról rendelkező törvény lesz alkalmazandó.

262. §. A törvény által alkotott testületek, hatóságok vagy azok küldöttségei, tagjai ellen, habár nem nyomtatvány által elkövetett nyilvános rágalmazás vagy becsületsértés: egy évig terjedhető fogházzal és kétezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

277. §. Rágalmazás és becsületsértés miatti elítélés esetében a sértett félnek kívánatára megrendelendő: hogy az ítélet egész terjedelmében, indokaival együtt, az elítéltnak költségére azon vidéknek, hol a büntetendő cselekmény elkövetett, valamelyik lapjában, és ha ott lap nem jelenik meg, a sértett fél által megjelölt belföldi lapban tétessék közzé.

Ezen kívánság a tárgyalás folyama alatt fejezendő ki.

Ha pedig a büntetendő cselekmény időszaki nyomtatványban követtetett el: az ítélet indokaival együtt, ugyanazon nyomtatványnak, a jogérvényes ítélet kihirdetése vagy kézbesítése után megjelenő első száma elején teendő közzé.

1. A sajtóvadás túlnyomó nagy része a rágalmazás és becsületsértés eseteire vonatkozik. Itt mind a kettő csakis szorosan sajtójogi vonatkozásaiban jöhet tekintetbe.

A *rágalmazás és becsületsértés* közt, a mennyiben azok közzétett nyomtatványban foglaltatnak, nem állapít meg különbséget az, hogy «többek jelenlétében vagy több habár nem együttlevő személy előtt» követték-e el? Mivel a közzététel a nyilvánosságot már magában hordja, a rágalom és becsületsértés közt az elhatározó vonal pusztán a következő:

a) A *rágalom* mindig bizonyos concret «ténynek» állítása.

b) A becsületsértés mindig valamely «kifejezés», tehát valamely meggyalázó vélemény vagy Ítélet valakiről.

Előfordulhat azonban az, hogy valamely ténynek állítása (például hogy valakit bizonyos üzletében nem vezetett a a tisztesség) magában véve nem olyan, hogy emiatt az illető ellen, ha az állított tény való volna, büntető eljárást lehetne megindítani, avagy őt az közmegvetésnek tenné ki, de mégis olyan, hogy reá nézve meggyalázó súlylyal bír: ebben az esetben nem áll be a rágalmazás vétsége. Ellenben mivel az állított lény meggyalázó kifejezés természetével is bír, a becsületsértést mégis megállapítja.

Ennyiben tehát a becsületsértés mint kisebb, a rágalomban mint nagyobbban benne foglaltatván, a vád rágalmazás eseteiben közönségesen a 259. §-ba ütköző rágalom vétsége és ennek meg nem állapítása esetében mindjárt a 261. §-ba ütköző becsületsértés vétsége miatt is szokott tétetni.

Ellenben mivel valamely meggyalázó kifejezés (például: gazember, hazug ember, csaló, tolvaj stb.) concret ténybeli állítást nem foglal magában, az ily pusztá kifejezések ellen helyesen csak becsületsértés! vád indítható.

Rágalom esetében a büntető eljárásra alkalmas «tény» alatt egyébiránt nemcsak *büntettek és vétségek* értendők, hanem oly tények is, a melyek miatt *fegyelmi eljárást* lehelne a sértett ellen indítani, föltéve, hogy e ténybeli állítás az illetőnek hivatalára vagy állására vonatkozik, nem pedig magánéletére, a mely utóbbi esetben csak a a közmegevetésnek való kitétel jöhet szóba.

Ellenben a ki másról valamely concret kihágást állít, például hogy az illető a faluban lövöldözött, ez nem állapítja meg a büntető eljárás lehetősége czímén a rágalmazást, mivel a kihágás miatt indított eljárás büntető eljárásnak nem tekinthető. Ellenben az állítás ilyen esetben is rágalmazás vagy becsületsértés lehet a szerint, a mint a sértettet közmegevetésnek teszi ki, vagy meggyalázza.

Sajátságosképpen fölemlíthető, hogy a ki másról alaptalanul azt állítja, hogy párbajt vívott, mivel a párbaj büntetésre méltó cselekmény, rágalmazást követ el.

2. *Halmazat.* A rágalom és becsületsértés együttes vagy egymás közt való halmazata a nyomtatványokban különféle módon fordulhat elő.

a) Ha ugyanazon sajtóközleményben (cikk, fejezet, vers stb.) ugyanazon személy ellen több különmemű tényekre vonatkozó rágalmazó ténybeli állítás foglaltatik, eszmei halmazat jön létre, mivel az elkövetési cselekmény egy.

b) Ha ugyanazon sajtóközleményben (cikk stb.) rágalom és becsületsértés, vagy ezek közül több fordul elő, a rágalom és becsületsértés eszmei halmazata jön létre s a Btk. 95. §-a szerint egy rágalom büntetendő. A rágalmazó ténybeli állítások és becsületsértő kifejezések, a mennyiben több «tételben» fordulnak elő, csak súlyosító körülmények lehetnek.

c) Ha ugyanazon nyomtatványban (hírlap, füzet, könyv),

de annak különböző közleményeiben foglaltatnak egyazon személytől származó s egy személyre vonatkozó ugyanazon ténybeli állítással összefüggő rágalmak és becsületsértések, szintén eszmei halmazat jön létre.

Ellenben a Btk. 96. szakaszába ütköző anyagi halmazat áll be akkor, ha a nyomtatvány nem egyszerre tétetik közzé, hanem pl. számokban, füzetekben vagy kötetekben és minden külön darabban vagy hírlapszámban akár más-más, akár ugyanazon rágalom vagy becsületsértés foglaltatik.

d) Anyagi halmazat áll elő akkor is, habár ugyanazon közleményben (cikk stb.) két vagy több személy ellen foglaltatik rágalom vagy becsületsértés, még úgy is, ha a rágalmozó állítás vagy becsületsértő kifejezés a közleménynek ugyanazon tételében fordul elő több személy ellen.

e) A rágalmozás vagy becsületsértés, ha a zsarolásnak az eszközcselekménye, mint külön sajtóvétség üldözhető és a zsarolással anyagi halmazatban van, mivel a két cselekmény tényálladéka (meggyalázás és fenyegetés) nem fõdi egymást.

Bírói gyakorlat. Több rágalmozó vagy becsületsértő állításnak vagy írás, vagy egy nyomtatvány folyamában való használata nem teszi egygyé vagy egységessé a külön-külön elemei szerint meghatározott több külön cselekménnyel való gyanúsítást, illetõleg vádolást. Ezen egység vagy egységesség annál kevésbbé állapítható meg, ha e vádtételek mindegyike magában is és külön-külön elégséges lett volna a bûnvádi eljárás megindítására, tehát mindegyike önmagában elhatárolt és körülírt rágalom, (ütár. XXXII. 93.)

Az egy és ugyanazon nyomtatványban, habár többszörösen elkövetett rágalmozás is, mint egy elhatározás kifolyása csak egyszer vétethetik beszámítás alá. (Dtár a. VII. 266.)

3. *A köz- és a magán-vád.* Általános szabály az (Btk. 268; §;), hogy rágalom és becsületsértés miatt a büntető eljárás csak a sértett fél indítványára indítható meg, a ki e vádat mint főmagánvádló képviseli. Ez a szabály azonban jelentékeny kivételekkel van bonyolítva. A vádjogra vonatkozó törvényes intézkedések a bírói gyakorlat megállapításai szerint a következő három kategóriába foglalhatók össze.

a) *Szorosan magánindítványnak* van helye szabály gyanánt mindazokban az esetekben, a melyek az alábbi kivételekben elő nem fordulnak. A magánindítványt a sértett félnek, illetőleg helyette azoknak kell megtenniök, a kik a Btk. M 3., 273. és a BP. 47. §. szerint arra jogosítva vannak.

b) *Főhatalmazás útján közvádnak* van helye akkor, ha a rágalom vagy becsületsértés a következő testületek vagy személyek ellen követtetik el (Btk. 269., 270., 271. §-ok), ú. m.:

1. Az országgyűlés vagy annak valamelyik háza vagy bizottsága ellen,

2. A horvát-szlavon-dalmát országgyűlés vagy valamelyik bizottsága ellen.

3. A közösügyek tárgyalására kiküldött bizottságok vagy azok valamelyikének küldöttsége ellen.

4. Hatóság vagy annak küldöttsége ellen.

5. Közhivatalnok ellen, de csakis hivatali kötelességeire vonatkozólag állított olyan tény miatt, mely valóságában esetében bűnvádi vagy fegyelmi büntetést von maga után.

6. A közös hadsereg, a hadi tengerészet, a honvédség vagy ezeknek valamelyik önálló része ellen.

7. Valamelyik m. kir. miniszter ellen, vagy cs. és kir. közös miniszter ellen, ha a rágalmazás vagy becsületsértés hivatalos eljárásukra vonatkozólag követtetett el.

8. Az egész kormány ellen az előbbi pont szerint.

9. Bíróságok, bírák, bírósági hivatalnokok és a kir. ügyészség tagjai ellen hivatalos kötelességükre vonatkozó olyan állítás miatt, mely valóságában azok ellen bűnvádi vagy fegyelmi büntetést vonna maga után.

Mindezen esetekben a közvédat a kir. ügyészség képviseli, de csak az illető hivatali testülettől vagy közhivatalnoktól nyert fölhatalmazás alapján. A *fölhatalmazást* a következők vannak jogosítva megadni.

Az 1., 2. és 3. pont esetében az illető országgyűlés, ház vagy közösügyi bizottság.

A 4. pont esetében az illető hatóság.

Az 5. pont esetében vagy maga a közhivatalnok, vagy helyette fölebbvaló hatósága az ő kívánsága nélkül is.

A 6. pont esetében a közös hadügyminiszter, illetőleg a honvédelmi miniszter.

A 7. pont esetében a sértett miniszter.

A 8. pont esetében a minisztertanács.

A 9. pont esetében az igazságügyminiszter.

Megjegyzendő, hogy az 5. pont esetében, mivel a törvény (Btk. 270. §. 2.) a hivatalnok közvédját hivatali kötelességeire vonatkozó «tény» állításához köti, fölhatalmazásbeli közvédnek csak akkor van helye akár rágalom, akár becsületsértés miatt, ha a nyomtatványban ilyen *tény* állítása foglaltatik. Ellenben ténybeli állítás nélkül elkövetett bármely becsületsértés, valamint a közhivatalnoki magánviszonyaira vonatkozó rágalom vagy becsületsértés esetében a közhivatalnok közvetlen magánindítványnyal léphet föl.

Ugyanez áll a 7. pontban felsorolt miniszterekre is.

Szintén ez áll a 9. pontban felsorolt bírákra s bírósági és ügyészségi személyekre nézve is, de mégis azzal a módosítással, hogy a fölhatalmazás útján való közvédnek

csakis rágalmazó állítás esetében van helye. Ha tehát a hivatalnokra vonatkozó állított tény nem rágalmazás, hanem csak becsületsértés, valamint a becsületsértés minden eseteiben a sértett bírói és ügyészi személyek magánindítvány útján tehetnek csak vádat.

c) *Kívárat útján hivatalból közvádnak van helye* a Btk. 272. §-a esetében, ha azt külföldi uralkodó vagy valamely külállamnak ő felségénél fölhatalmazott követe, ügyviselője, vagy helyettük az állam maga diplomatiái úton, az ellenük elkövetett rágalom vagy becsületsértés megtorlása végett kívánja.

Bírói gyakorlat. A Btk. 270. §-a esetében a bűnvádi eljárás csak hivatalból, t. . a sértett közhivatalnok (461. §.) által fölhatalmazott kir. ügyész indítványa folytán indítható meg. (Dtár IV. 134.)

Ha az ügyész a 270. §. esetében a vádat elejtette, az eljárás megszüntetendő és a sértett fél nem tarthatja fenn a vádat. Viszont a sértett elállása esetén az ügyész sem tarthatja fenn a vádat, (Bjt. XXVII. 169, 170.)

A 270. §. szerint a hivatali kötelességre vonatkozó rágalmazás által megsértett közhivatal személyesítője, esetleg az illető hivatalnok főnöke is jogosítva van a közhivatal érdekét sértő rágalmazás és becsületsértés miatt bűnvádi eljárás indítványozása végett a szükséges felhatalmazást a vád hivatalos képviselőjének megadni. (Dtár IX. 34.)

Hivatali kötelességre vonatkozó *becsületsértés* miatt a sértett bíró a miniszter felhatalmazása nélkül is megindíthatja az eljárást. (Bjt. XXVII. 169.)

A bíró elállása nem ok a megszüntetésre, ha az ügyész a vádat fentartotta. (Bjt. XXVII. 167.)

Közhivatalnok ellen magánegyéniségére vonatkozólag elkövetett becsületsértés és rágalmazás esetén a kir. ügyészség a vádat nem képviselheti. (Dtár 3. foly. IX. 149.)

4. *Kölcsönös rágalmazás és becsületsértés.* A nyomban viszonzott becsületsértés és az ezzel járó fölmentési vagy elítélési jogkövetkezmény (Btk. 275. §.) nyomtatványban elkövetett becsületsértéseknél nem fordulhat elő, mivel a nyomtatvány előállítása és közzététele alatt eltelt idő kizárja a «nyomban» valóviszonzás fogalmát, valamint a jogos védelem kifogását is.

Ellenben kölcsönös rágalmazás vagy becsületsértés esetében a sajtójogi vétségeknél is gyakran helye van a törvény (Btk. 274. §.) azon rendelkezésének, hogy az egyik fél által megindított bűnvádi eljárás föléleszti a másik félnek már a három hónap letelése következtében elévült indítványozási jogát.

Az ilyen kölcsönös vádakát a bíróság a BP. 23. §-a szerint egyesítheti, együttesen tárgyalhatja és egy ítélettel intézheti el, vagy pedig külön is választhatja.

5. *A valódiság bizonyításának kérdései* a sajtóperekben sűrűn előfordulnak; mivel azonban ezen intézmény az általános büntetőjog keretébe tartozik és külön sajtójogi vonatkozása nincs, a sajtójog keretén kívül esik.

Az Él. t. 46. §-a szerint az olyan rágalmazást vagy becsületsértés! vád, melynek ellenében a valódiság bebizonyítása helyet nem foglalhat, a törvényszék hatáskörébe tartozik.

6. *A büntető ítélet közzétételére nézve* a 277. §. a sajtótörvény 35. §-ában foglalt általános szabály alól, rágalmazás és becsületsértés miatti elítéltetés esetében kivételt állapít meg, a mennyiben a közzétételt – mely máskülönben mindig kötelező, – itt a sértett fél kívánóságához köti. Azonkívül megszabja azt is, hogy e közzététel az elítélt fél költségére történik. Végül meghatározza azt a lapot is, a hol a közzétételnek történnie kell.

Ez áll tudniillik a közönséges vagyis nem nyomtatványban elkövetett rágalmazás és becsületsértés esetei-

ben, valamint oly esetekben is, a mikor a vétség nem időszaki nyomtatványban követtetett el.

Ellenben ha a vétség időszaki nyomtatványban (hírlap, folyóirat) követtetett el, akkor a St. 35. §-ához képest ugyanazon nyomtatványnak a kézbesítést követő legelső száma *elején* kell az ítéletet közzétenni. E részben azonban a Bp. 574. §-a további rendelkezéseket tartalmaz. És mivel ezekből kimaradt az «elején» kifejezés, a bírói gyakorlat azt az álláspontot foglalta el, hogy ily esetekben nem szükséges a lap elején közzétenni. Közzétehető tehát az ítélet annak akármelyik más részében is, illetőleg ha a felsőbb bíróságok is Ítélték, valamennyi ítéletet közzé kell tenni. Ennek következtében az ilyen közzétételek a gyakorlati életben a lap elejéről annak végére, a hirdetések közé szorultak le.

Az újabb járásbíróság! gyakorlat szerint a bíróság a magánvádlót föl szokta jogosítani, hogy az ítéletet a maga költségén tétethesse közzé a meghatározott lapban s az így okozott kiadást az elítélten a többi költségekkel együtt behajthassa. Az ellenkező kir. táblai fölfogás: alább.

Bírói gyakorlat. A vádlottnak elítélését tartalmazó jogerejű ítélet és indokainak valamely lapban közlése csak akkor rendelhető el, ha a magánvádló ezen kívánatát a tárgyalás folyama alatt bejelenti; a felebbezésben elkésett. (Dtár IV. 760)

Az ítélet közzététele szükség esetén az ügyész által eszközlendő. (Bjt. IV. 76.)

A Bp. 574. §-a mellőzte a Btk. 277. §-ának azon intézkedését, hogy az ítélet az időszaki nyomtatványnak «elején» teendő közzé. (Curia, 1905. évi 6456. sz.)

A büntető bíróság elrendelte ítéletének a Btk. '277. §-a értelmében hírlapilag való közzétételét; a magánvádló az ítélet közzétételének költségét az illető lapnak kifizette s a költség erejéig kielégítési végrehajtást kért a vádlott

ellen E kérelmével elutasított, mert az ítéletnek hírlapi közzététele a Btk. 277. §-a értelmében büntetés jellegével bír, a büntetőbírószági ítéletek rendelkezéseinek foganatosítása, a büntetés végrehajtása és a végrehajtással felmerült költségeknek behajtása iránti intézkedés pedig a Bp. 494. §-a szerint a királyi ügyészség hatáskörébe tartozik. (Budapesti kir. tábla, 11)02. évi 935. sz.)

Az időszaki lapra vonatkozó ítélet a Sajtótörvény 35. §-a értelmében ugyanazon lapban díjtalanul teendő közzé és minthogy a lap megszűnte megállapítva nincs, nem forog fenn ok arra nézve, hogy az ítélet más lapban, esetleg az állam részéről előlegezendő költséggel közöltessék. (Curia, 1894. évi 151. sz.)

Lásd még fönnebb a 91. lapon és alább a IV. részben az idevonatkozó törvényes intézkedéseket.

7. *Az erkölcsiség bizonyítása* a rágalalmazási és becsületsértési sajtóperekben, mivel a St. 25. §-át későbbi törvény nem törölte el, tanúk által meg van engedve.

Az életben hagyott szakasz következő:

St. 25. §. A meggyalázott, megbecstelenített panaszló fél erkölcsi magaviselete mellett tanúkat hallgattathat ki; de a vádlott, annak erkölcsisége ellen, tanúk kihallgatását nem követelheti.

Ezt a szakaszt azonban a gyakorlati életben a sértett ritkán veszi igénybe. Célja, hogy a sértett fél a maga erkölcsi integritását szavahihető és tekintélyes polgártársai kimondásával a nyilvános tárgyaláson kimutathassa és ezzel nagyobb elégtételhez jusson. A bizonyítás ilyen esetekben a köztudomásra vonatkozik s a tanúhoz intézett kérdés tartalma rendesen az, hogy a magánvádlót becsületes, jó erkölcsű embernek ismeri-e s ilyennek ismerik-e mások is?

12. A levél- és távsürgöny titoknak megsértése
magánszemélyek által.

Btk. 327. §. A ki másnak szóló levelet, lepecsételt iratot vagy távsürgönyt tudva jogosítlanul felbont; úgyszintén, a ki másnak szóló, habár be nem pecsételt levél vagy távsürgöny birtokába helyezi magát a végett, hogy annak tartalmát megtudja vagy azt hasonló célból másnak jogtalanul átadja: vétséget követ el és nyolcz napig terjedhető fogházzal és száz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

A ki pedig a fentebbi módon tudomására jutott titkot közzéteszi vagy azt a levél, irat vagy távsürgöny küldőjének, vagy a címzettnek károsítására használja fel: három hónapig terjedhető fogházzal és ezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

A bűnvádi eljárás csak a sértett fél indítványára indítható meg.

1. Ez a szakasz, mely egészen magánindítvány alá esik, a sajtójogban csak annyiban kerülhet szóba, a mennyiben a levél vagy távsürgöny tartalmát valaki nyomtatványban teszi közzé. Hasonló esetben az, a ki e levelet közzétette vagy a közzététel szándékával valamely laphoz beküldte, mint szerző esik vád alá s utána e fokozat szerint való személyek következnek.

Ha azonban a beküldőt nagyobb felelősség, pl. hivatali titok megsértése terheli, akkor csakis emiatt van büntető eljárásnak helye s a felelős szerkesztő, kiadó vagy nyomdász felelősség alá nem esik.

2. A *bírói gyakorlat* e szakasz körül ingadozó. Valamely táviratnak hírlaphoz beküldését a Curia nem tekintette közzétételnek, mert a közzététel másnak a vádlott akaratától független elhatározásától függött, e nélkül pedig hiányzik a szándék és az eredmény közt a szükségképen! összefüggés. (Dtár XXX. 55.)

Egy más esetben az A. szerkesztőhöz címzett, de tévesen a B. szerkesztő kezéhez jutott s általa közzé is tett zárt levélbeli tudósítás forogván szóban, a kir. tábla B. szerkesztő bűnösségét megállapította, mivel a zárt levélben foglalt hírlapi közlésre szánt tudósítás is mindaddig titkot képez, míg a címzett közzé nem teszi. (Bjt. VII. 222. 1.)

13. A tiltott titok felfedezése.

Btk. 328. §. Azon közhivatalnok, ügyvéd, orvos, sebész, gyógyszerész, szülésznő, a ki valamely családnál, állásánál vagy foglalkozásánál fogva megtudott, vagy reá bízott titkot alapos ok nélkül másnak felfedez: vétséget követ el, s a sértett fél indítványára három hónapig terjedhető fogházzal és ezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Ezen intézkedés kiterjed a fenn megjelölt személyek segédeire is.

1. A mennyiben az eme szakaszban védelmezett titok fölfedezése nyomtatványban történik, sajtóvétség áll elő a megfelelő fokozatos felelősséggel.

Esetek híján azonban a szakasz alkalmazása még tisztázatlan. A gyakorlati életben a sértett fél közönségesen a súlyosabb büntetésre kilátást nyújtó rágalmozási, esetleg becsületsértési váddal szokta az elégtételt keresni.

2. A mennyiben a közhivatalnok által fölfedezett titok egyben hivatali titoknak is tekintendő, a 479. §. súlyosabb esete áll be.

14. A zsarolás.

Btk. 351. §. A zsarolás vétségét követi el és a 350. §. szerint büntetendő az, a ki azon célból, hogy magának vagy másnak vagyoni hasznot szerez-

zen, valakit rágalmozó vagy becsületsértő állításának nyomtatvány által való közzétételével fenyeget.

1. A zsarolás büntetési tétele a 350. §. szerint három évig terjedhető fogház. A vétség hivatalból üldözendő.

2. Ez a szakasz az úgynevezett *revolverezésre*, vagyis becsületsértő nyomtatványok, nevezetesen pedig hírlapi közlemények közzétételével való fenyegetésre vonatkozik. A mennyiben a tettes fenyegetését nem váltotta be, vagyis a közleményt nem tette közzé, egyszerűen zsarolás vétsége jön létre, a mely nem tartozik a sajtójog körébe.

3. A sajtójogban zsarolás vétségéről csak akkor lehet szó, ha a tettes nemcsak fenyegetőzött, hanem rágalmozó vagy becsületsértő állítását nyomtatványban közzé is tette.

Ez a közzététel, a mennyiben több annál (t. i. a fenyegetésnél), mint a mennyit a törvény a vétség tényálladáshoz megkíván, magára a zsarolás közönséges vétségére nézve közömbös, legfőlebb annak bizonyítékai közt foglalhat helyet.

Ellenben sajtójogi külön beszámítás alá kerül a nyomtatványban foglalt rágalom vagy becsületsértés, mely ilyen gyanánt külön sajtójogi váddal üldözhető, tekintet nélkül arra, hogy a tettesnek a közzététel talán a zsaroláshoz való eszközselekménye is volt. Ebben az esetben a zsarolási célzat a sajtópörben pusztán mint súlyosító körülmény jön tekintetbe s a zsarolás és a sajtódelictum anyagi halmazatot hoz létre.

4. További alakja a nyomtatvány segítségével üzött zsarolásnak az, ha valaki mást nyomtatványban fenyeget meg a szakasz által megjelölt módon rágalmozó vagy becsületsértő állítások közzétételével. Az ú. n. revolver-sajtó gyalázatos üzelmeinél ez is gyakran előfordul. A zsarolás ebben az esetben a nyomtatványban való fenyegetés, mint eszközselekmény által be levén fejezve, maga

a nyomtatvány nem esik a sajtójog körébe. Zsarolási vád, mint sajtóvád tehát ebben az esetben sem tehető.

A mennyiben azonban már magában a fenyegetésben is rágalmazás vagy becsületsértés foglaltatik, az mint sajtójogi vád külön indítható meg s mint önálló tényállással bíró vétség a zsarolással anyagi halmazatban áll (Btk..96. §.)

5. *Bírói gyakorlat.* Hírlapban közölt felhívás adósság kifizetésére, a mennyiben becsületsértés foglaltatik benne, a sajtóbíróság elé tartozik. (Bjt. XXVI. 4. C. és 231. C.)

Ha a fenyegetésnek sajtó útján való közzététele is bekezdett: akkor a közlés tartalmához képest rágalmazás és becsületsértés is fenforog. (Bjt. XXVI. 4.)

Fenyegetés azzal, hogy nem-fizetés esetén a sértett neve a «Hitelezők Közlönyé»-ben a nem-fizetők sorában kitétetik, nem büntetetik, Dtár 3. foly. III. 10. és III. 34.) Más esetekben a közlemény tartalma szerint büntetetik.

Vádlott egy lapban sértett nevének kitétele nélkül tartozásának megfizetésére azzal hívta föl, hogy ellenkező esetben nevét is ki fogja tenni a lapban, a mit, minthogy sértett nem fizetett, meg is tett. A vád a sajtóbíróság elé tartozónak mondatott ki, a zsarolás mellőzésével. (Bjt. XXVI. 1.)

Panaszosok levélben azzal lettek fenyegetve, hogy nem-fizetés esetén a «Hitelezők Közlönyé»-ben a rosszul fizető adósok lajstromában nevük közzététtetik. Az oly lapnak, mely ilyen felszólító leveleket szétküld és ennek nyomán a nem-fizetők neveit a lapban közzéteszi, szerkesztője és munkatársa a Btk. 351. §-ába ütköző zsarolást követik el. - Azon hitelezők, a kik, mint ilyen lap előfizetői, ily módon iparkodnak követelésüket érvényesíteni, a zsarolásban bűnsekédek. (Curia, 1897. évi 2112: sz.)

15. A fegyveres erő elleni bűntettek és vétségek.

Btk. 456. §. Öt évig terjedhető államfogházzal és négyezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő az is: a ki az osztrák-magyar monarchia fegyveres erejének állásáról, mozdulatairól, erejéről és működéséről, az erődök és erősítvények állapotáról, úgyszintén a fegyverek, hadiszerek és szerelvények mennyiségéről vagy élelmiszerek hollétéről, mennyiségéről, minőségéről vagy szállításáról, miután az ilyenmű közlések már eltiltattak, vagy a közlések minőségéből, vagy a fenforgó körülményekből beláthatta, hogy közlése által az állam érdeke sértetik meg, valamely közleményt sajtó útján tesz közzé, a mennyiben a közlemény nem a kormány által nyilvánosságra hozott tudósítást tartalmazza.

1. Ez a bűntett csakis nyomtatványban követhető el és így szintén szorosan vett sajtódelictum. A szakasznak azonban eddig bírói alkalmazása nincs.

2. Ehhez némileg hasonló a Kbt. 33. §-ában foglalt kihágás. L. alább 130. 1.

16. Hivatali titok közzététele.

Btk. 479. §. Egy évig terjedhető államfogházzal büntetendő azon közhivatalnok, a ki hivatali állásában tudomására jött hivatalos tárgyalást, meghagyást, tudósítást, vagy pedig hivatalos minőségében kezébe jött iratot, tudva, hogy tartalmuk hivatali titkot képez, akár az állam, akár magánosok ártalmára, másokkal közöl, vagy közzétesz.

1. A mennyiben a közhivatalnok nyomtatványban teszi közzé a hivatal titkot, sajtóvétség jön létre a megfelelő fokozatos felelősséggel. Ha tehát a szerző, vagyis a közzé-

tevő közhivatalnok nem tudatnék, a fokozatos felelősség esete áll be.

2. Különös esete eme vétségnek az, ha a közhivatalnokot a szerkesztő vagy kiadó megvesztegeti s a tőle így megszerzett hivatali titkot közzéteszi. Ebben az esetben a közhivatalnokra nézve a Btk. 467. §-ában megállapított s öt évig terjedhető fegyházzal büntetendő megvesztegetés büntette jön létre, mely ezen vétséget fölemésztí. A megvesztegető szerkesztő vagy kiadó ehhez képest nem sajtóvétség miatt, hanem a Btk. 470. §-a alapján egy évig terjedhető fegyházzal a közönséges jog szerint büntetendő.

3. *Bírói gyakorlat.* Bírósági iktató nem büntetendő, ha az iktatóba érkezett ügyirat tartalmát nem hivatalbelivel közli. (Bjt. XXIII. 176. 1.)

A hivatali titkot a hivatali állás elhagyása után is meg kell őrizni. (Bjt. XVIII. 205. 1.)

C) Kihágások.

1. A haderő eszközeinek veszélyeztetése.

Kbtk, 33. §. A ki valamely vár, vagy erőd, vagy a védelem céljából létesített megerősített tábor fekvéséről, erődítményeiről, vagy ezeknek valamelyik részéről, az illetékes hatóság engedelmével nélkül, tervet vagy vázlatot készít, vagy közzétesz, úgyszintén a ki hivatalos őrizet alatt levő ilyen tervet, vagy vázlatot magának vagy másnak megszerez, lemásol, vagy lemásoltat: két hónapig terjedhető elzárással és háromszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

1. A nyomtatványban történt tiltott közzététel sajtóvétség s mint ilyen valamennyi nyomtatványban elkövetett kihágással együtt az Él. t. 15. §-a szerint az esküdtbírók hatáskörébe tartozik.

2. A Btk. 479. §-ában foglalt büntettől ez a kihágás abban különbözik, hogy itt a hatóság engedelme nélkül történt közzététel esik büntetés alá, ellenben a büntettnél a hatósági tilalom ellen, vagy az állam érdekének belátható sérelmére történt közzététel büntetetik. Lásd fönnebb a 129. lapon.

2. Felhívás a másra kiszabott pénzbüntetés fedezésére.

Kbtk. 39. §. A ki azon célból, hogy a büntető vagy fegyelmi eljárás folytán pénzbüntetésre ítélnék büntetése fedeztessék vagy kárpóltassék, nyomtatvány által, vagy valamely gyülekezésen nyilvánosan, szóval gyűjtésre hív fel, vagy a gyűjtésre való felhívást terjeszti, vagy a gyűjtés eredményét ilyen módon közzéteszi: háromszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

A gyűjtés által bejött pénz vagy érték elkobzandó.

Mivel az Él. t. 15. §-a ezt a kihágást is a sajtóvétségek közé sorolta, a «terjesztés» nem esik büntetés alá, hanem a nyomtatványban közzétett fölhívásnál vagy az eredmény közzétételénél is a fokozatos felelősség alkalmazandó.

3. Veszélyes fenyegetés.

Kbtk. 41. §. A ki nem zsarolási célból (Btk. 350. §.) valakit gyilkosság, rablás, súlyos testi sértés, gyűjtogatás vagy más közveszélyes büntett elkövetésével, avagy pedig rágalmozó vagy becsületsértő állításnak nyomtatvány útján való közzétételével fenyeget: egy hónapig terjedő elzárással és kétszáz forintig terjedő pénzbüntetéssel büntetendő.

A ki pedig nem zsarolási célból a fent említett büntettek elkövetésével valamely vidéknek vagy községnek lakosait fenyegeti: két hónapig terjedhető elzá-

rással és háromszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

1. Ez a kihágás a zsarolástól abban különbözik, hogy itt a jogsértés célja pusztán félelem előidézése és nem haszonszerzés. A mennyiben a rágalmazás és becsület-sértés el is követtetik, az ennek megfelelő sajtóvétség jön létre.

2. Nyomtatványban elkövetve ez a kihágás is esküdt-bíróság elé tartozik.

3. *Bírói gyakorlat.* Fenyegető szavak használata magában nem kihágás. (Bjt. 289. és XXIX. 30.)

A fenyegetésnek olyannak kell lenni, hogy e miatt a fenyegetett félelembé ejtessék. (Dt. újf. XXVI. 69.)

Vádlott, a ki a sértettet azzal fenyegette, hogy hírlapban alávaló, jellemtelen, piszkos gazembernek fogja nyilvánítani, e szakasz alapján büntetett. (Bjt. XI. 57.)

4. Tiltott hirdetés közzététele.

Kbtk. 48. §. Nyolcz napig terjedhető elzárással büntetetik: a ki tiltott tartalmú hirdetést, annak tiltott voltát tudva, nyilvánosan kikiált vagy közzétesz.

1. A hirdetés nem csupán akkor tiltott tartalmú, ha a hatóság bizonyos dolgok hirdetését rendelettel eltiltja, hanem akkor is, ha a törvény vagy közerkölcsiség általános tilalmával összeütközésbe jön. Tiltott hirdetés a hazaelenes vagy lázító tartalmú külföldi nyomtatványoknak hazai lapokban való hirdetése is. A tettesnek azonban tudnia kell a hirdetés tiltott voltát, a mi törvénybe, közerkölcsbe és a kihirdetett hatósági rendeletbe ütköző hirdetéseknél vélelmezendő.

2. A ki a tiltott külföldi sorsjegyeket hirdeti, nem eme szakaszba ütköző kihágást követ el, hanem az 1889: IX. t.-cz. 7. §-ába ütköző pénzügyi kihágást.

3. Az 1874. évi április 25-én kelt 15,148. sz. (R. T. 4874: 69.) belügyminiszteri rendelet eltiltotta a hirdetéseket magukban foglaló olyan nyomtatványokat, a melyek külső alakjuknál fogva (részvények, ígérvények, sorsjegyek s más értékpapirosok) a könnyen hívő nép csalására alkalmasak. Eme tilalom azonban mint külön kihágás e rendeletben 5-20 forintig terjedő bírsággal és az előállító készülékek elkobzásával van fenyegetve. - Ugyanígy intézkedett már előbb 5-50 forint pénzbírság és elkobzás terhe alatt az 1869. évi 2371. sz. belügyminiszteri rendelet a pénzjegyekhez hasonló hirdetményekre nézve.

4. A felelősség, mivel az Él. t. 15. §-a ezt is a sajtóvétségek közé sorozta, mindenben a sajtójogi fokozatos felelősségnek felel meg.

5. Külön kérdés merül fel az 1884: XVII. t.-cikkben fogalt *ipartörvény* 58. §-ára vonatkozólag, mely következőképpen rendelkezik:

58. §. Egy iparos vagy kereskedő sem használhat czégén, nyomtatványain vagy hirdetéseiben oly jelzőket, jelvényeket vagy adatokat, melyek a tényleges üzleti viszonynak vagy a valóságnak meg nem felelnek.

A tilalom ellen vétőket az ipartörvény 157. §-a 20-200 forintig terjedhető pénzbüntetéssel sújtja, tehát kisebbel, mint a Kbtk. 41. §-a. Az ipartörvény eme szakaszának alkalmazása a tisztességtelen verseny korlátozása végett gyakori, és mivel erre a közigazgatási hatóságok, harmadik fokon pedig a királyi kereskedelemügyi miniszter bír hatáskörrel, hasonló esetek nem is kerültek a sajtóbíróóság elé.

A közigazgatási bíraskodás nem tartja kétségesnek, hogy az ipartörvény ezen 58. §-ába ütköző iparkihágások

még akkor is eléje tartoznak, ha a hirdetés a hírlapok hirdetési rovatában követték el.

Egy vitás esetben egy könyvkiadó cég egyik kiadásáról nyomtatott, hírlapi kritikaszerű tudósítást küldött szét a lapoknak a szerkesztőségi részben való közzététel céljából. Az így közzétett cikk ellen panasz emeltetvén, az elsőfokú iparhatóság megállapította a közlemény hirdetési jellegét és erre az ipartörvény 58. §-át alkalmazta. A másodfokú iparhatóság és vele egyetértőleg a m. kir. kereskedelemügyi miniszter (1902. évi 5022/VIII. sz.) azonban az egész eljárást hatáskör hiányából és a sajtótörvényre való tekintettel megsemmisítette, mivel a közlemény a lapoknak nem a hirdetésre szánt és a szokott díj lefizetése mellett akárki által igénybevehető részében jelent meg, hanem az illető lapoknak beküldetvén, annak közzététele az illető lapok szerkesztőjének szabad elhatározásától függött.

A kérdés ezen megoldása ez eset keretében megfelelő a sajtóvétségek természetének, a mennyiben az ipartörvény 58. §-a esetében a közlétevének hivatása (iparos, kereskedő), valamint a hirdetésben foglalt tények valótlanlansága is meg levén állapítandó, a kihágás ismertető jelei nem merülnek ki magában a *nyomtatványban*, így tehát a kihágás nem tartozik a szorosán vett sajtódelictumok közé, a hova az 1879. évi Kbt.-et követő 1884. évi ipartörvény, tehát a későbbi törvény sem akarta sorozni.

5. Vallás elleni kihágás.

Kbtk. 51. §. A ki az állam által elismert valamely hitfélekezet vallásos tiszteletének tárgyát, a vallásos szertartásra rendelt helyiségen kívül és nem a vallásos szertartás alkalmával nyilvánosan meggyalázza és ezáltal közbotrányt okoz: nyolcz napig terjedhető elzárással büntetendő.

1. Ez a szakasz is sajtóvétséget állapít meg, ha a vallásos tisztelet tárgyának meggyalázása nyomtatványban történik. A felelősség tehát itt is a sajtójogi fokozatok szerint való.

2. Ezzel a kihágással rokontermészetű a Btk. 190. §-ában foglalt vétség, mégis azzal a különbséggel, hogy ott az Isten ellen intézett gyalázó kifejezések esnek büntetés alá, itt pedig a vallásos tisztelet tárgyai. Ilyenek: a templom, a kálvária, a szentségek, a kegyeszeretek, a szertartási tárgyak, szentek stb. Lásd fentebb a 110. lapon.

3. *Bírói gyakorlat.* Nyilvános káromkodás eme szakasz alapján büntetett. (Bjt. XVII. 362., XXI. 428. és XXV. 192.)

Jézus és szűz Mária gyalázása szintén. (Bjt. XIX. 444.)
Szent István magyar király emlékének sajtó útján való gyalázása szintén. (Bjt. XXXV. 380.)

III. RÉSZ.

A SAJTÓRENDTARTÁS.

A) Általában.

Az előbbi két fejezet rendszerében a sajtó anyagi büntetőjoga foglaltatik, vagyis egyrészt a sajtóvétségekért való felelősség általános szabályai, másrészt mindazok a büntettek, vétségek és kihágások, amelyek az anyagi büntetőtörvények szerint nyomtatványban elkövethetők.

A *sajtórendtartásról* szóló jelen rész ellenben mindazon jogszabályokat foglalja magában, amelyek a közönséges büntetőjogban nem fordulnak elő, hanem csakis a sajtóval szemben vannak föllállítva avégből, hogy ameny-

nyire a szabadság lényeges megszorítása nélkül lehetséges, a sajtó útján elkövetett delictumok megtorlását biztosítsák, vagy pedig a nyomtatványok terjesztésénél elkövethető szokásos visszaéléseket a hatóságok közelebbi ellenőrzése alá helyezték. Amely rendtartási szabályokhoz jogunkban a nyomtatványok néhány példányának művelődési célokra való beszolgáltatása is járul, szintén mint a sajtót terhelő kivételes meghagyás.

Mindeme meghagyások és tilalmak már a felelősség mi-volta és az ítélő hatóság által is meg vannak különböztetve a valóságos sajtóvétségektől, amennyiben ezekre az 1848. évi St. kivételes felelősségi rendje egyáltalán nem alkalmazható s nem is az esküdbíróságok, hanem a kir. törvényszékek, járásbíróságok és közigazgatási hatóságok közönséges ítélőszékei elé tartoznak. Maradványai ezek mintegy a régibb jogállapotnak, de csak annyiban, amennyiben a közönséges büntetőjogtól eltérő, megszorító jellegű intézkedéseket tartalmaznak. De nem annyiban is, hogy a gondolatközlés szabadságát is külön korlátoznák. Ereszben a magyar törvény az általános jogtól eltérő súlyosabb korlátozásokat nem ismer, kivéve egyes vétségek súlyosabb büntetési – tételét abban az esetben, ha azok nyomtatványban követtetnek el, amint azt a rágalmazás és becsületsértés eseteiben látjuk (Btk. 259. 260. §§.). És kivéve a nem nyilvános tárgyalások pusztá közzétételének büntetését (Él. t. 20. §.), a melyben maga a gondolatközlés ténye van korlátozva, bár ez is jól megfontolt okokból.

Ezektől eltekintve a sajtószabadságot a sajtórendtartásban csakis a biztosítéknak (cautio) már idejét múlt és másutt már eltörölt intézménye terheli súlyosabban, az egyetlen a mi a sajtórendtartásban az 1848 előtti állapotra világosan emlékeztet.

Sajtórendtartásunkban egyébiránt igen különböző, rész-

ben a nyomtatvány közrebocsájtása előtt, részben azután teljesítendő meghagyások és tilalmak foglaltatnak és ezek is különböző törvényekben vagy miniszteri rendeletekben vannak föllállítva.

Csoportba szedve ezek a jogszabályok a következő tárgyakra vonatkoznak:

- az időszaki nyomtatványok bejelentésére,
- a biztosíték letételére és kiegészítésére,
- a köteles példányok beszolgáltatására,
- a hivatalos közlések közzétételére,
- a nyomdák bejelentésére,
- a nyomtatványok megőrzésére és megjelölésére,
- a könyvvarulásra,
- a házaló és utcza elárúsításra.

Kétségtelen, hogy mindezek a sajtórendtartási meghagyások és tilalmak a sajtó szabad mozgásának vagyis a gondolatforgalomnak bizonyos korlátokat szabnak, noha magát a gondolatközlést semmiféle censura vagy ehhez basonló külön rendszabály alá nem helyezik. De éppen azért a reformkérdések egyik célja az is, hogy a sajtóvétségek igazságos megtorlásának biztosítása és a még meglevő felelősségi fictiók eltörlése mellett a sajtórendtartásban foglalt különös korlátozások is enyhíttessenek, már amennyire azt a közönséges jog megengedi.

A tudományban és a gyakorlati életben, valamint a legújabbkori sajtóreformokban általában azt lehet tapasztalni, hogy a reformtörekvések az angol fölfogás felé hajlanak, mely a sajtóra a közönséges jogtól eltérő korlátozásokat nem igen tűr el, a gondolatszabadság biztosítékát pedig mások jogainak védelmével együtt az esküdtbírószágban keresi.

B) Különösen.

4. Az időszaki lapok bejelentése és a biztosíték.

St. 30. §. Újság vagy időszaki lap, melynek tartalma akár részben, akár egészen politikai tárgyak, körül forog és havonként legalább kétszer jelenik meg, csak a következő feltételek teljesítése mellett adathatik ki:

1-ször. Mely hatóságban a lap megjelenend, annak alispánjához, főkapitányához, grófjához, polgármesteréhez benyújtatik a nyilatkozat, melyben ki leend téve a tulajdonos vagy felelős kiadó, vagy felelős szerkesztő neve, laka és a nyomda, melyben a lap nyomatni fog, s a hatóság elnöke ezt a ministeriumnak bejelenteni köteles.

2-szor. Ha a lap naponként jelenik meg, biztosítékul 10,000 forint, ha ritkábban jelenik meg, 5000" forint tétetik le készpénzben vagy fekvő birtokra' kettős biztosítékkal betáblázott kötelezvényben; első esetben a tőke az illető hatóság felügyelése és jóttállása alatt, 5% kamattal a letevő részére jövedelmez.

Az eddig megjelent lapok, az első pontban foglalt föltételnek e törvény kihirdetése után tüstént, a második pontbelinek két hónap alatt tartoznak eleget tenni.

3-szor. Sajtóvétségérti elmarasztalás esetében a pénzbüntetés a biztosítékból vonatik le; ha belőle ki nem telnék, azonkívül, hogy a szerző együttjótállónak tekintetik, a foglalás a felelős tulajdonos, kiadó,, vagy szerkesztő egyéb javaira is kiterjesztetik.

Az ekként támadt hiányt az elmarasztaló ítélet után tíz nap múlva ki kell pótolni, különben annak megtörténtéig a lap nem fog megjelenhetni.

4-szer. Mely időpontban a lap vagy füzet szétkülöztetik, annak egy példánya, a bejegyzett felelős.

személy aláírásával, a helybeli hatóság elnökénél tétetik le.

Csupán ennek nem teljesítése miatt a lapok szétküldését megtiltani nem szabad, hanem ki e szabály ellen vét, kétszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel fog megbüntetettetni.

St. 31. §. Ki az előbbi §-ban elősorolt föltételek betöltése nélkül időszaki lapot kiad, egy évi fogságig, és ötszáz forintig terjedhető büntetéssel sújtatik.

Úgy e büntetés, mint a 30. §. 4. sz. alatt foglalt, a köztörvényszékek által rövid úton, fölebbvihetés és ellenállhatás nélkül fog kimondatni.

St. 36. §. Midőn a 30. §. értelmében bejelentett felelős személy Ítélet folytában fogságot szenved, az ítélet kihirdetése után három nap alatt más felelős személyt kell bejelenteni, és a lap csak annak neve alatt jelenhetik meg.

1. *Újság vagy időszaki lap* alatt a hírlapokat és folyóiratokat kell érteni, amelyek egyazon elnevezés, vagyis cím alatt különféle közleményekből szerkesztve, előfizetés útján, akár rendszeres időközönként, akár szabálytalan időközökben jelennek meg. Az u. n. füzetes vállalatok, t. . egyazon munka külön füzetei ide nem tartoznak.

A hírlapok azonos vagy hasonló címzésére vonatkozólag a sűrűn ismétlődő visszaélések megakadályozása céljából a belügyminiszter, mint felügyelő hatóság 1903. évi 6717. sz. rendeletében a következő elvi fontosságú utasítást adta Budapest székesfőváros polgármesterének:

«Múlt évi 208,151. sz. alatt hozott határozatát, melyben M. D. azon kérelmét, hogy H. . köteleztessék arra, mikép a «Magyar 0-k Lapja» című lap címét, alakját és beosztását változtassa meg, teljesíthetőnek nem találta, M. D. által benyújtott felelkezés folytán felülvizsgálván: megváltoztatom és elrendelem, hogy H. . szerkesztő utasítás-

sék, hogy a kiadásában megjelenő Magyar O-k Lapja című lap címét és alakját akként változtassa meg, miképp az folyamodónak O-k Lapja című lapjával összetéveszthető ne legyen. E rendelkezés indoka az, hogy H. I., ki előbb az O-k Lapjának volt szerkesztője, később Magyar O-k Lapja címen új lapot indított, a mely már a cím hasonlatosságánál, de meg alakjánál és beosztásánál fogva is az előbb megindult O-k Lapjával igen könnyen felcserélhető és így a közönséget könnyen tévedésbe ejti, a mi a sajtórendészeti szempontból meg nem engedhető. Erről az iratok visszaküldése mellett további eljárás végett azzal értesítem, hogy új lapok megindításának bejelentésénél fokozottabb figyelem fordítandó arra, hogy az új lap a már létező régi lap címéhez hasonló és így a közönség megtévesztésére alkalmas ne legyen.»

2. *A bejelentési kötelezettség* a törvény szövege szerint szorosan csak a «politikai» lapokra van megállapítva. Mivel azonban a bejelentésben foglalt adatok minden időszaki lapra nézve szükségesek avégből, hogy a St. 33. §-a szerint fokozatosan a felelős szerkesztő vagy kiadó személyét meg lehessen állapítani, kétségtelen, hogy a bejelentés a szakasz 1. pontjában foglalt nyilatkozattal együtt a nem politikai tartalmú lapokra nézve is kötelező, ami különben a St. 31. és 36. §-ából is kitetszik. A gyakorlatban ez nem is volt soha kétséges.

A bejelentés elfogadására kötelezett *hatóság* főnálló közigazgatási rendszerünkben a törvényhatóság első tisztviselője, tehát városokban a polgármester, vármegyékben és rendezett tanácsú városokban az alispán.

Maga a *nyilatkozat* a bejelentő kérvénnyel egybefoglalható. A szakasz 1. pontjában foglalt meghagyásnak a gyakorlat szerint úgy szokás eleget tenni, hogy a kiadó és a felelős szerkesztő együtt írja alá a kérvényt, amelyben meg van jelölve a lap kiadótulajdonosának és felelős szer-

kesztőjének neve is, lakásukkal és a nyomdával együtt. Az utóbbi azonfelül kijelenti, hogy a lapért a sajtótörvényben megállapított felelősséget elvállalja.

A bejelentő kérvény, illetőleg a nyilatkozat aláíróinak névaláírását hitelesíttetni nem szükséges. Az iratra 1 koronás bélyeg illesztendő.

Amennyiben a lapnál a felelős szerkesztő változik, elegendő a lapkiadó és új felelős szerkesztő újabb bejelentése, a régi hozzájárulása nélkül.

Egyébiránt törvényeink szerint a felelős szerkesztő semmiféle személyi minőséget nem tartozik igazolni, még nagykorúságát és állampolgárságát sem. Abból azonban, hogy a törvény lakásának bejelentését is megkívánja, az következik, hogy állandó lakása belföldön legyen. Mindez különben a törvény egyik szembetűnő hézaga, mely az u. n. Strohmán-szerkesztők állításának is kedvez.

A *felelős kiadó* bejelentése Magyarországon nem szokás: de kétségtelen, hogy a kiadó is bejelentheti magát felelős személynek, amely esetben a második felelősségi fokozat a harmadikkal (felelős szerkesztő, kiadó) egybeolvad és harmadik fokon a nyomdatulajdonos következik.

3. A *biztosíték* (cautio) letételének módjáról a pénzügyminiszter 1881. évi 938. sz. rendelete (R. T. 1881. 596.1.) olyképpen intézkedik, hogy a készpénzbiztosítékot az adóhivatalnál kell letenni, ahonnan az a központi állampénztárba utaltatik. A kamatok félévi utólagos részletekben adatnak ki. A visszautalás iránt a törvényhatóság első tisztviselője intézkedik a belügyminiszter jóváhagyásával. Ugyanerre vonatkozik a belügyminiszteri 1881. évi 2591. sz. rendelet is. Ugyanide tartozik a belügyminiszteri 1883. évi 4971. sz. rendelet (R. T. 1883.1770.1.), mely az ingatlanok jelzálogi biztosítékul nyújtása esetében elrendeli, hogy a becslésnek bírói becsű útján kell történnie s a

bekebelezési okiratot biztosítékul csak akkor lehet elfogadni, ha a teljesített bírói becsüről szóló jegyzőkönyv becsatolatik. Természetesen az ingatlan értékének ebben az esetben is kétszeresen kell fedeznie a biztosíték összegét.

A hírlapi biztosítékok visszaadása vagy kicserélése körül követendő hivatali eljárást a belügyminiszter 1893. évi 1324. sz. rendelete szabályozza, a biztosítékul elfogadható értékpapírok sorát pedig a belügyminiszter 1894. évi 4187. sz., továbbá az 1897. évi 2311. sz., 1899. évi 1626. sz. és 1900. évi 35,629. sz. rendeletei állapítják meg részletesen.

A hírlapbiztosítékokra való *felügyelet* a belügyminiszter 1867. évi 705. sz. rendelete szerint a törvényhatóságok első tisztviselőjének kötelessége; ő köteles felvigyázni arra, hogy a biztosítékokra kötelezett lapok a bejelentést megtegyék és a biztosítékot letegyék, illetőleg levonás esetében azt kiegészítsék. Amennyiben mulasztást tapasztal, erről a közzéadót köteles értesíteni. A valóságban azonban ezt a feladatot is közvetlenül a sajtóügyekben érdekelt közzéadók, vagyis a kir. táblák székhelyén levő törvényszékek mellé rendelt kir. ügyészek látják el.

4. A lap tartalmának *politikai* mivoltára nézve részletes szabályokat a törvény nem tartalmaz. Az életben gyakran kérdés tárgya az, hogy valamely közlemény politikai tartalmú-e vagy nem? A határvonal bizonytalanságát valósággal sűrűn használják a törvény, nevezetesen a biztosíték megkerülésére.

Általánosságban azt lehet mondani, hogy minden «politika», ami a közhatalom kezelésének általános jellegű kritikáját tartalmazza, vagy a pártérettel közvetlen összefüggésben áll. Az utóbbi tekintetben kétség ritkábban merülhet föl. Ami azonban a közhatalom kezelésének általá-

mos kritikáját illeti, ez sem politika akkor, ha szorosan szakszerű jelleggel bír és csak magára a tárgyra vonatkozik, de nem egyszersmind a hatósági személyek vagy a hatóság discretionalis magatartására. Így például valamely közoktatási miniszteri rendelet, vagy bírói ítélet kritikája, amennyiben az paedâgogiai, illetőleg jogtudományi szempontból történik, nem politika. De azzá válik, ha azt például nemzetiségi, vagy államhatalmi szempontból bírálja valaki.

A kétes esetek megítélésében egyébiránt a magyar közvádlók és bíróságok nagy mérsékletet tanúsítottak mindenkor. Közvád csak szembetűnő esetekben indult olyan lapok ellen, amelyek világosan a biztosíték kijátszására pályáztak.

A törvényszékek, amelyek elé ez a kérdés is tartozik, kétes esetekben szakértők meghallgatásával állapítják meg, hogy valamely közvélemény politikai tartalmú-e vagy nem? A felsőbb bíróságok gyakorlata azonban az első bíróságok biráit fölhatalmazza arra is, hogy ezt a maguk megfontolásával döntsék el, mivel a kir. birák képzettségüknél fogva ezt maguk is megítélhetik.

Mindazáltal az első bíróságok a tárgyiasság megőrzése végett kétes esetekben tekintélyes irodalmi férfiak szakértő véleményével szoktak élni.

Bírói gyakorlat. Annak ismervéül, vájjon valamely irodalmi termék politikai tartalommal bír-e, egyedül ennek célzata fogadható el. Mert a mint képzelhető politikai tartalmú cikk, a mi nem az állami, a nemzetközi vagy a közigazgatási tevékenység köréből meríti érveit, a mikkel az olvasó politikai meggyőződésére és politikai tevékenységének irányítására hatni óhajt, ép úgy lehet politikai célzat nélkül való irodalmi tevékenység, a mi ugyan a politikai napi eseményekből, az állami élet múltjának vagy jelenének

mozzanataiból indul ki és érveiben sem mellőzi az ezekből elvonható tanulságokat és mégis saját különleges célzataira szorítkozva, tendenciája a politikától távol marad. (Curia, 1901: 10907. sz.)

2. Annak megítélésére, vajjon egy inkriminált cikk politikai tartalmú-e, nem szükséges szakértő meghallgatása. (Dtár újf. XV. 83.)

3. A politikai események rövid ismertetése miatt nem esik az egyébként szépirodalmi tartalmú lap az 1848: XVIII. 31. §- alá. (Dtár újf. . 77.)

4. A több ízben megjelent politikai cikkekkel nem több rendbeli vétség követtetett el, hanem a sajtótörvénynek vonatkozó rendelkezése folytatólagos cselekmények által szegtetett meg. (Curia, 1899 11215. sz.)

5. Az 1848: XVIII. t.-cz. 30. §-ában van meghatározva az a tilalom, illetőleg feltétel, melynek ellenére időszaki lap, melynek tartalma részben vagy egészben politikai tárgyak körül forog, ki nem adható. Azonban ennek a törvénynek 31. §-a határozta meg azt a delictumot, a mely a tilalom megszegéséből származik. Ebből következik, az 1879: XXXVII. t.-cz. 7. §-ára való tekintettel, annak vétségi minősége is. Minthogy pedig az így körülírt vétség (St. 31. §.) az Él. t. 18. §-a szerint nem tartozik a járásbírótság hatáskörébe (holott az 1848. évi XVIII. t.-cz. 30. §. 4. pontja szerinti büntetendő cselekmény egyenesen a kir. járásbírótság hatásköréhez tartozónak mondatik ki), ebből következően, az Él. t. 17. §. 4. pontjának rendelkezése szerint a St. 31. §-ában körülírt vétség a kir. törvényszék hatásköréhez, tartozik. (Bjt. XLIV. 247. 1. Curia 1902: 5436. sz.)

6. A bevádolt cikkek nem egyebek, mint jelentőség, nélkül való frázisokkal kísért napi hírek, a melyekből a politikai célzat ki nem vehető, de még az sem érthető meg, vajjon a cikkek írója mily pártállást foglal el. Önmagában az, hogy a közölt hírek némelyike a politikai pártokról és az, azokban szereplő egyénekről szól, valamint hogy ezekhez a szerző erkölcsi és vallásos mondásokat és személyes dicsére-

teket kapcsol: politikai célzatnak vagy tartalomnak nem vehető. (Bjt. XLII. 256. 1.)

5. *A pénzbüntetés terhe* a 30. §. 3. pontja szerint ott a hol biztosíték van letéve, első sorban erre nehezedik és ebből vonandó le. Az ítéletben megszabott idő eredménytelen leteltével tehát a kir. ügyész hivatalból intézkedik. A biztosítékul leteti értékpapirosok, valamint a lekötött ingatlanok eladása a közigazgatási végrehajtás szabályai szerint történik. De ha a sajtóvétségért a szerző van marasztalva pénzbüntetésben és az könnyen értékesíthető vagyonnal bír, a végrehajtás közvetlenül ez ellen is, sőt a felelős szerkesztő, a kiadó és a laptulajdonos többi javaira is kiterjeszthető, a mi biztosíték nélkül megjelenő nem-politikai lapoknál vagy könyveknél, falragaszoknál stb. fordulhat leginkább elő.

Ezzel azonban az a kérdés, hogy a pénzbüntetés magánjogilag tulajdonképpen kit terhel, eldöntve még nincsen. E részben a magánjogi törvények határoznak. Az, a kin a pénzbüntetést a kincstár az egyetemlegességnél fogva megvette, amennyiben arra kötelezve nem érzi magát, a polgári bíróság előtt léphet föl keresettel, a hol az ezen szakaszban fölállított fictió nélkül az fog határozni, hogy a sajtóvétséget tulajdonképpen kik követték el és kiket terhel vétkes mulasztás?

Mivel végül az esetleges biztosíték-levonás után, ha a hiány 10 nap alatt pótolva nincs, a St. 30. §. 3. pontja szerint a lap nem jelenhet meg, kérdés merül föl, hogy a megjelenés megakadályozása kinek a hatáskörébe tartozik?

Mivel a mulasztás megbüntetése az előbbi pont szerint a törvényszékek hatáskörébe van utasítva, de maga a lapkiadás megakadályozása egyáltalán nincs a bírósági hatáskörbe utalva: így az, de csakis ebben a különös

esetben, a törvényhatóság fejének s fölötté a belügy-miniszternek hatáskörébe esik.

Bírói gyakorlat. A lap megjelenésének hiányos biztosíték miatt való előzetes betiltását nem utalja a törvény a büntetőbíró hatáskörébe, miért is eziránt a 30. §. 3. pontjába ütköző cselekmény megakadályozása céljából csupán a közigazgatási hatóság teheti meg a szükséges intézkedést. (Bjt. VI. 374.)

6. *A köteles hírlap-példányok* a 30. §. 4. pontja szerint a hatóság elnökéhez küldendők be. Ez világosan nem megelőző rendőri intézkedés, hanem csak a könnyebb ellenőrzés módja. Az igazságügyi miniszter 1867. évi 403. sz. rendeletének intézkedése szerint eme lapokat a sajtóközvédlőhöz, jelenleg tehát az illetékes sajtóbírószági kir. ügyészhez (a kir. táblák székhelyén levő kir. ügyészek) kell beküldeni. A szerkesztő külön névalírást a gyakorlat nem kívánja meg. A beküldés elmulasztása kihágás lévén, az Él. T. 18. §. II. pontja szerint a járásbírószákok hatáskörébe tartozik.

A tudományos művek köteles példányairól rendelkezik a St. 40. §-a s az 1897: XXXV. és XU. t.-cz. L. alább a 148. lapon.

7. *A büntetőjogi következményeket* szabályzó 31. §., mivel fogságot is megállapít, külön sajtórendtartási vétséget tartalmaz, mely e büntetés súlyosságánál fogva nagyon kirí a többi hasonló büntetések közül és szintén egyik elavult, de mégis érvényben maradt intézkedése a sajtótörvénynek. A 31. §. büntetési tétele a 30. §. 1-3. pontbeli minden feltételének elmulasztása esetében alkalmazandó, tehát a csonka biztosíték mellett történt lapkiadás esetében is, valamint abban az esetben is, ha biztosíték híján levő lap politikai cikket tesz közzé. A bírói

gyakorlat azonban eme túlságos büntetési arányosan szokta alkalmazni.

A vád fóruma az Élt t. 17. §. 4. pontja szerint ebben a három esetben a kir. törvényszék.

A 31. §. azonban nem határozza meg a felelős személyt, a mi különösen akkor lehet kétes, ha valamely biztosíték híján kiadott lapban politikai tartalmú cikk jelent meg s így a szerző, szerkesztő és kiadó közt oszlik meg e felelősség. A bírói gyakorlat a kérdést úgy oldotta meg, hogy a lap kiadója felelős, mivel neki kell gondoskodni a bejelentésről és biztosítékról, a melyet az egyes cikkírók nem is vizsgálhatnak. Ha a kiadó felelősségre nem vonható, a bírói gyakorlat a nyomdatulajdonost teszi felelőssé a St. 40. §-ára támaszkodva. Ez a megoldás azonban kielégítőnek alig tekinthető, mivel fictiókon indul el, holott a sajtórendtartásbeli vétségek eseteiben a fokozatos felelősség ki lévén zárva, csakis a Btk. általános rendelkezései (tettes, részes, büntárs) alkalmazhatók.

A 31. §. második bekezdése nincs ugyan kifejezetten eltörölve, de mivel a felelősség kizárását az 4880: XXXVII. t.-cz. 46. §-a általában eltörölte, a szakasznak ez a része hallgatag eltöröltnek tekintendő.

8. *Bírói gyakorlat.* A fokozatos felelősség elve (St. 33. §.) a 30. és 31. §-ok szerint büntetendő vétség esetében ki van zárva. (Bjt. III. 399.)

Oly sajtótermékek, melyek habár egy közös forrásból származnak s egy és ugyanazon eszmeirány vagy cél szolgáltatásban állva, különböző cím alatt csak egy felforgó esetből folyólag, nem előre meghatározott időközben, hanem csak alkalmilag jelennek meg, az újság vagy időszakos lap fogalmának körén kívül esvén, a felforgó esetben a sajtóvétség ezen tárgy ismérve hiányzik. A kérdéses sajtóvétség másik tárgyi elemét, a politikát illetőleg figyelembe veendő, hogy

az 1848: XVIII. t.-cz. 30. §-a rendelkezésének nem az a célja, hogy az alkalmilag megjelenő politikai tartalmú sajtótermékek megjelenése elé akadályokat gördítsen s nem az a célja, hogy a politikai életre vonatkozó eszmék és érzelteknek ébresztését, képzését és megérlelését megakadályozza, hanem célja az, hogy az adott vagyoni biztosíték által az állandó cím és rendszeres megjelenésében egy bizonyos olvasóközönségre számot tartó lapnak a politikai eszmék fejlesztésében való komolyabb iránya, az izgató túlkapásoktól való tartózkodása s ildomosabb hangja iránt egyrésztől, másrésztől pedig a sajtó útján netán elkövetendő bűncselekmények esetére már eleve némi biztosíték nyertessék. (Curia, 1893:11716. sz.)

1. A köteles példányok.

St. 40. §. Úgy a nyomtatványokból, mint az ábrázolatokból két (2) példány a helybeli hatóságnak átadandó; egyik a halóságé, másik bekötve a nemzeti múzeumé lesz.

1897: XXXV. t.-cz. (*A m. kir. központi statisztikai hivatalról.*)

4. §. A központi statisztikai hivatal a jelen törvény 1. §-ában körülírt feladatának előmozdítására nyilvános könyvtárt és térképgyűjteményt tart fenn.

E végből a nyomtatók, illetőleg kiadók a nyomdatermékekből statisztikai célokra egy példányt a m. kir. központi statisztikai hivatalnak ingyen beszolgáltatni tartoznak.

A beszolgáltatást kötelezettség a következő nyomtatványokra terjed ki:

1. gépi sokszorosítás útján kötetes vagy füzetes alakban kiadott mindennemű írói műre, kivéve a tisztán szépirodalmi tartalmúakat;

2. minden időszaki folyóíratra, kivéve a tisztán szépirodalmi tartalmúakat és a hetenként vagy egy hétnél rövidebb időközökben megjelenő hírlapokat;

3. iskolai értesítőkre, mindennemű évi jelentő-
tésekre, statisztikai kimutatásokra, cím és névtárak,
továbbá föld- és térképekre.

A beszolgáltatás módozataira, valamint a beszo-
gáltató felelősségére nézve a nyomdatermékek tudomá-
nyos czélokra szolgáló köteles példányainak be-
küldése tekintetében fennálló törvényes szabályok
irányadók, melyeknek értelmében a kereskedelem-
ügyi miniszter rendeletileg intézkedik.

Horvát-Szlavonországokban a nyomdatermékek kö-
teles példányainak a központi statisztika czéljaira való
beszolgáltatása iránt a bán Fog megfelelően gondos-
kodni.

13. §. A ki tudva hamis vagy valótlan statisztikai
adatokat vall be, vagy a jelen törvény szerint
beszolgáltatandó statisztikai adatok beszolgáltatását a
szabályszerű felszólítás jogerőre emelkedése után meg-
tagadja, kihágást követ el és annyiszor a mennyiszor
100 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

16. §. A jelen törvény 13. és 15. §-aiban említett
kihágási ügyekben az 1880: XXXVII. t.-cz. 40. §-ának
5. pontjához képest a kir. járásbíróságok, illetőleg
Horvát-Szlavonországokban az ott illetékes kir. bírósá-
gok járnak el.

1897. évi **XLI.** t.-cz. *(A nyomdatermékek
tudományos czélokra szolgáló köteles példányai-
nak beszolgáltatásáról.)*

1. §. A Magyarországon nyomtatott, gépi sokszo-
rosítás útján készült nyomdatermékekből a nyomtató
tudományos czélokra két példányt tartozik ingyen
beszolgáltatni, és pedig:

1. egy példányt a M. Nemzeti Múzeumnak (2., 3. §.);

2. egy példányt a M. Tud. Akadémiának (4. §.).
Horvát-Szlavonországban vagy a külföldön nyom-
tatott, de a jelen törvény hatálya alatt álló ország-

részekben (17. §.) kiadott nyomdatermékek köteles példányait a kiadó tartozik beszoigálatni.

2. §. A Magyar Nemzeti Múzeumot megillető példány beszoigálatásának kötelezettsége kiterjed a gépi sokszorosítás útján készült minden nyomdatermékre; tehát nemcsak az elárusítási forgalomra, vagy általában terjesztésre szánt, szorosabb értelemben vett írói művekre, hanem a kéziratképen nyomtatottakra is, valamint az időszaki sajtó és a ponyvairodalom termékeire; statisztikai kimutatásokra, iskolai értesítőkre, név- és naptárakra; továbbá a gépi sokszorosítás minden ágában előállított föld- és térképekre, hangjegyekre, képes ábrázolásokra stb.; ez utóbbiak akár önállóan, szöveggel vagy szöveg nélkül, akár mint valamely nyomtatvány kiegészítő részei kerülnek forgalomba.

3. §. A Magyar Nemzeti Múzeumnak be nem szolgálatandók:

1. az érték- és hitelpapírok és értékjegyek;
2. a hivatali ügykezelésre szánt hivatali nyomtatványok, a mindennemű üzleti nyomtatványok;
3. a vonalzóit űrlapok és könyvek, címkek (etikettek és vignetták);
4. családi értesítések, levélpapírok, látogató- és köszöntőjegyek, meghívók, szavazólapok és kizárólag magánhasználatra készült egyéb alkalmi nyomtatványok;
5. könyomás és egyéb gépi többszörösítés útján másolt kéziratok;
6. fényképek, ha azok tisztán vegyi úton készültek.

A 2-6. alatt felsorolt nyomdatermékek beszoigálatása azonban kötelezővé válik, ha valamely beszoigálatandó más nyomdatermék kiegészítő részeit vagy mellékleteit képezik.

A jelen szakasz 2., 4. és 5. pontjai alól kivételt

képeznek és a 2. §. értelmében beszolgáltatandók: a hivatalok, ipari és kereskedelmi vállalatok, egyesületek és társulatok évi jelentései; továbbá a falragaszok, színlapok, műsorok és a gyászjelentések, végül a tudományos czélből készített facsimilé, a tankönyveket helyettesítő könyvnyomatos tanári előadások és a könyvnyomatos hírlapok.

4. §. A M. Tud. Akadémiának, a nyomdatermék-kimutatással egyidejűleg, csak a következő nyomtatványok szolgáltatandók be:

1 gépi sokszorosítás útján köteles vagy füzetes alakban kiadott mindennemű írói mű;

2. a ponyvairadalomból az egy-leveles nyomtatványok is;

3. minden időszaki folyóirat, kivéve az egy hétnél rövidebb időközökben megjelenő hírlapokat;

4. iskolai értesítők, évi jelentések, statisztikai kimutatások, név- és naptárak, föld- és térképek.

5. §. A napilapok havonként összegyűjtve, egyéb időszaki nyomdatermékek, valamint a füzetes kiadványok és minden más nyomdatermék köteles példányai pedig naptári évnegyedenként összegyűjtve; a forgalomba hozatalt követő hónap, illetőleg negyedév első két hete alatt, közvetlenül szolgáltatandók be az t. §-ban 1-2. alatt megjelölt rendeltetési helyekre.

6. §. A beszolgáltatásra kötelezettnek a beszolgáltatott köteles példányokhoz két azonos nyomdatermék-kimutatást kell csatolnia.

E kimutatásokban a beszolgáltatott példányok címei folyó számok alatt egyenként felsorolandók, a beküldő nevének (cégének) és lakásának pontos bejegyzése mellett.

A mennyiben elháríthatatlan okokból valamely beküldendő kötelespéldány csatolva nem volna, ez okok és az utólagos beküldésre kért újabb határidő a kimutatásokba szintén pontosan bejegyzendők.

A nyomdatermék-kimutatás egyik példánya a be-
küldött kötelespéldányok átvételének tanúsításával, a
beszolgáltatásra kötelezettnek visszaküldendő.

7. §. A kötelespéldányokat a magy. kir. állam-
nyomda is rendeltetési helyükre beszolgáltatni tarto-
zik, kivéve azokat a nyomdatermékeket, melyeknek
határidőhöz kötött, vagy feltétlen titokban tartását
fontos állami érdekből az illetékes felettes hatóság
esetről-esetre elrendeli.

Más nyomdákban készült egyes nyomdatermékek
beszolgáltatása alól, az érdekelt fél indokolt kérelmére
a vallás- és közoktatásügyi miniszter adhat időhöz
kötött, vagy végleges felmentést.

8. §. A beszolgáltatott kötelespéldánynak teljes-
nek és hibátlannak kell lennie.

Ha egy kiadáshoz tartozó példányok között a tarta-
lomban eltérés forog fenn, a kötelespéldány mind-
egyik változatból beszolgáltatandó.

Egy kiadáshoz tartozó, de különböző papiroson
nyomtatott példányok közül a jobbminőségű papiroson'
nyomtatott példány szolgáltatandó be, — kivéve, ha
a jobbminőségű papiroson nyomtatott díszpéldányok
száma huszonötöt meg nem halad.

Új kiadásokból, még ha változatlanok is (stereotyp-
nyomás), valamint különlenyomatokból és kivonatok-
ból újabb kötelespéldányok szolgáltatandók be.

9. §. A mennyiben valamely nyomdatermék szö-
vegének, vagy kiegészítő más részeinek, a hozzávaló
képes ábrázolásoknak, hangjegyeknek, föld- és tér-
képeknek stb. nyomtatása és előállítása több nyomda
között oszlik meg, valamennyi közreműködő magyar-
országi nyomtatót és a kiadót a teljes kötelespéldány
beszolgáltatásáért egyetemleges felelősség terheli. Úgy
az illető nyomtatók, mint a kiadó évnegyedes kimu-
tatásaikba a különböző helyen készült nyomdatermé-
ket bejegyezni és megnevezni tartoznak azt, a ki a

beszolgáltatást magára vállalta. – A mennyiben azonban a teljes kötelezpéldány egyik kimutatáshoz sem volna csatolva, annak beszoigáltatása az illető nyomtatók bármelyikétől, vagy a kiadótól követelhető.

10. §. A kötelezpéldányok, valamint az átvételi elismervények postai küldése, a fennálló postarendszabályok betartásától feltételezetten, portódíjmenteséget élvez.

11. §. A rendeltetési helyükre kellő időben nem érkezett kötelezpéldányoknak utólagos beszoigáltatását, vagy a nem teljes, hibás és általában a jelen törvényben megkövetelt kellékeknek meg nem felelő példányoknak kifogástalanokkal való pótlását a M. Nemzeti Múzeum, illetőleg a M. Tud. Akadémia az 5. §-ban a beszoigáltatásra megszabott határidő Jeltétől számított három éven belül a mulasztással terhelt féltől postán ajánlva küldött felszólítás útján megkövetelheti és a felszólítás teljesítésére, annak keltétől számított legalább 30 napi záros határidőt tűz ki.

E felhívás sikertelensége a 12. §-ban megállapított következményeket vonja maga után.

12. §. Kihágást követ el és 100 forintig terjedő pénzbüntetéssel büntetendő:

1. a ki a 11. §-ban megszabott felszólításra, az abban kitűzött záros határidő alatt, a kötelezpéldányt be nem szolgáltatja, illetőleg a jelen törvényben megkövetelt kellékeknek meg nem felelő kötelezpéldányt kifogástalanon nem pótolja;

2. a ki a kötelezpéldányokkal együtt beküldendő kimutatásokra nézve a jelen törvény rendelkezéseit megszegi.

A jelen §. 1. pontjában körülírt kihágás elkövetőjét a be nem küldött, vagy nem pótolta példány vételárában is el kell marasztalni az átvételre jogosult Magyar Nemzeti Múzeum, illetőleg Magyar Tudományos Akadémia javára.

13. §. A jelen törvény 12. §-ában említett kihágási ügyekben, úgy a pénzbüntetésre, valamint a be nem küldött, vagy nem pótolt kötelespéldány vételárának megfizetésére nézve, az 1880: XXXVTI. t.-cz. 40. §-ának 5. pontjához képest a királyi járásbírósgok járnak el.

14. §. A befolyt pénzbüntetés annak a könyvtárnak gyarapítására fordítandó, melynek érdekében az eljárás folyamatba tétetett.

15. §. A nyomdatermékek ama kötelespéldányai, melyek a fennálló törvények és szabályok szerint a sajtótügyi közvadásznak adatnak be, — a mennyiben azokra nézve további nyilvántartás vagy hivatali használat szüksége már nem forog fenn, — a Magyarországon létező vagy létesítendő oly nyilvános múzeumok és könyvtárak gyarapítására fordítandók, melyeket e célból a vallás- és közoktatásügyi miniszter megjelöl.

A sajtótügyi közvadászhoz érkezett kötelespéldányok kezelésének, őrzésének, átvételének és átadásának módozatait, — valamint a vallás- és közoktatásügyi miniszter által kijelölt múzeumok és könyvtárak részére való átadás alól a kivételeket az igazságügy és a vallás- és közoktatásügyi miniszterek rendeleti úton állapítják meg.

Egyebekben a jelen törvény nem érinti a fennálló törvények és más jogszabályok ama rendelkezéseit, melyek a nyomdatermékeknek sajtórendészeti célokra szolgáló kötelespéldányaira és a nyomdatermékeknek sajtórendészeti szempontból szükséges nyilvántartására vonatkoznak.

16. §. A fennálló törvények és más jogszabályok ama rendelkezései, melyek a nyomdatermékeknek tudományos célokra szolgáló kötelespéldányairól szólnak, az 1897: XXXV. t.-cz. kivételével hatályon kívül helyeztetnek.

17. §. A jelen törvény hatálya a magyar állam egész területére kiterjed, Horvát- és Szlavonországok kivételével.

18. §. Jelen törvény végrehajtásával a vallás- és közoktatásügyi és az igazságügyi miniszterek bíznak meg.

1. A St. 40. §-a kiegészítése a 30. §. 4. pontjának, a hol csak a hírlapokra és folyóiratokra van kimondva a beküldési kényszer. A 40. §. ezt kiterjeszti a többi nyomtatványokra (könyvek, füzetek stb.) is. És mivel a fentebb idézett 1897: XXXV. és 1897: XLI. t.-cz. a múzeum és akadémia példányait mindenben külön szabályozza, ennél fogva a St. 40. §-a csak annyiban van életben, a mennyiben a nyomtatványok egy példányának a hatósághoz (jelenleg a sajtóügyi kir. ügyészhez) beküldését rendeli.

A 40. §-nak azonban büntetési záradéka nem lévén, a gyakorlat az igazságügyi érdek azonosságára támaszkodva, erre is kiterjesztette a St. 30. §. 4. pontjában foglalt súlyosabb záradékot.

2. A központi *statisztikai hivatal*ra vonatkozó köteles példányok mivoltát az 1897: XXXV. t.-cz. pontosan körülírja. Az e részben elkövetett mulasztások büntetését eme törvény 13. §-a határozza meg a 16. §. szerint járásbírói hatáskörrel. Ez a törvény egyébiránt Horvát- és Szlavonországokra is kiterjed.

A statisztikai köteles példányok beküldését és kezelését a kereskedelmi miniszter 1898. évi 32,862. sz. és az igazságügyi miniszter 1898. évi 35,775. sz. rendeletében foglalt utasítások szabályozzák. E példányok a rendelet szerint a m. kir. közp. statisztikai hivatalnak Budapestre posta útján, postadíjmentesen küldhetők be vagy más módon is kézbesíthetők. Az alispánok, illetőleg polgármesterek pedig kötelezve vannak arra is, hogy a nyomdákra vonatkozó

pontos jegyzékben történő változásokról esetről-esetre a közp. statisztikai hivatalt is értesítsék.

3. *A tudományos czélokra* beküldendő köteles példányok ügyében már «A magyar nyelvről» szóló 1840: VI. t.-ez. 11. §-a elrendelte, hogy a Magyarországon és az ahhoz kapcsolt részekben kinyomtatott minden munkákból a magyar tudós társaságot egy példány illeti. Ez a rendelkezés azonban megfelelő kényszer híján az életben nem sokat ért. Ehhez az 1848. évi sajtótörvény a múzeumi köteles példányt csatolta s ennek már nagyobb fogantatja volt.

A tudományos czélokra szolgáló példányok ügyét véglegesen csak az 1897: XLI. t.-cz. rendezte. A Nemzeti Múzeumnak és az Akadémiának beküldendő köteles példányok ügye (a közp. statisztikai hivatal példányait ide nem értve) most már eme törvény külön rendelkezései alá esik. A büntetési záradékot a törvény 12. §-a tartalmazza. Hatáskörrel az eljárásra a kir. járásbíróságok bírnak.

4. *Az összes köteles példányok* e szerint a három külön törvény rendelkezéseinek egybeállítása szerint, a következők:

a) A kir. ügyészhez, vagyis az illetékes sajtóbíróság kir. ügyészéhez beküldendő minden nyomtatvány.

b) *A közp. statisztikai hivatalhoz* Budapesten beküldendő az 1897: XXXV. t.-cz. 4. §-ában megjelölt minden nyomtatvány.

c) *A M. N. Múzeumhoz* Budapesten beküldendő az 1897: XLI. t.-cz. 3. és 5. §-ában megjelölt minden nyomtatvány.

d) *A M. 7. Akadémiához* Budapesten beküldendő az ugyanezen törvény 4. és 5. §-ában körülírt minden nyomtatvány.

5. *Miniszteri rendeletek.* Az 1897: XLI. t.-czikket

végrehajtó 1898. évi 5720. sz. vallás- és közokt. miniszt. és igazságügyi min. közös végrehajtási rendelet a nyomdajelzőket kimutatások készítésére és azoknak a két tudományos intézethez való beküldésére kötelezi. Továbbá az alisánokat és polgármestereket arra kötelezi, hogy a törvényhatóságuk területén levő nyomdákról jegyzéket vigyenek s azt a Nemzeti Múzeummal közöljék, mely a nyomdákról és azok változásairól ellenőrzés céljából országos törzskönyvet vezet.

Továbbá elrendeli, hogy a köz vádlói példányok, a menyiben azok hírlapok, a szétküldés időpontjában akár közvetlenül, akár postán küldessenek el a sajtóbírói közvádló címére. A többi nyomtatvány a közvádlói iktatóhivatalba is beadható. A sajtóbírói közvádló azonfelül a politikai tartalmú folyóiratokról szintén törzskönyvet tartozik vezetni. Végül elrendeli, hogy a közvádlónál összegyűlt és sajtórendőri célokra már nem szükséges köteles példányokról a vallás- és közokt. miniszter fog rendelkezni, hogy azok mely tudományos intézet vagy könyvtár számára adassanak át. Ugyanez a rendelet részletesen szabályozza az érdekelt hatósági és intézeti személyek eljárását is.

A kereskedelemügyi miniszter 1898. évi 6551. sz. rendelete a postahivatalokat utasítja, hogy a náluk föladott köteles hírlappéldányokra a szétküldés idejét jegyezzék föl.

Az igazságügyminiszteri 1898. évi 8835. sz. rendelet (R. T. 1898. . 421. 1.) a kir. ügyészeket utasítja, hogy az időszaki lapok terjesztésének megkezdését és a köteles példányok beérkezését éber figyelemmel kísérjék a sajtótermékek tartalmára nézve is. Ebben a föladatban a sajtóügyi közvádló a székhelyén kívül megjelenő nyomtatványok tekintetében a törvényhatóság, a járás és a bíróság első tisztviselőjének közreműködését is igénybe veheti.

valamint a postahivatalnál is akármikor fölvilágosítást és betekintést nyerhet. Ha pedig bűncselekmény jelenségeit észleli, nyomban indítványt kell tennie a vizsgálóbírónál a készlet lefoglalásának kieszközlése végett, szükség esetében a táviró vagy távbeszélő igénybevételével is, hogy az eljárás alá vett készlet még szétküldése előtt, vagy szállítás közben lefoglalható legyen. A mennyiben mindez keresztülvihető nem volna, a sajtóügyi közvádlo hivatalának egy ügyészi tagját a helyszínére is kiküldheti, valamint a vizsgálóbíró is a helyszínén teljesítheti a megfelelő eljárást.'

Ezekkel függ össze a belügyminiszter 1898. évi 16,037. sz. rendelete (R. T. 1898. 1.,235:1.), mely különösen a helyhatóságok első tisztviselőit látja el utasításokkal és kötelezi őket, hogy a sajtóügyi bűncselekményeket is a közvádlo tudomására hozzák s azok kinyomozása tárgyában kelt közvádloi megkereséseket teljesítsék. A hol sajtóügyi közvádlo nincs és időszakos lapok jelennek meg, ott a közvádlo a polgármester, illetőleg főszolgabíró vagy községi bíró rendelkezésére bocsájthatja a köteles példányt, a melyet ezek a hatósági személyek azonnal átnézni tartoznak s ha azokban bűncselekmény nyomait veszik észre, kötelesek azt azonnal távbeszélő vagy hivatalos expressz-távirat útján a közvádlo tudomására hozni.

Ebbe a csoportba tartozik az igazságügyminiszter 1898. évi 858. sz. rendelete is, mely a kir. főügyészségeket és ügyészségeket arra utasította, hogy a postán árumintákba és árjegyzékekbe, vagy más hírlapokba rejtve terjesztett izgató nyomtatványokat különös figyelemmel kísérik sa csempészetnek a postai rendszabályok szerint való megakadályozása végett a postahivatalokat keressék meg, illetőleg a nyomtatványok bírói lefoglalását törvényes módon eszközölgék ki.

Mindezek a rendeletek arra szolgálnak, hogy az esetleg tömegesen fölmerülő lazítások és izgatások idejében a a közvádoló hatóságok még a nyomtatvány postai szétküldése vagy nagyobb mérvű elterjesztése előtt, nyomban fölléphessenek a megfelelő törvényes eljárással és a lefoglalást a törvény keretei közt a vizsgálóbírónál haladéktalanul kieszközölhessék. Lényegében tehát ezekben az időszaki lapok terjesztésének hathatós ellenőrzéséről és a törvényes közbelépés lehető gyorsításáról van szó, egyebekben a sajtószabadság intézményeinek minden jogi természetéin megszorítása nélkül.

Az 1898. évi rendeleteket az akkor országszerte föllépő agrár-szoczialista jellegű izgatások és lazítások indokolták.

Sajtóbírószági közvádoló alatt azt a kir. ügyészséget kell érteni, mely a sajtóbírószággal fölruházott kir. törvényszékek, vagyis a kir. ítélőtáblák székhelyén levő kir. törvényszékek mellett működik. (Bp. 564. §. Él. 1.15. §. utolsó bekezdés.)

6. *Bírói gyakorlat.* A Curia 30 frt pénzbüntetésre ítélte azt a könyvnyomdászt, a ki az általa kiadott röpirat 2. és 3. kiadásából a köteles példányt a kir. főügyészséghez meg nem küldte. (Bjt. VII. 311. 1.)

3. *A hivatalos közlemények közzététele.*

St. 32. §. Mely közleményeket a kormány s a törvényhatóságok és egyéb törvényes testületek a szerkesztéshez küldenek, minden lap tartozik azokat, a szokott díjért, számba beiglatni.

1. A szakaszban foglalt kivételes kötelezettség büntetési záradékkal nem lévén ellátva, a gyakorlatban mint kényszer nem is fordul elő. Helyes értelme az, hogy a hírlapok szerkesztősegei a hatóságok részéről hozzájuk kül-

dött czáfolatokat közzétenni tartoznak. A hatóság más-nemű hirdetései (vasúti, postai stb. hirdetések, árverések, árlejtések, pályázatok) rendesen előre megállapított szer-ződéses átlag-ár fejében tétetnek közzé a lapokban.

2. Magánszemélyek czáfolatának közzétételére a magyar sajtótörvényben rendelkezés nincsen. A külföldi törvé-nyekben azonban, főképpen az osztrák sajtótörvény pél-dájára, ez a magánczáfolati kényszer már elterjedt s a magyar sajtótörvény reformjánál kétségtelenül szintén te-kintetbe jön.

1. A nyomdák bejelentése.

St. 37. §. Nyomdát és könyomdát felállíthat min-denki, ki az 4840: XVI. t.-cz. 1-ső és 2-dik fejezetében foglalt rendeleteknek eleget tevén, melyben lakik, azon törvényhatóság elnökének szándékát bejelenti, a ki erről a belügyek miniszterét értesíti; és a főváros-ban 4,000, egyebütt 2,000 frtot, részére 5%-tel kama-tozandót letesz.

St. 38. §. Ki titkolt nyomdát és könyomdát bír, tudniillik, mely nincs bejelentve, műszereinek kob-zásán túl, egy évi fogsággal és 2,000 forintig terjed-hető büntetéssel fog büntettetni.

1. A 37. szakasz, kivéve a bejelentés kötelezettségét, újabb törvények által hatályát elvesztette.

Nevezetesen az 1840: XVI. t.-cz. helyébe később az 1872: VIII. t.-cz. lépett, a melynek 104. §-a a könyv-nyomdák biztosítékát eltörölte. Ennek helyébe ismét az 1884: XVII. t.-czikkben foglalt ipartörvény lépett, amely-nek 182. §-a az 1872. évi törvény most említett szakaszát átvette.

A nyomdák ennél fogva az ipartörvény közönséges ren-delkezései alá esnek és a nyomdatulajdonos iparosnak tekintetik, a mint ezt az 1884. évi 48,484. sz. kereske-

delemügyi miniszteri körrendelet is megállapítja. Az 1884. évi 39,266. sz. kereskedelemügyi miniszteri rendelet 2. §-a szerint pedig a nyomdaipar nem soroltatott a képesítéshez kötött iparágak közé, tehát ezt mindenki szabadon űzheti.

2. A St. 37. §-ából azonban megmaradt a könyv- és könyvnyomdák azon kötelezettsége, hogy azokat fölállításuk esetében, valamint tulajdonos- vagy cégváltás esetében is a törvényhatóság első tisztviselőjének (alispán, polgármester) külön *be kell jelenteni*. Ez a bejelentés sajtórendtartási szempontból szükséges, mivel a nyomdatulajdonost részben sajtójogi, részben sajtórendtartásbeli vétségek és kihágások esetében külön felelősség terheli. Az országos ellenőrzést az előző pont szerint a Magyar Nemzeti Múzeum az ott vezetett törzskönyv alapján teljesíti. Egyebekben a felügyeleti jog a m. kir. belügyminisztert illeti.

3. Külön tilalmat tartalmaz az 1887: XLIV. t.-cz., melynek 27. §-a a nyomdatulajdonosoknak a kincstári dohányegyedárúságnál rendszeresített nyomtatványok előállítását 50-100 frt. jövedéki bírság terhe alatt tiltja.

4. *Tiltott nyomdának* a St. 38. §-a alapján oly nyomda tekintetik, mely sem a sajtótörvény 27. §-a, sem az ipartörvény szerint megfelelőleg bejelentve nincsen. Magánhasználatra szolgáló nyomdák ide nem foghatók; a határvonalat a nyomda iparszerű használata állapítja meg.

A tiltott nyomdákra szabott jelentékeny büntetés, mely az újabb törvényekhez mérve szintén túlságosnak mutatkozik, a Bp. 18. §. II. pontja szerint mint vétség a kir. járásbíróóságok hatáskörébe tartozik. A «fogság» helyett fogház értendő. Az elkobzásnál a Btk. 61. §-a alkalmazandó.

5. *Bírói gyakorlat.* Vádlott a 37. §-ba ütköző sajtó rendelleni vétségben bűnösnek nyilvánított, mert egy kézi gyorsnyomdát állított fel és ennek a törvényhatóság elnökénél való bejelentését elmulasztotta. Ezt a kötelezettséget sem az iparüzletnek az iparhatóságnál lett bejelentése, sein a cég bejegyeztetése nem pótolja. A törvény rendelkezéseinek nem tudása vagy téves felfogása a BTK. 81. §-a szerint a hünvádi eljárást ki nem zárja. (Curia 1800.:377³/₄. sz.)

5. A nyomtatványuk jegyzékbe-foglalása.

St. 39. §. Minden nyomdabirtokos, lakát és sajtóinak helyét, az illető törvényhatóság elnökének bejelenteni tartozván, ezenkívül köteles egy átzsinórozott és elnökileg lepecsételt könyvet tartani, melyben mindenféle kis és nagy nyomtatvány elkészültének ideje, továbbá alakja, címe, vagy ismertető tartalma, a kötetek, példányok, ívek száma bejegyeztessék.

1. E szakasz kiegészítése a St. 37. §-ának azzal, hogy a nyomdatulajdonos a törvényhatóság első tisztviselőjének nemcsak a nyomda fölállítását, de lakását és nyomdahelyiségét is köteles bejelenteni, természetesen az ipartörvényben szabályzót! ipari bejelentésen kívül. A bejelentés kötelezettsége a későbbi lakás- és helyiségváltásra is kiterjed.

2. A szakasz második parancsa minden elkészült nyomtatvány szabályos jegyzékbe-foglalására terjed ki, még pedig avégből, hogy sajtóeljárás esetében a nyomdahelyiségben ebből a jegyzékből lehessen megállapítani a kereseti nyomdatermék azonosságát. Eme jegyzéket sehova sem kell betérjeszteni, csak őrizni kelī. A gyakorlati életben ez rendesen úgy történik, hogy a nyomdatulajdonosok minden elkészült nyomtatványukat összefűzik és a jegyzék melleit megőrzik.

Különbözik eme sajtórendtartási czélokra készült jegyzéktől az 4897: XLI. t.-ez. 6. §-a szerint a köteles példányok beküldésével együtt két. példányban a Magyar Tudományos Akadémiának és a Magyar Nemzeti Múzeumnak beküldendő kimutatás.

3. Mivel a szakasznak büntető záradéka nincsen, az 4891. évi 444. sz. belügyminiszteri rendelet (R. T. 4894. évi . 8. lap) a mulasztó nyomdatulajdonost kihágás miatt 400 írtig terjedő pénzbüntetéssel és ha az utolsó pénzbüntetés lefizetésétől még két év nem telt el, a visszaesőt 45 napig terjedhető elzárással és 100 frtig terjedhető pénzbüntetéssel sújtja. A kihágás a közigazgatási hatóság hatáskörébe tartozik.

6. A nyomtatványok nyomdabeli megjelölése.

St. 41. §. Mely nyomdatulajdonos bármely nyomtatványra nevét és lakát ki nem teszi, vagy álnevei tesz ki, ha a nyomtatvány sajtó vétséget foglal magában, bűntársnak tekintetik; ellenkező esetben 100 forintig terjedhető büntetésben marasztaltathatik el.

A szakasz indoka az, hogy az esetleg vád alá kerülő nyomtatvány kiállítóját nagyobb nehézség nélkül meg lehessen találni. A rendelkezésnek azonban kettős büntetési záradéka is van.

a) Abban az esetben, ha a nyomdatulajdonos neve és lakása a nyomtatványon nincs kitéve, vagy hamis név van kitéve és a nyomtatvány tartalma sajtóvétséget állapít meg, a nyomdatulajdonos mint tettetárs (Btk. 74. §.) aláírójával (szerző, felelős szerkesztő, kiadó) ugyanazon vétség miatt együtt kerül vád alá. (L. a felelősségről szóló részben a 80. lapon a 44. jegyzetet.)

b) Ha pedig a nyomtatvány nem kerül vád alá, pusztán a mulasztás mint kihágás 400 frtig terjedhető pénzbün-

tetés alá esik az Él. I. 18. §. II. pontja szerint a járásbíróság hatáskörében.

7. A könyvárusság.

St. 42. §. A könyvárusság semmi különös engedelemtől nem föltételeztetik, hanem azt, a kereskedőkre nézve fennálló törvényes szabályok megtartása mellett, mindenki gyakorolhatja.

St. 43. §. A könyvárosok, mindazon elmeműveket, melyek elmarasztó Ítélet által nem sújtják, szabadon árulhatják.

St. 44. §. Ki olyat árul, melyen a nyomdatulajdonosnak neve és laka kitéve nincs, a nála találtatott példányok elkobzásán felül ötven forintig terjedhető büntetéssel fog büntettetni.

1. A könyvárusság mint kereskedői iparág mindenben az ipartörvény és kereskedelmi törvény rendelkezései alá tartozik.

2. Az elmarasztaló ítélet által sújtott elmemű (nyomtatvány) árulása külön büntetés alá van vetve a St. 27. §-ában, amikor is a könyváros a sújtott közlemény újra közzétevőjével ugyanazon sajtóvétség miatt egyenlő felelősség alá esik. A felelősség ez esetben is a Btk. általános rendelkezései szerint Ítélendő meg.

3. A 44. §-ban foglalt tilalom kiegészíti a 41. §. tilalmát. Az ellene vétő könyváros ellen kihágás miatt a járásbíróság előtt van helye eljárásnak. (1874 .XXXI t.-cz. 16. §. b) pont, Él. t. 18. §. II. pont.)

A postai szállításból kitiltott nyomtatványok elárusítása miatt, eljárás megfelelő törvény vagy rendelet hiánya miatt nem indítható.

8. Házalás és utczai elárusítás.

St. 45. §. Az úgynevezett házaló, vagy zugkönyváru-
lók az illető hatóság rendőri felügyelése alá
helyeztetnek.

1. A nyomtatványokkal való házalásról, ahova az u. n.
ponyva-kereskedést és az utczai elárusítást is számítjuk,
általános törvény nem intézkedik. A házalásra nézve álta-
lában az 1852. szept. 4-én kelt es. kir. házalási nyilt-
parancs (Birod. Törvénylap 252. sz.) van a gyakorlatban
megtartva. Számos módosulását a gyakorlaton s néhány
helyi szabályrendeleten kívül a következő sajtórendtartási
érdekű min. rendeletek határozzák meg:

a) A földmiv., ipar- és keresk. miniszter 1868. május
17-diki rendelete (R. T. 1868:161 lap o) pont) egyáltalán
eltiltotta az irodalmi műtárgyakkal, mint pl. könyvekkel,
énekekkel, naptárakkal, képekkel, szobrokkal és mellszob-
rokkal való házalást.

b) A belügyminiszter 1873. évi 463. számú rendelete
(R. T. 1873:95. 1.) a St. 45. §-ára és korábbi, 1867.
június hó 26-dikán 1731. szám alatt kiadott rende-
letére is hivatkozva, utasítja a törvényhatóságok első tiszt-
viselőit, hogy a belföldi sajtótermékekkel csakis a nyom-
tatvány bemutatása után tőlük szerzett engedelemmel
szabad házalni vagy azokra előfizetőket gyűjteni. Ellenben
a külföldön megjelent sajtótermékeket házalás előtt a bel-
ügyminiszternek kell bemutatni s erre az ő engedélyét
kikérni, az így nyert engedélyt pedig szintén bemutatni
a törvényhatóság elnökénél a házalás megkezdése előtt.
Ez a rendelet a hírlapokkal való házalásra és utczai eláru-
sításra is kiterjed.

c) A belügyminiszter 1897. évi 1608. sz. rendelete
a hírlapok és egyéb nyomtatványok utczán vagy há-

zalás útján való elárusítást a megelőző rendelet életben hagyásával következőképpen rendezti:

Hírlapoknak utcán való elárusítására az engedély nyolcz napot meg nem haladó időre előzetesen is megadható. Ily esetekben kötelezendő azonban a kiadó, hogy az egyes hírlapszámokat utcai elárusításuk megkezdése előtt a hatóságnak bemutassa; továbbá, hogy a hírlapok utcai elárusításával testileg nyomorékokat, vagy máskép megbotránkoztató külsejű egyéneket, valamint iskolaköteles korban álló gyermekeket meg ne bizzon, s végül, hogy az elárusítással megbízott egyének neveit a helyi rendőri hatóságnál előzetesen bejelentse.

Az elárusítóknak a hírlap címén és árán kívül egyebet, például az abban foglalt egyes cikkek felírását vagy tartalmát kikiáltani és azokat tolokodó módon kínálni nem szabad.

A kiadó egyúttal figyelmeztetendő, hogy ha a lenti feltételeknek eleget nem tesz, tőle az engedély azonnal vissza fog vonatni, illetve nem fog megújítani. A címnek pedig kötelességévé teszem, hogy a bemutatott lappéldányokat haladéktalanul gondosan áttekintse, vagy ezzel külön megbízott közegei által áttekintesse, valamint az engedély összes feltételeinek megtartását ellenőriztesse és a mennyiben valamely lapszám izgató, a közrendet veszélyeztető vagy a szemérmes és erkölcsiséget sértő tartalma miatt komoly kifogás alá esnék, vagy ha a fent említett feltételeknek elég nem tétetnék: az engedély visszavonása mellett, az utcai tovább árusítás megakadályozása iránt azonnal intézkedjék.

9. A telefon.

A telefon, vagyis az ügynevezett távbeszélő, amennyiben az olyképpen van berendezve, hogy a központban

beleolvasott vagy belemondott közléseket egyszerre számos helyen hallhatóvá teszi, amint ez a budapesti Telefon Hírmondó című vállalatnál történik, szintén a gondolatok mesterséges eszköz által való többszörözése és mint ilyen okkal lett volna a sajtószabadság kivételes biztosítékai alá helyezhető, a Btk 63. §. szoros figyelembevételével.

A magyar jogfejlődés azonban kivette a sajtó eszközei közül a telefon-készüléket, még pedig az 1888: XXXI. t.-cz. által, mely a távírdáról, a távbeszélőről (telefon) és egyéb villamos berendezésekről intézkedik s azokat állami monopollá tette.

E törvény 1. §-a a távírdát, a távbeszélőt és a villamos jelzőket, illetve ezeknek fölállítását, berendezését és üzemben tartását, – amennyiben tudniillik közhasználatra vannak szánva, – az államnak főtartott jogok közé tartozóknak jelenti ki és jogviszonyait külön rendezi. Ezzel a törvényt ugyan a hangsokszorosítással működő budapesti Telefon Hírmondó sajtójogi kérdései még nem nyertek rendezést; ellenben miniszteri rendeletek útján a következő lényeges intézkedések tétettek.

Az 1893. évi decz. 3-án kelt (R. T. 1893: 2539) és az ezt kiegészítő 1894. szept. 96-án kelt (R. T. 1894. II. 450.) kereskedelmi miniszteri rendeletek az idézett törvény alapján engedélyezett budapesti Telefon Hírmondó vállalkozóját kötelezik, hogy egy vezetéket és készüléket a budapesti államrendőrség főkapitányi hivatalában, egyet pedig a budapesti kir. ügyészségnél állítson be s amennyiben a miniszter kívánná, ellenőrző fonográfot is alkalmazzon. Azonkívül a miniszter bármikor ellenőrző közeget küldhet a telepbe. Továbbá a befolyt előfizetési díjak 5%-a az államot illeti és köteles az állam által követelt rövid híreket és helyreigazításokat díjtalanul közzétenni. Ugyancsak köteles a kívánt helyreigazításokat hatóságok és

bíróságok rendelkezésére megtenni és ugyanezzel tartozik a magánosoknak is, ha érdekeiket és hírnevüket sértette. A telepen üzletvezető alkalmazandó. Jogosítva van a kereskedelmi miniszter külháború, mozgósítás, lázadás, zendülés esetében, vagy hasonló indokokból származó közlésekből a vállalatot korlátozni, esetleg ideiglenesen állami kezelésbe venni. Ez ellen kártérítési igénynek helye nincs.

A készülékbe mondott közléseknek írásból kell történniök és az erre szolgáló lapokat (kéziratok) naponkint háromszor be kell küldeni a kir. ügyészséghez és a kir. főkapitányhoz. Továbbá a megelőző napon leközlött lapok és egy példányban minden minisztériumhoz és a IV. hadtest parancsnokságához másnap d. e. 9 óráig elküldendők.

Köteles ezenfelül a vállalat 5000 frt óvadékot (cautió) tenni. A miniszternek joga van a vállalatot «közizaggatásilag» megbüntetni, ha hamis vagy könnyelmű híreket terjeszt, izgat, a közönséget félrevezeti; továbbá akkor is, ha az írott lapoktól eltérő hírt mondtak be a készülékbe, vagy a lapokra eltérő szöveget írtak, vagy bármilyen más visszaélés történik a vállalatnál, avagy ott köz- vagy magánérdeket sértenek. Ismétlés esetében az engedély a vállalattól visszavonható.

A büntetések következők: *a)* intés; *b)* rendbírság 1 írttól 100 frtig; *c)* a vállalat állami kezelésbe vétele.

Végül az állam beváltási joga a vállalattal szemben ki van kötve és a vitás kérdések a kereskedelmi miniszter joghatósága alá vannak utasítva.

Mindezekből kitetszik, hogy a telefon mint állami monopól minden vonatkozásában ki van véve a sajtó jog köréből.

IV. RÉSZ.

BÜNTETŐELJÁRÁS A SAJTÓÜGYEKBEN.*1. Általában.*

A sajtószabadság fő biztosító intézménye az anyagi büntetőjog területén a külön felelősségi rendszer, az alaki jog területén pedig az esküdtszéki hatáskör. A magyar sajtójog is ezen a két főoszlopon nyugszik.

Kitetszik ebből, hogy a sajtójog alaki részében foglalt külön hatáskörbeli és eljárási szabályok rendkívüli értékkel bírnak s hogy rendszerük és bírósági alkalmazásuk erősen visszahat magára a sajtószabadságra is. Sőt az angol jogból szerzett tapasztalatok után még azt is kellő okkal lehet állítani, hogy a sajtószabadság külön felelősségi rendszer nélkül is képzelhető, nem képzelhető azonban esküdtszék nélkül. A nép jogi lelkiismeretének bírónak tétele a sajtóügyekben, minden másnál hathatósabb védelme a gondolat szabadságnak a hatalom ellen. Ez egyben az eszmék és intézmények fejlődési szabadságának biztosítását is jelenti, tehát a politikai szabadságon túl kiváló művelődési tényező értékével is méltán dicsekszik.

Az 1848. évi magyar sajtótörvény 17. §-a a sajtóvétségeket egyáltalán a nyilvános esküdtszék elé utasította.

Ezt az elvet valósította meg az 1867 május 17-diki igazságügyminiszteri rendelet is. Az alaki jog területén tehát Magyarország már 1867-től egészen 1899 végéig is az általános sajtójogi esküdtszék szabadságintézményének birtokában volt, holottan az esküdtszék intézménye a többi bűncselekményekre egyáltalán nem volt még behozva.

Ezen az 1878. évi Btk. és 1879. évi Kbtk. életbeléptetése nem változtatott. Sőt a két codex a régi sajtójogi bűncselekményhez még több hasonló bűncselekményt csatolt, tehát a sajtóesküdtszék hatáskörét még jobban tágította. Mindazáltal a fönálló négyféle sajtójog következtében az esküdtszéki hatáskör előnye az egész ország területén még ebben az időben nem érvényesülhetek.

Az alaki jogrendezést az 1896. évi BP. s az 1897. évi E. t. és Él. t. hozta meg. Mindezek 4900 január 1-jén életbelépvén, a magyar állam területén (eltekintve a külön horvátországi jogterülettől) egységes eljárási szabályok mellett a sajtóesküdtszéki hatáskör is általánosan életbelépett s ezzel területileg be volt fejezve az 1848. évi St. végrehajtása. A BP. XXX. fejezetében arról is volt gondoskodva, hogy az újonan életbelépett esküdttörvényszék előtt, de magában az előkészítő eljárásban is a sajtóvádak, természetüknek megfelelő külön szabályozást nyerjenek. Ezek szintén szaporították a sajtószabadság eljárási biztosítékait.

Mindazáltal a törvényhozás ugyanakkor számolt a haladó kornak némely követeléseivel is. Az 1897. évi El. t. keretében a szoroson vett sajtójogi és sajtórendtartási bűncselekmények bírói fórumát részletesen meghatározta, azonkívül esküdtszéki biztosíték nélkül egy új sajtójogi vétséget állított föl (20. §.) s a régiek közül a nyomtatványban elkövetett rágalalmazást és becsületsértést magánegyénekre való vonatkozásában kivette az esküdtszéki biztosíték alól. Mivel ebben a két esetben az 1848. évi esküdtszéki biztosíték csakugyan megszorított, a képviselőház kisebbsége csak hosszas ellenállás után és akkor is csak enyhített alakban járult a megszorításhoz, mely az Él. t. 16. §-ában foglaltatik.

Az életben levő jogállapot szerint a nyomtatványban

elkövetett büntetteknek, vétségeknek és kihágásoknak általános fóruma az esküdtbíróóság, kivételes fóruma pedig a most említett két esetben, valamint a St. 27. §-ának esetében (sújtott elmemű újra közlése) a kir. törvényszék.

A sajtórendtartási vétségeknek és kihágásoknak pedig háromféle bírói fórumuk van: a kir. törvényszék, a kir. járásbíróóság és a rendőrhatóság.

A munka jelen része ezen hatáskörbe)] és eljárási jogállapot előadásával foglalkozik, de csakis annyiban, a mennyiben az az általános büntetőjogi eljárási szabályoktól különbözik és így szorosabban véve sajtójogi jelleggel bír.

Az ezekkel összefüggésben levő általános eljárási jogszabályok előadása a dolog természeténél, de terjedelménél fogva sem tartozik e munka főladatkörébe.

2. Az esküdtbíróóság ok hatásköre.

1897: XXXIV. t.-cz. (Él. t.) 15. §. Az esküdtbíróóságok előtt tartandó meg a főtárgyalás: (. róz kihagyva.)

II. A nyomtatvány útján (1878: V. t.-cz. 63. §.) elkövetett büntettek vagy vétségek, úgyszintén a törvényben megállapított és nyomtatvány útján elkövetett kihágások eseteiben, kivéve a 16. §-ban és 17. §. 2. pontjában felvett eseteket.

Az I. pont 1., 2., 3. és 4. pontjaiban foglalt büntettek, valamint a II. pontban felsorolt büntettek és vétségek eseteiben a kir. ítélőtáblák székhelyén működő esküdtbíróóságok járnak el, melyeknek kivételes, illetőleg sajtóbíróósági területköre a székhelyen levő királyi ítélőtábla kerületére terjed ki.

16. §. A nyomtatvány útján elkövetett és az 1878: V. t.-cz. 259. és 261. §-ai szerint büntetendő rágál-

mazás és becsületsértés a kir. törvényszék hatásköréhez tartozik.

Ha azonban a rágalmazás vagy becsületsértés az 1878: V. t.-cz. 262. és 461. §-ában meghatározott személyek vagy nyilvános számadásra kötelezett vállalat igazgatója és tisztviselője ellen, avagy köz megbízásban eljáró ellen, és pedig az utóbbinak hivatalos tetteire vonatkozólag volt elkövetve, az esküdtbíróság ítél.

Azokban az esetekben, melyekben az 1878: V. t.-cz. 264. §-a a valódiság bizonyítását kizárja, a nyomtatvány útján elkövetett rágalmazás vagy becsületsértés mindig a királyi törvényszék hatáskörébe tartozik.

17. §. A királyi törvényszékek hatásköréhez tartoznak:

4. azok a büntettek, melyek a 15. §. szerint az esküdtbíróságok hatásköréhez utasítva nincsenek;

2. az esküdtbíróságnak bűnösséget megállapító ítéletével már sújtott elmeműnek (1848: XVIII. t.-cz. 27. §.) újraközlése vagy áruháza által elkövetett büntettek, vétségek és kihágások.

3. (Nem idetartozó rendelkezés.)

4. Azok a vétségek, melyek a 18. §. szerint a kir. járásbíróságok hatásköréhez utasítva nincsenek.

1. A szoros értelemben vett sajtójogi bűncselekmények (büntettek, vétségek és kihágások) az élő jogállapot szerint tehát részben az esküdtbíróságok részben a kir. törvényszékek közönséges büntető-hatáskörébe tartozván, mindenekelőtt azok pontos szétválasztására van szükség.

Ez a pont kizárólag az esküdtbírósági hatáskörbe tartozó, tehát ama sajtójogi bűncselekmények körét határozza meg, a melyek a sajtószabadság minden jogi biztosítékaival el vannak látva.

A következő pont a kir. törvényszékek hatáskörébe utalt, tehát a teljes eljárási biztosítékokkal el nem látott bűncselekmények körét fogja meghatározni.

2. Sajtójogunkban az *esküdtbíróági* hatáskört, mint a sajtószabadságnak egyik, sőt legnagyobb biztosítékát, az 1848. évi St. 17. §-a szabály gyanánt állapította meg. Magát azt a törvényszakaszt az Él. t. 27. §-a világosan eltörölte ugyan, de helyébe az Él. t. Iő., 16. és 17. §-ainak főtebb idézett részeit léptette.

E szakaszokban mint *szabály* változatlanul megmaradt az az elv, hogy a sajtójogi bűncselekmények, a kihágásokat is beleértve, az esküdtbíróóságok hatáskörébe tartoznak. Mindazáltal ugyanezek a szakaszok megállapítják ama bűncselekmények körét is, a melyek *kivételesen* a királyi törvényszékek közönséges hatáskörébe vannak utalva.

Általánosságban tehát azt kell mondani, hogy a magyar sajtójogban mindama bűncselekmények az esküdtbíróóságok hatáskörébe tartoznak, a melyeket a törvény rendelkezése a kir. törvényszékek hatáskörébe nem utasít. Az utóbbiak köre pedig, mivel ezek kivételek a szabály alól, mindenkor szorosán magyarázandó; vagyis törvényt magyarázattal meg-nem oldható kétség esetében az esküdtbíróóság ítél.

A kir. törvényszékek hatáskörébe utasított kivételek az Él. 1.16. §. és a 17. §. 2. pontjában vannak meghatározva. Kivétel azon kívül még az Él. t. 20. §-ában és a St. 27. §-ában megállapított külön sajtóvétség is, mely szintén az utóbbi hatáskörbe van utasítva. Ezek szorosabb megalapítása azonban a következő pontban található föl.

3. További megállapítás kérdése az is, hogy az esküdtbíróóságok hatáskörébe tartozó sajtójogi bűncselekmények fölött az ítélet mennyiben oszlik meg az esküdtek és a

törvényt alkalmazó hivatalos sajtóbíróóság (három tagú ítélő tanács) között?

E részben a BP. rendelkezései vannak életben a sajtó-jogi bűncselekményekre is. Nevezetesen pedig a BP. 355. §-a szerint a vádlott bűnösségét az esküdtek állapítják meg válaszukban., Ebben a kérdésben benfoglaltatik a felelősségi fokozat is, a mennyiben a BP. 574. §-a külön meghagyja, hogy a főkérdésben a vádlott felelősségének minőségét (szerző, kiadó, nyomdatulajdonos stb.) külön ki kell tenni s így az esküdtek a bűnösség kérdésével együtt döntenek el a felelősség kérdéséről is.

Kérdés merülhet föl azonban a következő két esetben:

a) Ha a felelősségre vont vádlott valamely általános, beszámíthatóságot kizáró okkal védekezik, nevezetesen elmezavarral, erőszakkal, jogos védelemmel, végszükséggel, valamely lényeges ténykörülmeny nem tudásával, vagy a mi szintén nincs kizárva, 16 éven aluli korról, avagy süket-némasággal.

Ezekben az esetekben a BP. 358. és 360. §-ai szerint a mentő okok szintén a főkérdésbe foglalva, esetleg külön kérdésben, az életkorra vonatkozó mentő ok azonban mindig külön kérdésben, szintén az esküdtek hatáskörébe tartoznak.

b) Ha a vádlott valamely, a büntetőtörvények különös rendelkezéseiben foglalt «büntethetőséget megszüntető» mentő okkal él, a melynek szembeszökő példája gyakran előfordul a rágalalmazási és becsületsértési vádaknál.

Ezeknél ugyanis a Btk. 263. §-a szerint megengedett bizonyítási esetében (exceptio veritatis) az állítások vagy kifejezések valódiságának bebizonyítása a vádlott büntetlenségét eredményezi.

Ugyanígy különös rendelkezés kétségtelenül a St. 14. §-a is, mely kizárja a bűnvádi üldözést azok ellen, a

kik az országgyűlés, a törvényhatóságok, mindenféle törvénytörvényesékek és törvény által alkotott egyéb testületek iratait s azok nyilvános tárgyalásait (kivétel az Él. t. 20. §-ában) hív szellemben és igazán közlik.

Mindezekben a «büntethetőséget megszüntető» külön okokban szintén az esküdtek bírnak törvényes hatáskörrel, még pedig a BP. 359. §-ában foglalt rendelkezéshez képest úgy, hogy az ezekre vonatkozó kérdések a főkérdésbe bele nem foglalhatók, hanem azokat mindig külön kérdésekben kell megoldani.

Ugyané szakasz szerint külön kérdésben kell megoldani az esküdteknek azokat az okokat is, a melyek súlyosabb vagy enyhébb büntetési nemnek vagy tételnek alkalmazását vonják maguk után, a milyenek azonban a sajtójogi vádaknál ritkán fordulnak elő. Ilyen lehet azonban az izgatási 171 §. esetében a súlyosabb első, vagy az enyhébb második bekezdés alkalmazása és az ehhez hasonló esetek.

4. De különbséget tesz a törvény maguk közt az *esküdtbíróóság fórumok* között is.

Nevezetesen nem minden sajtóbíróóság bír egyenlő hatáskörrel.

A különbség az Él. t. 15. §. II. pontjában van téve, a melynek első része a külön ki nem vett összes sajtójogi büntetteket, vétségeket és kihágásokat általában az esküdtbíróóságok elé, tehát valamennyi elé utasítja, ellenben a II. pont második része kűjön és csakis a sajtójogi büntettekkel és vétségeket utasítja a kii., táblák székhelyén működő esküdtbíróóságok hatáskörébe, azonban a kihágásokra nézve az előbbi bekezdés általános hatásköri szabályát nem érinti.

Ennek következtében – mivel az élő jogállapot szerint minden kir. törvénytörvényesékek egyszersmind esküdtbíró-

sági hatáskörrel is el van látva – ezek hatásköre sajtójogi tekintetben következőleg oszlik meg:

a) *Teljes*, tehát úgy büntettekre, mint vétségekre kiterjedő hatáskörrel bír, még pedig a megfelelő kir. tábla egész területére való illetékességgel (1890: XXV. t.-cz.) a következő 11 város kir. törvényszékének esküdt-bírósága:

Budapest (budapesti kir. büntetőtörvényszék), Debreczen, Győr, Kassa, Kolozsvár, Marosvásárhely, Nagyvárad, Pécs, Pozsony, Szeged, Temesvár.

b) *Csonka*, vagyis pusztán a sajtójogi kihágásokra (sajtó útján elkövetett kihágásokra) kiterjedő esküdtbíró-sági hatáskörrel bír az imént említettekkel együtt *minden* kir. törvényszék mellett föllállított esküdtbíró-ság, még pedig mindegyik a maga törvényszéki területére kiterjedő illetékességi körrel.

3. A kir. törvényszékek hatásköre.

1897: XXXIV. t. ez. (Él. t.) 15., 16. és

17. §. (L. a megelőző pontot.)

Él. t. 20. §. (L. főntebb a 02. lapon.)

Btk. 62. §. (L. főntebb a 87. lapon.)

St. 27. §-a. (L. főntebb íí 86. lapon.)

1. E pont alatt kizárólag ama sajtójogi (és nem egyszersmind sajtórendtartásbeli) vétségekről van szó, a melyek az esküdtszéki hatáskörben fekvő külön biztosíték alól jobbára czélszerűségi okokból kivételtvén, a kir. törvényszékek közönséges büntető hatáskörébe utasítottak az 1897. évi El. t. fönt idézett szakaszai által.

Közös vonásuk azonban ezeknek is, hogy eme kivételes hatáskörben is megtartják sajtójogi jellegüket, nevezetesen pedig az 1848. évi St.-ben föllállított íokozatos felelősséget, a mi alól egyedül a St. 27. §-ában foglalt

bűncselekmény van kivéve ítélettel sújtott nyomtatványok újra-közlése), a melynek külön felelősségi rendszere van, de szintén a most idézett szakaszban.

Az Él. t. szerint tehát a kir. törvényszékek hatáskörébe vannak utalva a következő vétségek:

a) A magánjellegű rágalmak és becsületsértések amaz esetei, a melyek az Él. t. 16. és 17. §-ai szerint az esküdtbíróóságok hatásköre alól kivétettek.

b) Az Él. t. 20. §-ában foglalt és a nem nyilvános tárgyalások közzététele által elkövethető vétség.

c) A Btk. 62. §-ára alapított elkobzási eljárás abban az esetben, ha feleletre vonható személy nincsen.

c) Az ítélettel sújtott nyomtatvány újra-közlése a St. 27. §-a szerint.

Emez esetek közelebbi meghatározása egyenkint itt következik.

2. *A magánjellegű rágalmazás, és becsületsértés* körét az Él. t. 16. §-a határozza meg. E szakasz hosszas képviselőházi tárgyalások során a politikai pártok közt egyesség útján szövegeztetvén, bonyolódott szerkezettel bír.

Eredeti célja az, hogy a tisztán magánérdekű rágalmazási és becsületsértési eseteket már eleve fogalmilag elválaszsa a közérdeket és a nyilvános véleménymondás szabadságát érintő esetektől s így az utóbbiakra meghagyván az esküdtbíróósági biztosítékot, a sajtószabadságot lehetőleg érintetlenül hagyja.

A szétválasztás a bírói gyakorlatban több esetben vitákat idézett elő és nem is tartható sikerültnek. A gyakorlat megmutatta, hogy a valóságban számos közérdekű sajtóvétséget vitt a törvényszékek elé, a míg az egészen magánérdekű injuriák jó része mégis az esküdtbíróóságok elé szokott kerülni; mindazáltal maga a törvényes rendel-

kezes elég tisztán és határozottan jelölte meg a két, hatáskörileg szétválasztott csoportot.

Mindenekelőtt szabály gyanánt állítja föl az Él. t. 16. §-a, hogy minden, a Btk. 259. és 261. §-ába ütköző nyomtatványban elkövetett rágalmazás és becsületsértés a kir. törvényszékek elé tartozik. És ezen szabály alól kivétel gyanánt állapítja meg azokat a vétségeket, a melyek - nagyobb részben a sértett személy nyilvános állása következtében, kisebb részben pedig a vétség természete következtében – mégis a sajtójogi büncselekmények rendes fóruma, t. . az esküdtbíróóság elé tartoznak.

Ebből kitetszik, hogy a törvény itt a logikai rendet megfordítva, a sajtójogi kivételből szabályt, a szabályból pedig kivételt csinált, a mi azonban magára a törvény technikai alkalmazására közömbös.

A hatáskör. megkeresésénél ennélfogva szintén megfordított logikai rendet kell követni. Ha megállapítottuk azokat a rágalmazási és becsületsértés! eseteket, a melyeket az Él. t. az esküdtbíróósági hatáskörben meghagyott, minden oly eset, mely ott meg nem maradt, a kir. törvényszékek elé tartozik.

A megállapításnál azonban mindenekelőtt a Btk. 262. és 461. §-ait kell ismerni, mivel ezekben vannak felsorolva ama nyilvános állású személyek, a kik ellen a sértés elkövetve közérdekűnek így az esküdtbíróóság elé tartozónak tekintendő:

Btk. 262. §. A törvény által alkotott testületek, hatóságok, vagy azok küldöttségei, tagjai ellen, habár nem nyomtatvány által elkövetett nyilvános rágalmazás, vagy becsületsértés: egy évig terjedhető fogházzal és kétezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Btk. 461. §. Közhivatalnokoknak tekintendők

azok, kik az állam közigazgatási vagy igazságszolgáltatási vagy valamely törvényhatóság, vagy község hatósági teendőjének teljesítésére hivataluknál, szolgálatuknál, vagy különös megbízásuknál fogva kötelezvék; úgyszintén azok is, a kik az állam, törvényhatóság, vagy a község által közvetlenül kezelt közalapítványoknál, kórházaknál, tébolydákna! mint felügyelők, orvosok, hivatalnokok vagy szolgák vannak alkalmazva.

A királyi közjegyzők szintén közhivatalnokoknak tekintetnek.

Mindezek tekintetbevételével megmaradtak az esküdtbíróságok hatáskörében mindazok a nyomtatványban elkövetett rágalmazások és becsületsértések, a melyek a következő testületek és személyek ellen követtettek el:

a) *A törvény által alkotott testületek* vagy azok küldöttségei és tagjai ellen.

Törvény által alkotott testület minden olyan collectiv személy, a mely bármely közhatósági hatalommal vagy megbízással van ellátva, és vagy törvény által, vagy pedig valamely törvényerejű miniszteri rendelet által állítatott föl, még pedig közérdekű föladatak ellátása végett.

Közös jellegük, hogy nem az egyes tagok belépése által, azok akaratából keletkeznek, hanem állami rendelkezés következtében kötelezőleg állanak fönn, vagyis államjogi természettel bírnak.

Ilyenek tehát mindenekelőtt az alkotmányos testületek: az országgyűlés két háza, azok bizottságai, közjogi föladatak ellátására rendelt küldöttségei (regnicoláris deputation), a közös ügyek ellátására rendelt magyarországi delegation a horvátországi országgyűlés (1868: XXX.) és ezek tagjai, tehát a képviselők és a főrendiház tagjai is.

Ilyenek továbbá a törvényhatósági és községi képviselő-

testületek, bizottságok, választmányok és ezek tagjai. Továbbá a törvényesen bevett vallásfelekezetek egyházi hatóságai, bizottságai s kétségtelenül papjai és tanítói is.

Mint a többi csoportnál, ennél is közömbös az, hogy a sértés hivatalbeli vagy egyházi, iskolai stb. működésükre vonatkozik-e vagy nem, mivel a törvény nem magát a vádban forgó tény minőségét, hanem csakis a személy minőségét veszi tekintetbe s így e részben a bírói gyakorlatnak az anyagi büntetőjoggal összefüggő megkülönböztetései a hatáskör kérdésében tekintetbe nem jöhetnek.

Törvény által alkotott testületek még ugyanilyen értelemben a hadsereg, a honvédség, a népfőlkelés, a csendőrség s annak tagjai, sőt egyes csapat-testei is. Ilyenek tekintendő a járőr-csapat is. (Curia, 1897: 2287. sz.) Ilyenek tekintendők továbbá az állami, községi és felekezeti iskolák, egyetemek, országos tanácsok (közoktatási, közegészségi stb. tanács), ügyvédi és kereskedelmi kamarák, valamint minden hasonló közérdekű célekből államilag szervezett intézetek, tehát az egyetemek és a főiskolák is és azok tanárai.

A gyakorlatban fölmerülő kétség esetében általában döntő szabálynak kell elfogadni, hogy «a hol a törvény nem különböztet, nekünk sem szabad különböztetnünk». A kétes esetekben tehát az esküdtbíróági hatáskör mellett van a vélelem.

b) *A hatóságok* vagy azok küldöttségei és tagjai ellen. (Btk. 262. §.)

Hatóságok alatt az állami, törvényhatósági és községi hatóságokat kell érteni, azok tagjai alatt pedig mindazokat, a kik a hatóságnak adott közhatalom gyakorlására személy szerint vagy testületileg föl vannak jogosítva. Ide tartoznak a bíróságok és bírák is, valamint a horvátországi autonóm hatóságok. De ide tartoznak az 1867: XII. t-cz.

által fölállított közös minisztériumok és azok hatósági személyei is, sőt a közös pénzügyminisztériumnak alárendelt bosznia-hercegovinai hatóságok és azok tagjai is. A közös hadsereg tisztikara és tisztí személyzete szintén ebbe a csoportba tartozik.

A hatóságok küldöttségei alatt az illető hatóság jogkörében eljáró megbízottak értendők, még akkor is, ha máskülönbén nem volnának tagjai a hatóságnak, hanem pl. mint szakértők vagy bizalmi férfiak volnának meghíva.

Ennél a csoportnál is közömbös az, hogy az ellenük elkövetett sértés hatósági tennivalóikra, vagy pedig magánviszonyaikra vonatkozik-e?

c) *A közhivatalnokok* körét a Btk. 464. §-a részletesen megállapítja. Kitészik ebből, hogy ebbe a körbe tartoznak a segédhivatalok alkalmazottjai, tehát az írnokok, díjnokok, sőt a rendőri közegek, örök és hivatalsszolgák is, tekintet nélkül mindenkor arra, hogy maga a sértés magánviszonyaikra vagy hivatalbeli kötelességeikre vonatkozik-e? A törvényhozó akarata a törvény megalkotásánál a nyilvános állású személyek ellen elkövetett minden sértésnek esküdtbíróssági biztosíték alá helyezése volt, a mi egyéb-iránt a törvény szövegéből is kitészik és így ezen megkülönböztetésnek a hatáskör kérdésében helye nem lehet. Az, hogy az illető föl van-e esketve, vagy nincs, szintén nem határoz, mert már magában az alkalmazásban nyilvánuló hatósági megbízás megállapítja a hivatalnoki minőséget. (Curia, 1900:1734. sz.)

Általában mind a három csoportnál szem előtt kell tartani, hogy a törvényhozó a közhivatalnoki jelleggel bíró személyeket minden viszonyaikban, tehát még magánéletükben is a teljes biztosítékkal (esküdtbírósság) ellátott sajtószabadság ellenőrzése alatt akarta meghagyni, a mit

Erdély Sándor, akkori igazságügyi miniszter a következő szavakkal fejezett ki: «A közhivatalnok lakjék üvegházban.»

A bírói gyakorlatban a 461. §. büntető alkalmazásánál a következő megállapítások fordulnak elő:

Közhivatalnok: Az államrendőrség tagja. A fölesketett magánuradalmi erdőőr. Az iskolaszéki gondnok. A szerződéses postamester. A hatóságilag kirendelt zárgondnok A postamester által alkalmazott kezelő kiadó. A postahivatalnokok, A bírósági díjnokok, még ha nincsenek is felesketve.

«A nyugalmazott bíró nem tartozik a Btk. 461. §-ában meghatározott személyek közé, a Btk. 262. §-ában megjelölt bírói testület tagjának pedig csak akkor tekinthető, ha ellenében volt hivatali kötelességeire vonatkozólag állítatik oly tény, mely valódiság esetében bűnvádi vagy fegyelmi eljárást vonna maga után.» Ennek hiányában a királyi törvényszék hatásköre állapított meg. (Budapesti kir. ítélőtábla, 1901: 4504. sz.)

d) *A különféle közintézetek*, nevezetesen az állam, a' törvényhatóság vagy ,a törvény által közvetlenül kezelt közalapítványok, kórházak, tébolydák felügyelői, orvosai, hivatalnokai, sőt' még szolgái is, valamint a kir. közjegyzők is olyanoknak tekintendők, a kik az ellenük elkövetett sértések megtorlását esküdtbíróóságok előtt kereshetik. Ellenben a hasonló magánintézetek személyzete nem tartozik ide, még akkor sem, ha fölállításuk hatósági engedélytől függ és rajtuk a fölügyeletet a hatóságok gyakorolják.

Hogy magát a vádat hasonló esetekben meghatalmazás folytán a kir. ügyészség vagy maga a sértett fél képviseli-e, úgy ezekben az esetekben, mint a megelőző esetekben is, közömbös, mivel a sértett személyének mivoltát nem ez a körülmény, hanem a törvényben megjelölt nyilvános állás határozza meg.

e) *A nyilvános számadásra kötelezett vállalat* igazgatója és tisztviselője ellen. Ezek minőségét az 1875: XXXVII. t.-czikkben foglalt kereskedelmi törvény határozza meg. Ilyenek a részvénytársaságok és szövetkezetek, valamint a közkereseti és a betéti társaságok; az alkalmi egyesületek azonban nem. De ilyenek különböző törvények erejénél fogva a folyamszabályzó és ármentesítő társaságok is. Valamint a m. kir. államvasutak és gyárak is.

A nyilvános számadásra való kötelezettséget nem a számadások hírlapi közzététele, hanem az állapítja meg, hogy az illető vállalat évi mérlegét vagy más számadásait akár a czéghatóságnak, akár más hatóságnak bemutatni tartozik. A sértésre nézve itt is közömbös, hogy az az illetők ezen állását, vagy magánszemélyiségét érinti-e?

f) *A közmegbízásban eljáró ellen*, de ez ellen csak annyiban – és ez az egyetlen kivételes megkülönböztetés a felsorolt személyek közt – a mennyiben a sértés ez utóbbinak hivatalos tetteire vonatkozólag volt elkövetve. A 16. §. bezáró sorai semmi kétséget nem hagynak, hogy ez a megkülönböztetés csakis a közmegbízásban eljáró személyek ellen elkövetett sértésekre vonatkozik. Ezek tehát a magán életviszonyaikra vonatkozó sértések miatt, tekintet nélkül megbízásukra, a kir. törvényszékeknél kereshetnek elégtételt.

Ilyen személyek azok, a kik a nélkül, hogy közhivatalnokok volnának, valamely föladat ellátására állandó, vagy esetleges hatósági megbízásban részesülnek. Ilyenek például a választók összeírására, a választások vezetésére, az iskolák mellett hitoktatásra, intézetek és tanfolyamok szervezésére, gazdasági tudósításokra, ipari felügyeletre stb. kiküldött személyek, biztosok vagy meghatalmazottak. Ilyenek még az esküdtek, a hivatalból kirendelt védők,

közvédők, kirendelt gyámok, csődtömeggondnokok, ügygondnokok, iskolai gondnokok és ügyészi megbízottak is. A föladat természeténél fogva ilyeneknek tekintendők a törvény által alkotott testületeknek «közmegebízásban» eljáró megbízottjai is.

Bírói gyakorlat. «Minthogy a hitközségi lelkésznek, valamint a nyilvános tanintézetben alkalmazott hitoktatónak abbeli működése közmegebízaton alapszik s már az alkalmaztatás módja is kizárja, hogy ez magánjellegű megbízásnak legyen vehető, és minthogy teljesen téves a vádlónak Írásbeli indokolásában elfoglalt álláspontja, mintha közmegebízásban eljárónak csak a Btk. 262. és 461. §-aiban felsoroltak volnának tekinthetők, mert az esetben az idézett 16. §. azon megkülönböztetésének, hogy a közmegebízásban eljárókat külön főlemlíti, értelme sem lenne: az esküdtbírótság a fenforgó vád elbírálására törvényes hatáskörrel bírt.» (Curia, 1901: 5417. sz.)

g) *Kizáró ok.* Mindezekben az esetekben azonban egy általános kizáró ok is van. Ha ugyanis máskülönbén a vád az előző csoportok szerint esküdtbírótság elé tartozik is, mégis a kir. törvényszék hatásköre áll be akkor, ha a sértő állítás vagy kifejezés valódiságának bebizonyítását a törvény kizárja.

A törvényhozó itt az esküdtbírószági eljárással járó nagyobb ünnepélyesség és nyilvánosság alól kivonta azokat az eseteket, a hol a Btk. minden bizonyítás kizárásával presumálja a bűnösséget s így magának az esküdtbírószágnak döntése is károsan befolyásolhatná a törvényhozó szándékát. Különösen kitetszik ez azokban az esetekben, a hol a törvény a női becsületet és a családi életet akarja megvédeni mások káros beavatkozásától s az esküdek kimondásával járó esetlegességek romboló hatásától.

A kizáró okot megállapító törvényszakasz következő:

Btk. 264. §. Az állítás vagy kifejezés valóságosága bebizonyításának nincs helye, és az még a sértett fél kívánatára sem engedhető meg:

1. ha a rágalmazás vagy becsületsértés, a 272. §-ban megjelölt személyek valamelyike ellen követte-tett el;

2. ha az állítás vagy kifejezés olyan cselekményre vonatkozik, mely csak a sértett fél indítványára vonható bűnvádi eljárás alá, és az erre jogosított (113. §.)

ilyen indítványt nem tett, vagy azt visszavonta;

3. ha az állított tényre nézve jogérvényes felmentő ítélet, vagy megszüntetési határozat hozott;

4. ha az állítás, vagy kifejezés a családi élet viszonyaira vonatkozik, vagy a női becsületet támadja meg.

Mindezekben ki levén mérítve ama személy-csoportok lőre, a kik az ellenük elkövetett rágalmazás vagy becsületsértés esetében a sértés miatt az esküdtbíróságok elé vannak utasítva,- minden más, a Btk. 259. és 261. szakaszába ütköző sértés a kir. törvényszékek hatáskörébe tartozik, természetesen mindenkor az 1848. évi St. felelősségi rendjének és sorának alkalmazása mellett.

h) *A külföldi uralkodó vagy államfő,* továbbá a kül-államoknak ő felségénél fölhatalmazott követe vagy ügyviselője a Btk. 272. §-ában külön van fölemlítve mint olyan, a ki rágalmazási indítványát diplomatai úton kifejezett kívánattal teheti meg, a mely esetben az eljárás hivatalból indítandó meg. Kérdés tárgya lehet, hogy az ilyen vádak az esküdtbíróság vagy a kir. törvényszék hatáskörébe tartoznak-e?

Tekintettel arra, hogy az Él. t. 16. §-a a 259. és 261. §-ba ütköző vádakát általában a kir. törvényszékek elé utalta s a most megnevezett területkivüliséget élvező sze-

mélyek e kivételek közt nem fordulnak elő, ebben az esetben is a kir. törvényszék hatásköre van életben.

3. *A nyilvánosság kizárásával tartott tárgyalás* vagy főtárgyalás közzétévőjét az El. t. 20. §-a három hónapig terjedhető fogházzal és ezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel sújtván, eme sajtóvétség mindenkép szoros értelemben vett s az 1848: XVIII. t.-cz. felelősségi rendszere alá tartozó sajtóvétségnek tekintendő.

Mivel pedig eme sajtóvétség a kir. járásbíróóság hatáskörébe utalt vétségek közt nem fordul elő s az Él. t. 17. §. 4. pontja szerint az ott elő nem forduló vétségek a törvényszék hatáskörébe tartoznak, ez a vétség is oda tartozónak tekintendő.

Az irodalomban van ellenkező álláspont is, mely az El. t. 15. §. II. fejezetének első bekezdésében foglalt általános kijelentés alapján, ezt a sajtóvétséget is az esküdtbíróóságok hatáskörébe tartozónak tekinti. Bírói döntés híján a kérdés még nyitva áll.

A tárgyalások nyilvánosságát kizáró rendelkezések a BP. 293., 294., 337. és 542. §-aiban találhatóak föl.

L. főntebb a 62. lapot.

4. *A kivételes elkobzás eseteiben* a Btk. 62. §-ában szabályzott jogkövetkezmények alkalmazását a Büntető Perrendtartás bizza egyenesen a kir. törvényszékre a következőkben:

Bp. 24. §. Ha az 1878. évi V. t.-cz. 62. §-a esetében a bűnvádi eljárás senki ellen sem indítható meg: az elkobzásnak és megsemmisítésnek bírói M-mondására az a törvényszék illetékes, a melynek vizsgálóbírája a nyomtatvány, irat vagy képes ábrázolat, illetőleg a minták vagy lemezek lefoglalását legelőbb rendelte el.

Az eljárási szabályok a BP. 477. és 478. §-aiban foglaltatnak.

Az anyagi jogszabályról lásd fentebb a 87. lapon, az eljárásról lásd alább a 199. lapon.

5. *Az ítélettel már sújtott elmemű* újra közlése vagy árulása (1848: XVIII. t.-cz. 27. §.) az Él. t. 17. §. 2. pontja által van a kir. törvényszékek hatáskörébe utasítva.

A felelősség kivételes rendjére s a bűncselekmény egyéb viszonyaira nézve lásd fentebb a 186. lapot.

4. *Az illetékesség.*

1896: XXXIII. t.-cz. (Bp.) 561. §. A jelen törvény rendelkezései a nyomtatvány (1878. évi V. t.-cz. 63. §.) útján elkövetett büntett vagy vétség miatt indított eljárásban az alábbi módosításokkal alkalmazandók.

562. §. Az eljárásra az a sajtóbíróság illetékes, melynek területén a nyomtatvány készült, ha pedig a nyomtatvány készültének helye ismeretlen, vagy a magyar állam területén kívül fekszik, az a sajtóbíróság, melynek területén a nyomtatványért felelős egyén lakik vagy tartózkodik.

Ha mind a nyomtatvány készültének helye, mind a felelős személynek lakó-, illetőleg tartózkodóhelye ismeretlenek, vagy a magyar állam területén kívül esnek, az a sajtóbíróság illetékes, melynek területén a vád tárgyává tett nyomtatványt forgalomba hozták.

563. §. Több egyenlően illetékes sajtóbíróság közt a megelőzés (16. §.) dönt.

Mindazáltal ha a kir. ügyészség a vádirat benyújtása előtt indítványozza, köteles a terheltnek lakó- vagy tartózkodó-helye szerint illetékes sajtóbíróság az eljárás folytatását a nyomtatvány készültének helye szerint illetékes sajtóbírósnak átengedni.

A magánvádlónak vagy a terheltnek a fennebb megjelölt időpontig előterjesztett kérelmére, a terheltnek lakó-, vagy tartózkodó-helye szerint illetékes sajtóbíróság elrendelheti az ügy áttételét.

A nyomtatvány készültének helye szerint illetékes sajtóbíróság a hozzá áttett ügyet vissza nem utasíthatja.

564. §. A nyomtatvány útján elkövetett büntet-tekre és vétségekre nézve a közvádó teendőit a sajtóbírósnak egész területén az e bíróság székhelyén levő kir. ügyészség végzi.

1. A most megjelölt illetékességi és további eljárási szabályok minden sajtó útján (nyomtatványban) elkövetett büntett és vétség esetében alkalmazást nyernek, egyedül a Btk. 62. §-ában foglalt önálló elközbzás esetét kivéve. (Lásd alább a 199. lapon.)

Hasonlóképpen külön eljárási rendelkezések állanak a sajtórendtartási vétségekre és kihágásokra is. (Lásd alább ugyanott.)

2. Mivel továbbá a BP. idézett 561. §-a az általános eljárástól való eme különös eltéréseket csakis a nyomtatványok útján elkövetett «büntettekre és vétségekre» állapítja meg, kérdés tárgya lehet, hogy a nyomtatványban elkövetett és az esküdtbíróságok elé tartozó sajtójogi *kihágások* mily illetékesség és eljárás alá tartoznak?

Figyelemmel arra, hogy az Él. t. Iő. §. II. része ezeket a kihágásokat a büntettekkel és a vétségekkel egy sorba helyezi s a nyomtatványok ellen való bírói eljárás természetete is így hozza magával: a törvényhozó szándéka után ítélve, de meg a kénytelenség után is indulva, a BP. 861. §-ában szabályzott kivételes eljárási intézkedések eme kihágásokra nézve is alkalmazandók.

3. Az *illetékességnek* három egymást kizáró fokozata közül (a kinyomatás helye, a felelős egyén lakóhelye, a

nyomtatvány forgalombahozatalának helye) az első, mely a «tett elkövetésének» helyét pótolja, mindenkor alkalmazást nyer, ha a vádirat benyújtásáig a nyomtatvány elkészültének (kinyomatásának) helye megállapítható. Ellenkező esetben, a két másik fokozat következik.

4. *A kir. ügyészség* illetékességét mindenkor az illetékes esküdtbíróóság vagy törvényszék helye határozza meg. Az esküdtbíróósági teljes hatáskörben eljáró 11 esküdtbíróóság hatásköre azonban ezen ügyekre nézve az illető egész kir. tábla, területén levő összes kir. törvényszékekre kiterjedvén, a mellettük levő 11 kir. ügyészség sajtójogi hatásköre is az egész kir. táblái területre kiterjed.

A törvényhozó szándoka szerint a legjelentékenyebb sajtóügyi közvadásokra nézve az ügy fontossága és az eljárás egyöntetősége érdekében ezen 11 kir. ügyészség nagyobb illetékességi köre mutatkozott indokoltnak. Ugyanezek a kir. ügyészségek vannak a köteles példányok átvételével és ellenőrzésével is megbízva az egész kir. tábla területére, tehát ezek szorosabb értelemben vett « sajtóügyi közvádolóknak» tekintendők.

A törvényszékek hatásköréhez tartozó sajtóvétségekre nézve mindegyik törvényszék illetékes lévén, ezekre nézve az 564. §. nem terjedt ki s így a BP. 36. §-a szerint mindenkor az illető törvényszék mellé rendelt kir. ügyész az illetékes. Mivel azonban a nyomtatványban elkövetett kihágásokra nézve hatáskörrel valamennyi esküdtbíróóság rendelkezik, az azok mellett működő kir. ügyészségek az előbb említett 11 sajtóbíróóság kir. ügyészségétől kapják /felmerült esetekben az eljárás megindítására és a közvád képviselőjére szolgáló megbízást.

5. A vizsgálati, lefoglalási és vad-eljárás.

Bp. 565. §. A főtárgyalás elrendelését vizsgálatnak kell megelőzni.

A vizsgálatot bármely törvényszéknek vizsgálóbírája, kire nézve az 562. §-ban meghatározott körülmények valamelyike fenforog, elrendelheti és teljesítheti. Köteles azonban a vizsgálat elrendeléséről az illetékes sajtóbírósnak vádtanácsát haladéknélkül értesíteni.

A vádtanács a vizsgálat teljesítését a sajtóbírósnak vizsgálóbírójának tarthatja fenn, vagy meghatározhatja, hogy azt a területén működő melyik vizsgálóbíró teljesítse vagy folytassa.

566. §. A vád tárgyává tett nyomtatvány a vizsgálat elrendelése iránti indítványhoz csatolandó, vagy abban a cím, a megjelenés ideje és helye szerint tüzetesen megjelölendő.

Ezenfelül a vádló köteles idézni a nyomtatványnak ama részeit, melyekre vádját alapítja.

567. §. Valamely nyomtatvány büntettet vagy vétséget megállapító tartalma miatt a feljelentés megtétele után vagy ezzel egyidejűleg csak a vádló indítványára foglalható le.

A lefoglalás elrendelésére és foganatosítására rendszerint az illetékes vizsgálóbíró (565. §.) vagy sajtóbírósnak (502. §.), ha azonban a késelem veszélyes járma, bármely vizsgálóbíró vagy járásbírósnak is jogosítva van.

A lefoglalás kiterjed a nyomtatványnak mind forgalomba hozott, mind postának vagy szállító-intézetnek átadott, mind végre a szerkesztőnél, a kiadónál, a nyomdásznál vagy más egyénnél készletben levő példányaira. Kiterjeszhető továbbá a nyomtatvány előállítására szolgált mintára, metszetre és más sokszorosító készülékre.

A minta lefoglalását a kiszedett szöveg betűinek szétszedése is pótolhatja.

568. §. A vádló a lefoglalástól számított nyolcz nap alatt köteles a lefoglalt nyomtatványra vonatkozó vizsgálat elrendelése iránt indítványt tenni, a menyében ezt még meg nem tette volna.

Ellenkező esetben a lefoglalás hatályát veszti és a lefoglalt nyomtatvány és sokszorosító készülék kiadandók.

Ha a vádló elejti a vádat, a vizsgálóbíró a lefoglalást megszünteti.

569. §. A vizsgálóbíró intézkedése ellen megengedett panasz és felfolyamodás felett annak a törvényszéknek vádtanácsa határoz, mely mellett a vizsgálóbíró működik.

Ellenben a vizsgálat folytatása vagy kiegészítése tekintetében, ha erre nézve a vádló és a vizsgálóbíró közt nézetelterés van, továbbá a 128. §. első bekezdésében meghatározott eseten kívül, az eljárás megszüntetése, illetőleg a főtárgyalás elrendelése vagy a vádhatározat hozása tárgyában az illetékes sajtóbírósnak vádtanácsa határoz.

570. §. Az 566. §-ban foglalt szabályok a vádiratra nézve is megfelelően alkalmazandók.

571. §. Mihelyt a vádló benyújtotta a vádiratot, illetőleg mihelyt az ennek benyújtása végett a törvényben meghatározott határidő lejárt, a vizsgálóbíró köteles az ügynek összes iratait az illetékes sajtóbírósnak vádtanácsához betérjeszteni.

Ennek elnöke intézkedik a vádiratnak a terhelttel leendő közlése iránt.

572. §. A terhelt a vádirat ellen beadható kifogásokban (256., 257. §§.) is megnevezheti azt, kinek felelősségre vonása az ő ellene indított eljárás megszüntetését vonja maga után.

Közvetlen idézés a főtárgyalásra csak a vád alap-

jául szolgáló nyomtatvány szerzője ellen rendelhető el.

1. A *följelentés* a BP. 87-92. §-ai szerint az összes hatóságoknál és hatósági közegeknél, a *magánindítvány* pedig az illetékes kir. ügyészségnél adható be vagy mondható jegyzőkönyvbe. De az utóbbi azon kívül beadható más kir. ügyészségnél, a főügyészségnél, valamint rendőrhatalóságoknál, azok közegeinél és a bíróságoknál is, a melyek azonban azt az illetékes kir. ügyészségnek azonnal átküldeni tartoznak.

A gyakorlatban, tekintettel arra, hogy az eljárásnál a vizsgálat úgy is kötelező s arra, valamint a nyomtatvány lefoglalásának elrendelésére is a vizsgálóbíró illetékes, a ki a BP. 95. §-a szerint a följelentést vagy magánindítványt azonnal köteles közleni a közvádolóval: a följelentés is, a magánindítvány is leghelyesebben és szokás szerint a perre illetékes kir. törvényszék vizsgálóbírójánál történik.

A följelentésben, illetőleg a magánindítvány bejelentésében leghelyesebb mindjárt az 566. §-ra való tekintettel a vádbafogott nyomtatványt is bemutatni vagy annak legalább ismertető jeleit megjelölni és a vádbafogott tételeket is szószerint idézni. A vizsgálóbíró nyomozásának befejezése után azután maga a vizsgálat, már ezen első bejelentés tartalmára és tételeire való utalással indítványozható. Ugyanitt czélszerű már ama törvényszakaszt is megjelölni, a melyre a vádló vádját alapítja, a mi egyébiránt a vizsgálat elrendelése iránt való kérelemben is pótolható. Ugyancsak már a följelentésben, illetőleg a magánindítványban indítványozható a nyomtatvány lefoglalása is.

A vizsgálóbíró az általános szabály szerint a följelentést, illetőleg a magánindítványt, ha abban bűncselek-

mény nyomait nem találja, kétségtelenül vizsgálat nélkül is elvetheti; ez azonban a sajtóvádaknál csak nagyon világos esetekben foglalhat helyet, mivel a nyomtatvány tartalmának büntetendő mivolta ténykérdés lévén, a sajtópörök természeténél fogva, az illetékes ítélőtanáctól, esetleg az esküdtektől általában el nem vonható. Ugyanez áll a vádtanács megszüntetési jogára nézve is.

2. *A felelős személy* megnevezése már a följelentésben nem okvetlenül szükséges. A dolog természete hozza azonban magával, hogy már itt is megnevezhető a nyomtatvány felelős szerkesztője, kiadója vagy a nyomda tulajdonosa, a kik azután a nyomozásnál előzőjüket, illetőleg a szerzőt megnevezhetik. A följelentés, illetőleg magánindítvány azonban közvetlenül az ismert szerző ellen is intézhető.

A vizsgálat indítványozásánál lehetőleg meghatározott felelős személyt szükséges megnevezni, a ki az 572. §. szerint még a vádirat ellen beadható kifogásaiban is megnevezheti előzőjét, tehát rendesen a szerzőt. Éppen azért közvetlen idézés csakis az ismert szerző, tehát az első fokban felelős személy ellen rendelhető el.

A sajtóügyekkel a sajtóbíróságoknál rendszerint külön sajtóügyi vizsgálóbíró van megbízva.

3. A nyomtatvány *lefoglalására* nézve a törvény részletes intézkedéseket tartalmazván, kétség alig merülhet föl. A sajtószabadság egyik biztosítója az 567. §-ban az, hogy a nyomtatványok lefoglalását még sürgős esetekben is egyedül csak a vizsgálóbíró, esetleg maga a sajtóbíróság, avagy ha e késedelemmel veszély járna: más vizsgálóbíró vagy járásbíróság, de mindig csak bíróság rendelheti el és az is csak a közvádoló vagy magánvádoló indítványa következtében.

Az 567. §-nak ama rendelkezését, hogy a lefoglalás a

nyomtatványnak «más egyénnél készletben levő» példányaira is kiterjesztendő, nem lehet úgy értelmezni, hogy a lefoglalást társaskörökben, kávéházakban és magánolvasóknál is lehessen teljesíteni. Mivel a törvény «készletről» szól, csak oly készletekről lehet itt szó, a melyek e szakaszban megnevezett egyéneken kívül másoknál terjesztés vagy eldugás végett találhatók, tehát a forgalombahelyezési tevékenység körébe tartoznak. Az olvasóközönség kezébe jutott példányok le nem foglalhatók.

A lefoglalás foganatosítása a rendőri hatóságok útján az általános szabályok szerint teljesíthető.

A *külföldről behozott* nyomtatványok ellen, a mennyiben ellenük a Btk. G3. §-ában foglalt kivételes eljárás meg nem indíttatik, lefoglalásnak szintén nem lehet helye. Ez ellen a kormány az 1892: XI. t.-cz.-ben foglalt egyetemes postaszerződés 16. cikkének 5. pontja alapján védekezhet, úgy, hogy a belügyminiszter elhatározása következtében a kereskedelemügyi miniszter (a minisztertanács jóváhagyásának fentartásával) a királyi postahivatalokat a megjelölt nyomtatvány kitiltásáról, illetőleg a postai szállítás kedvezményének megvonásáról értesíti. A visszatartott nyomtatványok a kereskedelemügyi miniszter útján a belügyminiszterhez térj esztendők föl. Ugyanez áll a belföldön nyomott, de a külföldi postán keresztökötés alatt földott nyomtatványokra is.

Ellenben nem alkalmazható ez a rendszabály: *a)* ha a külföldi nyomdában készült nyomtatvány a magyar állam területén adatott postára; *b)* ha külföldről a kitiltott nyomtatvány zárt levélborítékban vagy csomagban érkezik, mivel ezeket a levéltitok védi.

4. *A vizsgálat és vádeljárás folyására* nézve a főntebbi szakaszokban foglalt eltérésekkel az általános szabályok illenek.

A vizsgálat első célja a sajtóügyekben mindenekelőtt

a felelősség kérdésének tisztázása, a miben a sajtószabadság természete által a vizsgálóbíró csak annyiban van kötve, a mennyiben ha a 2., 3. vagy 4. fokban felelős személyek előzőjüket, illetőleg a szerzőt megnevezni nem akarják, azt külön bizonyítással kideríteni még a vádló indítványára sem köteles. Erre nézve a törvénynek tiltó intézkedése nincs ugyan, azonban az 4848. St. szelleméből világosan az következik, hogy a különben felelős személy előzőjét, nevezetesen pedig a szerzőt megnevezni nem köteles és azt a bíróság a felelős szerkesztő, kiadó vagy nyomdász akarata ellen nem is nyomozhatja. Ez az ú. n. anonimitáshoz való jog, mely 1867 óta hagyományyszerűleg átment a bírói gyakorlatba.

Bíróságaink tehát a szerzőt nem nyomozzák. Még azokban az esetekben sem, a mikor a felelősséget vállaló szerkesztő világosan Strohmann, vagyis ál-szerkesztő. Ilyenkor megelégszenek annyival, hogy a vizsgálat folyamán pusztán arra nézve szereznek bizonyítékot, hogy a felelős szerkesztő állásához mért műveltséggel nem bír, a mi a beszámítás tekintetében lehet súlyosító körülmény, mivel a törvény kijátszására vall.

A nyomtatvány kéziratának beszerzése mindenesetre szükséges, lehetőleg már a nyomozás alkalmával.

Ellenben, ha annak gyanúja merül föl, hogy a valódi szerző helyett a szerkesztő vagy kiadó mást, tehát *ál-szerzőt* állít a bíróság elé és az a felelősséget elvállalja: a vizsgálat ilyenkor helyesen terjeszkedik ki ama bizonyítékok összegyűjtésére is, a melyek azt mutatják, hogy a felelős szerkesztő vagy kiadó fölbiztatott vagy fölbérelt ál-szerző segítségével akar a felelősség alól menekülni. A vádló ezután a vizsgálat adataival kinyomozott igazi szerző ellen emelhet vádat.

Hasonlóképpen kiterjeszkedik a vizsgálat a bizonyítékok

gyűjtésére olyan esetekben is, a mikor valamely «beküldött» közleménnyel a hírlapokat valaki felülteti s a felelős szerkesztő a beküldő, tehát a szerző kikutatását maga kívánja.

A vizsgálóbíró további föladata a terheltekre nézve a beszámítást kizáró vagy súlyosító és enyhítő körülmények, továbbá rágalalmazási és becsületsértési vádak esetében a megengedett valódiságbeli bizonyítás (Btk. 263., 264. §.) adatainak összegyűjtése is.

A hagyományos fölfogás tekintetében útbaigazításul szolgálhat az igazságügyi miniszternek 4868. évi 231. sz. a. a vizsgálatok gyorsítása érdekében kiadott rendelete, mely az 1897. évi reform következtében elévültnek tekintendő ugyan, de annak alábbi tétele, mely 30 éven át irányadó volt a közvád és a vizsgálat kezelésénél, azóta is tiszteletben maradt. Ez a tétel a következő:

«A gyorsaság érintett igényletének sajtópörökben annál könnyebb megfelelni, miután itt különbözőleg a bűnvádi vizsgálatról, a hol nemcsak a büntényt kell konstatálni, hanem a bűnös is kinyomozandó, a corpus delictit nyomozni nem kell; a mi pedig a sajtóvétség elkövetőjét illeti, erre nézve, rendkívüli esetek kivételével, elég a felelős szerkesztő és kiadó megkérdezése, szükség esetén a szerkesztői és kiadói helyiségek átkutatása. Sőt e kutatás is többnyire fölösleges, miután a súly nem annyira a cikk szerzőjére, mint inkább annak tartalmára fektetendő.»

A vizsgálati fogság sajtóügyekben a valószínű büntetés kisebb mértéke következtében ritkaság. Nagyobb súlyú bűncselekmények vagy más indokok esetében a Btk. 141-168. §-ai azzal a kímélettel alkalmazandók, a melyet a sajtópörök természete s esetleg a kilátásban levő államfogház-büntetés (custodia honesta) megkíván.

5. *A vádtanács* a sajtóügyekben különösen a következő kérdések fölött fog dönteni:

1. A hatáskör kérdésében az esküdtbíróság és kir. törvényszék közt.

2. A helyi illetékesség kérdésében.

3. A közvád és magánvád kérdéseiben.

4. Az elévülés, halál és kir. kegyelem kérdéseiben.

5. A felelősségi fokozatok kérdéseiben.

6. A beszámítást kizáró okok kérdéseiben, de csakis elmezavar és 12 éven aluli életkor esetében. (BP. 264. §.)

7. A valódiság bizonyításának (exceptio veritatis) megengedhetősége kérdésében, de nem egyszerismind ezen a czímen a vád megszüntetése kérdésében is, mivel ez az ítéltörvényszék hatáskörébe esik. (BP. 326. §. 3. pont és 359. §.)

8. Magában a bűnösség kérdésében is, ha t. . a nyomtatványban bűncselekmény egyáltalán nem található.

6. A főtárgyalás, ítélet és végrehajtás.

Bp. 573. §. A nyomtatvány útján elkövetett büntett vagy vétség tekintetében a főtárgyalás a XIX. fejezetben meghatározott rendelkezések értelmében, esküdtbíróság előtt tartandó.

Bp. 574. §. Az esküdtekhez intézendő főkérdésben (355. §.), a vád tárgyává tett bűncselekménynek megkülönböztetésére szolgáló ténykörülmeny gyanánt a vád alapjául szolgáló sajtóközlemény, annak a vádiratban megjelölt szavaira való utalással és az, hogy a vádlott milyen minőségben (szerző, kiadó, nyomdatulajdonos stb.) felelős, kifejezetten megemlítenők.

Az ítéletben a vád tárgyává tett nyomtatványról az 1878. évi V. t.-cz. 61 és 62. §-ai értelmében kell intézkedni.

Könyveknél, folyóiratoknál és olyan nyomtatványoknál, melyeknél az elkülönítés lehetséges, a le-

foglalt nyomtatványnak csak ama részei kobozhatók el és semmisíthetők meg, melyek a vád tárgyává tett sajtóközleményt tartalmazzák.

Ha a büntett vagy vétség időszaki lapban volt elkövetve és a bíróság a vádlott bűnösségét megállapította, elrendelendő, hogy az ítéletet ugyanannak a lapnak legközelebb megjelenő számában közzétegye.

1. *Az esküdtbírósági hatáskör* tekintetében az Él. t 15. §. II. része s a 16. 17. §. 2. pontja a BP. 473. §-án változtatott. Lásd fentebb a 171. lapot.

2. *A főtárgyalás* menetére nézve a törvény kivételt nem tevén, az mindenben a BP. XVIII. és XIX. fejezete alá esik a szerint, a mint a kir. törvényszék vagy az esküdtbíróság jár el.

3. *Az ítélethozatalnál* a BP. 574. §-a az esküdtekhez intézendő főkérdést közelebről körülírja a nyomtatvány és a felelősség ismertető jeleinek bevonásával. (A külön kérdésekről lásd a 174. lapot.) Azonkívül a bíróság ítéletébe utalja a nyomtatvány és az előállítási készülékek elkobzásának megállapítását is.

4. *A jogorvoslatok* tekintetében a törvény a sajtópörökről külön nem intézkedvén, ezek minden tekintetben a BP. általános rendelkezései szerint ítélandók meg.

Fokozatos felelősség esetén, ha az ismert szerző helyett a felelős szerkesztő bűnösségére tétetik föl a kérdés, ez csak a kérdés feltétele ellen irányuló semmiségi panaszszal (Bp. 427. §. 4. p.) orvosolható. (Bp. XLV. 287. 1.)

5. *Az ítélet végrehajtása* tekintetében BP. 574. §-ának 4. bekezdése következtében megkülönböztetés áll elő:

a) Általában a hírlapi közzététel – kivéve az időszaki lapban elkövetett bűncselekményeket – a St. 35, §-a értelmében történik. Lásd fentebb a 91. lapot.

b) Időszaki lapban elkövetett bűncselekmények esetei-

ben a közzététel ugyanazon lapban, de nem ennek elején történik a föntebbi szakasz 4. bekezdése szerint.

c) Időszaki lapban elkövetett rágalmozás és becsület-sértés eseteiben a közzététel a föntebb a 122. lapon előadottak szerint és szintén nem a lap elején történik.

A közzététel, mint mellékbüntetés végrehajtása a kir. ügyészség föladata.

7. Eljárás a kivételes elkobzás, valamint a sajtórend-tartási vétségek és kihágások eseteiben.

Bp. 575. §. A jelen fejezet rendelkezései nem alkalmazandók:

1. olyan nyomtatvány elkobzására és megsemmisítésére, mely miatt a bűnvádi eljárás senki ellen sem indítható meg;

2. a sajtótörvény szabályainak megsértése által elkövetett vétségekre és kihágásokra.

Az 4. pont esetében a jelen törvény XXV. fejezetében foglalt rendelkezések szerint kell eljárni.

A 2. pont esetében, – habár az abban megjelölt bűncselekményeket nyomtatvány útján követték is el, – a jelen törvénynek általános szabályai alkalmazandók.

Bp. 477. §. Az 4878. évi V. t.-cz. 62. §-ában meghatározott amaz esetben, melyben a bűnvádi eljárás senki ellen sem indítható meg: a kir. ügyészség vagy a magánvádló a nyomtatvány, irat, vagy képes ábrázolat, illetőleg a minták vagy lemezek elkobzásának és megsemmisítésének bírói kimondását a 24. §. szerint illetékes törvényszéknél kéri.

A törvényszék e kérelem következtében a főtárgyalásra határnapot tűz ki és arra lehetőleg megidézi azokat is, a kiknek az elkobzandó és megsemmisítendő tárgyakra netán igényük van. Ezek a

vádlottat megillető jogokat gyakorolják és a főtárgyalásra maguk helyett ügyvédet is küldhetnek.

Meg nem jelenésük vagy képviseltetésük hiánya nem akadályozza az eljárást és ítélethezást.

Ha az elkobzandó és megsemmisítendő tárgyra igényvel bírók ismeretlenek vagy ismeretlen helyen tartózkodnak: részükre hivatalból védő nevezendő ki, s a fő tárgyalásra ez idézendő meg.

A főtárgyalás a XVIII. fejezet rendelkezései szerint megy végbe, de az Ítélet csak ez elkobzás és megsemmisítés kérdésére és a költségek megállapítására szorítkozik.

Az ítélet ellen a felek felebbezéssel élhetnek a kir. ítélőtáblához. Ennek határozata végérvényes.

478. §. A jogerős ítélet valamennyi bírósággal, továbbá a közigazgatási hatóságok értesítése végett a belügyi miniszterrel is közlendő.

Bármely bíróság, kir. ügyészség vagy rendőri hatóság lefoglalhatja az ítéletben elkobzandónak kimondott tárgyat, s a mennyiben az ítélet megsemmisítést rendel el és jogerőssé vált, a megsemmisítést is foganatosíthatja.

1. A Btk. 62. §-ában megengedett kivételes elkobzás eseteiben (Lásd főntebb a 87. lapon), a melyek a kir. törvényszékek hatáskörébe tartoznak, eme szakasz rendelkezése következtében a sajtóügyekre vonatkozó XXX. fejezetben foglalt kivételek nem alkalmazandók. Ezek helyett a rendes eljárási szabályok a BP. főntebb idézett 477. és 478. §-aiban foglalt eltérésekkel alkalmazandók.

Az eljárásra, felelős személy nem levén, a BP. 24. §-a szerint az a törvényszék illetékes, a melynek vizsgálóbírója a nyomtatványt lefoglalta, illetőleg a lefoglalást legelőbb elrendelte. A lefoglalás iránt való kérelmet a nyomtatvány egy példányának bemutatása mellett kell kérni, vagy leg-

alább ismertető jeleit elő kell adni ama törvényszék vizsgálóbírója előtt, a hol a belföldi nyomtatvány elkészült, vagy a külföldi nyomtatványt forgalomba hozták. (BP. 562. §.)
 2. *A sajtórendtartási vétségek és kihágások* tekintetében az eljáró bíróságok hatásköre következőképpen van megosztva:

I. A kir. törvényszékek hatáskörébe tartozik a St. 31. §-ába ütköző vétség, vagyis a megszabott bejelentés, esetleg biztosíték letétele nélkül történt lapkiadás, annyiszor a mennyiszer. Mivel ezt a vétséget az Él. 1.18. §. II.-pontja nem utasította a járásbíróóságok hatáskörébe, ez ugyan ezen törvény 17. §. 4. pontja értelmében a kir. törvényszékhez utasítottak tekintendő.

II. A kir. járásbíróóságok hatáskörébe tartoznak az Él. t. 18. §. II. része szerint a St. következő sajtórendtartási bűncselekményei:

a) A 30. §-ba ütköző kihágások a közvádoló köteles példányának kellő időben való be nem küldése miatt.

b) A 35. §-ba ütköző kihágás az elmarasztaló ítélet közzétételének elmulasztása miatt.

c) A 38. §-ba ütköző vétség titkolt nyomda tartása miatt,

d) A 40. §-ba ütköző kihágás, illetőleg az 1897: XXXV. és 1897:XLI. t.-cikkbe ütköző vétség a statisztikai, akadémiai és múzeumi példány beküldésének elmulasztása miatt,

e) A 41. §-ba ütköző kihágás a nyomtatvány nyomdai megjelölésének elmulasztása miatt.

f) A 44. §-ba ütköző kihágás ilyen nyomtatvány áru-lása miatt.

III. A közigazgatási rendőrhatalóság hatáskörébe esik a St. 39. §-ába ütköző kihágás a nyomdai nyomtatványkönyv vezetésének elmulasztása miatt a belügyminiszter 1891. évi 414. sz. külön rendelete értelmében.

A miniszteri rendeletekben fölállított kihágások bíróságát az illető miniszteri rendeletek határozzák meg.

Mindezen sajtórendtartási vétségek és kihágások esetében az illetékes bíróság, illetőleg hatóság a közönséges eljárási szakaszok értelmében jár el, mivel eme sajtórendtartási bűncselekményekre nézve kivételes eljárás egyáltalán nem foglaltatik törvényeinkben.

Forrásművek.

Jelen munka elkészítésénél a szerző a régiebb és újabb-törvénygyűjtemények, a miniszteri rendeletgyűjtemények, továbbá a törvényelőkészítés és a bírói gyakorlat anyagán és kisebb tudományos dolgozatokon kívül az alább következő önálló művek segítségével élt:

Dr. *Löw Tóbiás*: A magyar büntetőtörvény anyaggyűjteménye, I. és II. kötet. Budapest, 1880.

Zsitvay Leó: A magyar sajtójog mai érvényében (1900. év). Budapest, 1900.

Dr. *Edvi Illés Károly*: A büntetőtörvény magyarázata. Második kiadás, -IV. kötet. Budapest, 1895.

Dr. *Edvi Illés Károly*: Az anyagi büntetőtörvények és a sajtótörvény. Budapest, 1901.

Dr. *Balogh Jenő*, dr. *Edvi Illés Károly* és *Vargha Ferencz*: A bünvádi perrendtartás magyarázata. -IV. köt. Budapest, 1898-1900.

Ballagi Géza: A politikai irodalom Magyarországon 1825-ig. Budapest 1888

Ferenczy József: A magyar hírlapirodalom története 1780-tól 1867-ig. Budapest, 1887.

Dr. *Baumgarten Izidorok* sajtójogi felelősség rendszere. Budapest, 1883.

Dr. *Emmer Kornél*: Büntetőjogi reformok és a sajtókérdés. Budapest, 1878.

Németh Péter: Magyar anyagi büntetőjog. Budapest, 1900.

Dr. *Edvi Illés Károly*: A kihágásokról szóló magyar

büntetőtörvények és eljárási szabályok magyarázata. Második kiadás. Budapest, 1903.

Folyóiratok: Jogtudományi Közlöny. Jogállam. A Jog. Ügyvédek Lapja.

Gyűjtemények: Büntetőjog Tára. Döntvénytár.

M. Georges Barbier: Code expliqué de la Presse. Paris, 1887. Marchai et Billard. Tome „, IL avec Complément 1895.

Dr. Franz Liszt: Lehrbuch des österreichischen Pressrechts. Leipzig, 1878.

Dr. P. Kloppel: Das Reichspressrecht. Leipzig, Verlag von E. L. Hirschfeld, 1894.

ÁTTEKINTÉS.

	Lap
<i>Bevezetés</i>	8
<i>Rövidítések</i>	8
<i>Alapok</i>	9
1. A sajtószabadság	9
2. A sajtó	13
3. A sajtójog	14
<i>A sajtójog története</i>	16
1. Ókor és középkor	16
2. Angolország	20
3. Franciaország	23
4. Belgium	27
5. Olaszország	27
6. Németország	28
7. Ausztria	30
8. Magyarország	33
<i>A sajtótörvény</i>	49
I. Rész. A sajtójogi felelősség	56
1. Sajtószabadság	56
2. A nyomtatvány	57
3. Kivételes mentesség	62
4. A felelősség fokozata és rendje	66
5. A süjtött elmemű újra közzététele	86
6. Az elkobzás mint külön büntetés	87
7. Az ítélet közzététele	91
8. Az elévülés	92
II. Rész. A sajtójogi bűncselekmények	96
A) Általában	96
B) Büntettek és vétségek	100
1. A felségsértés	100
2. A király és a királyi ház tagjainak megsértése	102
3. Hütlenség	103
4. Felhívás hütlenségre	104
5. Felhívás lázadásra	104
6. Felhívás büntett vagy vétség elkövetésére	105
7. Izgatás és lázítás	106
8. Büntett vagy vétség földicsérése	109

	Lap
9. Vallás elleni vétség	110
10. Szemérem elleni vétség	
11. Rágalmazás és becsületsértés	114
12. A levél- és távsürgönytitoknak megsértése magánszemélyek által	128
13. Titok tiltott felfedezése	126
14. Zsarolás	126
15. A fegyveres erő elleni büntettek és vétségek	129
16. Hivatali titok közzététele	129
<i>C) Kihágások</i>	130
1. A haderő eszközeinek veszélyeztetése	130
2. Felhívás a másra kiszabott pénzbüntetés fedezésére	131
3. Veszélyes fenyegetés	131
4. Tiltott hirdetés közzététele	132
5. Vallás elleni kihágás	134
III. Rész. A sajtórendtartás	135
<i>A) Általában</i>	
<i>B) Különösen</i>	138
1. Az időszaki lapok bejelentése és a biztosíték	138
2. A köteles példányok	148
3. A hivatalos közlemények közzététele	159
4. A nyomdák bejelentése	160
5. A nyomtatványok jegyzékbefoglalása	162
6. A nyomtatványok nyomdabeli megjelölése	163
7. A könyvárusság	164
8. Házalás és utczai elárúsítás	165
9. A telefon	166
IV. Rész. Büntető eljárás a sajtóügyekben	169
1. Általában	169
2. Az esküdtbírók hatásköre	171
3. A kir. törvényszékek hatásköre	176
4. Illetékesség	187
5. A vizsgálati, lefoglalási és vádeljárás	190
6. A főtárgyalás, ítélet és végrehajtás	197
7. Eljárás a kivételes elkobzás, valamint a sajtórendtartási vétségek és kihágások eseteiben	199
Forrásművek	201